

MAKOVICS JÁNOS

ÉS
AKKOR
MI
VAN?

esszék

Makovics János

ÉS AKKOR MI VAN?

Esszék

URÁNUSZ Kiadó, 2003

**A címlapon
Camille Corot: „Szent Sebestyén”
című képe látható**

**© Makovics János, 2003
ISBN 963 9304 81 6**

**URÁNUSZ Kiadó, Budapest, 2003
Cégtulajdonos: dr. Györgypál Katalin
1113 Budapest, Karolina út 20. T.: 361-1065
Készült Holló & Társa Bt. nyomdájában**

Az írás „mívelése”

Manapság, amikor a könyvek olyan mennyiségben és minőségben jelennek meg, mely már felülmúlja a normális emberi ész felfoghatóságát, joggal kérdezhetjük – írók és olvasók egyaránt –, szükség van-e még az írásra abban a klasszikus értelemben, ahogyan azt „nagy” elődeink gondolták. Hamvas Béla azt mondta, hogy „Minden irodalmi alkotás a beavatás halvány mása – még a leghitványabb is magában őrzi és tartja és kifejezi a megrázkódtatás és megtisztulás parancsait azáltal, hogy olyan élményt közöl, amely az emberből hasonló fordulatot vált ki. S a mű minél döntőbb és jelentősebb, a beavatás ősi élményét annál világosabban fejezi ki s az igazi beavatáshoz annál jobban hasonlít”.

Ez a „vigasz” sok író, költőt menthet meg a kezdeti sikertelenségektől, az elutasításoktól, hiszen az elbíráló kritikusok is „csak” emberek, ők is tévedhetnek, s tapasztalhattuk nem egy ízben, hogy hány és hány nagy író világirodalmi alkotása milyen hosszú vajúdas után ért el sikert, kiadást, mert az okok látszólagos összefüggése, a kor és politika, a hagyomány és a kultúra igenis rányomja bélyegét, és meghatározza egy adott irodalmi mű értékelésének szubjektivitását. Victor Hugo azt mondta: „Az emberiségnek sohasem támadt olyan fontos gondolata, amelyet kőbe ne írt volna”. S mennyire igaza van! Hiszen ez a „kőbe-írás” képletesen az emberi agyakat is szimbolizálja, mert senki, egyetlen író, egyetlen költő sem tudja, hogy műve mikor és hol milyen erőt, vitalizmust, reményt és megnyugvást ad egy adott pillanatban annak az embernek, aki épp olvassa művét. S ez a legszebb a dologban,

a könyvek sorsának a kiszámíthatatlanságában, mert nem tudni, hová, hogyan kerül egy könyv, s hol, melyik pincében, padláson vagy könyvtárszobában veszi le a polcra egy arra járó gyanútlan idegen, hogy belelapozzon, és magáévá tegye a benne leírt gondolatok sokszínűségét, mely gazdagítja szellemét s ezáltal az egész emberiséget. Mert minden kis műben benne van a nagy egész; ahogy kis részekből áll össze a világ, úgy a kis gondolatok is egységet alkotnak, s a sok-sok könyv egybemossa azt a „valamit”, amit gondolatgazdagságnak, egyfajta lelki adottságnak szoktunk mondani.

Gogol kérdezte: „Ki mondja ki a szent igazságot, ha nem az író?” És mennyire igaza van! Ha végignéznünk az emberiség történetén, bizony a legtöbb esetben mindig is az írók, költők mondták ki az „igazságot”, a helyesnek, vagy jónak vélt gondolatokat, mert egyedül ez az a réteg, melynek megadatott és egyben isteni kötelessége is volt, hogy kimondja azt, amit a normális emberek a maguk hétköznapi életükben nem tudnak kifejezni, bár ráéreznek, de csak homályban tapogatóznak, mint a vakok; és az írók, költők megnyitották előttük az utat, megmutatva azt a sokrétűséget, melyek közül ki-kiválaszthatja a maga személyiségének megfelelő utat. Ahogy Thomas Mann írta: „Szépen írni, az már majdnem annyit jelent, mint szépen gondolkozni, és ettől már csak egy lépés a szép cselekedet”.

Hamvas Béla is azt mondta, hogy „a zseniális ember megnyilatkozása az írott szó, a könyv. Még ha nem is kifejezetten költő, író, feladatát még akkor is csak könyvben teljesítheti. A közvetlenséget vesztett életben csakis a közvetett, vagyis az írott közlésnek van igazi jelentősége, mert a Logos töredékeit ez őrzi”.

Nyilvánvaló és érthető: ha valakinek belső hangja, elhivatottsága van, ahogy C. G. Jung mondta, személyiséggé változott, annak nincs is más lehetősége gondolatait más ember felé

átadni, mint az írott szó segítségével, mert kiállva az utcasarokra, vagy egy Hyde-parkszerű térre nem veszik észre, és komolytalannak tartják – rosszabb esetben a mentők viszik el elmevizsgálatra. Viszont könyvet írni, kiadni – mindegy, hogy kiadóként, vagy magánpénzből –, de ezt megcselekedni olyan belső törvény szerinti tudatos eljárás, melyet csakis a „kiválasztottak” képesek megtenni. Szintén Hamvas mondta: „Van bennük valami közös, ami gondolkozásukban a legfontosabb, az tökéletesen azonos. Csak az előítéletek mások. Van egy pont, ahol mindegyik találkozik, s ez az, hogy a történetben lezárt életet a lét erői számára ismét meg akarja nyitni”.

Ezt mindenki tapasztalhatja; hiszen bármilyen ország, kultúra könyvét olvassuk, indiai írótól, vagy amerikai szerzőtől, ausztrál vagy guineai írótól, valahol egy bizonyos metszésponton minden mű EGY dologról szól, csak a földrajzi, etnikai, vallási és kulturális dolgok különböznek, de ALAPJAI-BAN mind egyazon dologról beszél, ír; ez pedig a szeretet.

Nem a vallási vagy szektás szeretet, hanem az általános emberi szeretet, humanizmus, mert bárhol is él az ember, gondolatai, vágyai, indulatai, örömei és bánatai egyazon ősforrásból táplálkoznak, és egyazon dolog csillapíthatja eme vágyak beteljesülésének ábrándjait. Kosztolányi írja, hogy „az írás egyetlen ékessége a világosság”. Vagyis hogy felébredünk, ráérezzük bizonyos dolgokra, s a sötétségből akaratlanul is keressük a világosság felé vezető utat, azt, ami felemel a köznapiság mocskából, a szürkeség és céltalanság lehangoló pesszimizmusából egy szebb, emberibb világ felé, ahol az érzések letisztultak, a szavak és a gondolatok őszinték és tiszták, s nincsenek „de” és „talán” szavak, csak „igen”-ek és „nem”-ek. Ez pedig már az az állapot, ami a szellemiség csúcspontját jelenti, s amit élő ember igazából tartósan nem is tud birtokolni, csak halála után.

Persze, ahogy Mark Twain mondotta: „A valóság különösebb, mint a regényírás, mert a regényíróknak ragaszkodniuk kell a valóságszerűséghez; a valóságnak nem”.

Ezt is tapasztalhattuk, különösen a mostani időkben, amikor is az írás már annyira átsiklott minden etikai és emberi tűréshatáron, ami már valahol az írás megszenteltetését is jelképezi, mert „sátáni” dolgokra is felhasználják azt, ami pedig isteni. De ez már ama alkotók felelőssége, lelkiismeretének árnyéka, ha van, mert ahogy egy régi indián mondás tartja: az ember nyelve éles, mint a kés, nem játékra való – úgy az írás az író számára szintén éles „fegyver”, mellyel nem csak építheti a szellemet, hanem rombolhatja és negatív irányba is terelheti. Roger Caillois: „A költészet packázása” című tanulmányában érdekesen veti fel az író és az irodalom kapcsolatát a mai technokrata világban, ahol a művészlét már nem jelenti azt az elcáfántcsonttoronyszerű remeteséget, amit hajdanán; ennek tudatzavaros következményei az olyan művek, melyek inkább szégyent hoznak az „írásra”, mintsem dicsfényt. Hiszen sokan megvetik az irodalmat, az irodalmi életet, mondván, fölösleges valami. Másrészt ott van a „hivatalos irodalmi élet” és, ahogy Koppány Zsolt mondta, „a belső irodalmi élet”, ami két különböző dolog, amelyek súrolják egymást, de óhatatlanul is ellentétbe kerülnek egymással, mert alapjaiban más-más forrásból táplálkoznak. Az író dolga az, hogy írjon; de az írás mellett élnie (!) is kell(ene), s az az élet, amit él, minden, csak nem „irodalmi”. Még akkor sem, ha állandóan jár irodalmi estekre, találkozókra, ha meghívják felolvasásra, bemutatkozásra. Ezek csak piciny, tört részei az irodalmiságnak, mert ez csak egy réteg, egy maszk, ami alatt ott van a valóság, vagyis maga a MŰ. S ez a mű a szeretet műve, mert ha nem szeretetről szól, akkor az nem alkotás, hanem rombolás. Egy alkotásnak, ahogy a szó is sugallja, alkotnia kell, a szellemet, a gondolatot, az érzést, mindazt, ami

az ember belső énjében játszódik le, ami körülírhatatlan, de épp ezért a leglényegesebb momentum születéstől a halálig.

Az írás művelése egész embert és életet kíván; nem lehet „csak úgy” írni, mert az az írás hamis, és erre rájön az olvasó is. Lehet, hogy sikerkönyv, hogy „bestseller”, hogy filmet csinálnak belőle, de ne feledjük, hogy ami sikeres, az valahol minőségében nem az, ami lehetne, aminek lennie kellene. Nem a tömegemberek olvassák a klasszikusokat, főleg nem a verseket, hanem azok, akik valamiképpen „gondolkodó” lények, és különbséget tudnak tenni a minőség területén saját világnézetük szerint, ami különbözhet ugyan, de szintén alapjaiban egy.

Roger Caillois írja, hogy „ma már az a nézet uralkodik, hogy az igazi költő, az igazi művész szükségképpen a társadalom peremén él, sőt, a társadalom talán üldözi is. Majdhogynem az a mérce értékelésüknél, mennyire ellenségesen viselkednek a társadalommal szemben, s ez végeredményben növeli közönségüket”. Szerinte minden társadalom egyformán állatiasan bánik a művésszel³ és a költővel; megalázza, vagy öngyilkosságba kergeti.

Hát, igen; vajon azok az írók – és vannak egypáran, sajnos –, akik öngyilkosok lettek, mennyire saját tudatuk által vetettek véget életüknek, és mennyire „gyilkosuk” az a társadalom, amiben éltek? Jack Londontól Hemingway-ig, Jeszenyintől Cesare Pavese-ig, Stefan Zweigtől Richard Brautiganig, hogy csak pár „nevesebb” íróat említsek, hogy voltak képesek ezt az „elmebajt” véghezvinni, amikor tudhatták jól, hogy tetteikkel semmit meg nem változtatnak, sőt, inkább szegényebbé tették az emberiséget azokkal a gondolatokkal, amelyeket még papírra vethettek volna. Hol az a határ, ahol a magánember és az író kettévál, s ez a kettéválás mennyire befolyásolja a tudatalatti mély belső Ént, ami sokszor merőben más, mint a tudatos Én? Hiszen ha valakinek, nekik tudniuk kellett, hogy

mi az élet értelme, és hogy mi az ő értelmük lényege abban a stádiumban, amit képviseltek. Mert a valóság elleni lázadás utópia, csak a „megőrüléssel” lehet kijátszani, de ebben a játszmában a gyenge lélek összeroppan, és így az író máris visszavedlik egyszerű emberré, akinek ugyanúgy végesek ideg- és elmehatárai, ahogy a köznapi embernek. Mert nem lehet a végtelenségig egy életen át felfokozott stádiumban élni, elégetve mindent, ami bennük megfogalmazódik, mert egy anyagba zárt ember nem tudja, nem tudhatja agyának teljességét igénybe venni. Köztudomású, hogy az emberek többsége agyának csak mintegy öt százalékát használja, s még Einstein is csak hat-hét százalékát tudta kiaknázni; így aztán elgondolkodhatunk azon, vajon milyen ősmélyi tudatok, indulatok és érzések lapulnak igazából (!) az emberben. Mindenben ott lakik a jó és a rossz, az Isten és a Sátán, de hogy ki melyiket tudja legyőzni, melyikhez szegődik, az már valahol a predesztináció és a személyiséggé válás jungi reprodukciója, ami sosem a teljes valóság, hanem annak csak egy torz másolata. Mert a valóság felülmúl minden képzeletet. Az írók lerázzák a társadalom kötelékeit, úgy írnak, mint akik mentelmi jogot kaptak, és úgy bánnak a szavakkal, hogy azok emberfelettien gyönyörűek és bántóak legyenek. Vagyis nem evilágiak. Ahogy Hamvas Béla írta: „a nem realizált szellemiség következménye, hogy az élet értelme elkallódik”.

S ebben az elkallódásban maguk az írók is kallódó emberek, akik sorsszerűségüket magukban hordozva, ugyanúgy át- és megszenvedik az élet köznapiságát, mint bárki más. Csak éppen sokkal érzékenyebbek, sérülékenyebbek, mert megértették azt a valamit, amit nem lehet szavakba foglalni, csak „érezni”. S az érzés mint állapot, mint egy egész élet kerete, amely fogva tartja, kikényszeríti az író, a költő abból a vegetációból, ahová született, és mit sem törődve környezeté-

nek, korának jelenlegi álláspontjával, kiírja magából azt, amit írnia kell, amit egyedül ő írhat meg és senki más.

Kassák azt írta: „Az új irodalom témája a kozmosz teljessége”. Hozzátehetjük: kellene, hogy legyen. De hát az emberi sorsok kicsinyességéből áll össze a kozmosz; az egész egység, és ezeket a kis egységeket kell szétszedni, megvilágítani, hogy megvilágosodva ráébredjenek az emberek arra, hogy mi a teljesség, mi a lényeg. Ez azonban naiv álom, mint annyi más ezen a földön. Világbéke, szeretet, humanizmus, barátság... szavak és szavak, melyek közül kiesnek a valóság magvai, szétszórva a negatív érzések skáláját, hogy lehányják a nemes gondolatok tisztaságát, az ősi emberi érzések kinyilatkoztatását. És ez, ez szomorú; az író, a költő nem tehet mást, mint amit tennie kell. Írnia és írnia, mert megszólalt benne egy Hang, és ezt a hangot, ha elnyomja, később felelnie kell érte és szenvednie, ahogy szenved a szó kimondásától is, de ebben a szenvedésben a „szülés” gyönyöre van, mert megszületett az a valami, ami csak és kizárólag őbelőle jöhetett.

Connoly azt írta, hogy „jobb, ha önmagunknak írunk, s nincs közönségünk, mintha a közönségnek írunk, s nincs egyéniségünk”.

Csak az író szégyellheti az irodalmat, amit létrehozott; de senki sem tökéletes a maga mesterségében, és ez így van az „íróságban” is. Minden író, költő azt tudja adni, ami benne van, és épp ezért jó; mert ha egyformán „tehetséges” lenne minden író, akkor nem lennének kapaszkodók, és beszürkülne az a világ, ami pedig oly színes kavalkád, mint semmi más. Az írás „művelése” semmi máshoz nem hasonlítható, mert túlmutat mindazon dolgokon, amik ép ésszel felfoghatók, és amik mégis annyira kézzelfoghatóak. Mert nagyságukban van kicsinyességük, és kicsinyességükben nagyságuk.

Mert egyvalamit ne feledjünk: minden író, bármilyen tehetséges is, elsősorban EMBER, és ember csak emberként tud

gondolkodni, érezni, még akkor is, ha látszólag megőrült szegény. De mentségére szolgál az, hogy a teljességre törekszik, itt, ezen a földön, ahol pedig minden arra irányul, hogy megossza az életet és ne összehozza. Ám ahogy Jung írta: jelenti azt is, hogy „hűek maradunk saját törvényünkhöz”.

És egy írónak, költőnek nem is lehet szebb dolga, mint hűnek lenni ahhoz az önmagához, ami lelkének, belső énjének legőszibb megnyilatkozása. Hisz magában hordozza a lét teljességét, mellyel együtt jár a kirekesztés.

A Múzsza gyermekei

Írni szégyen! – mondta Roger Caillosi egyik esszéjében, és akik mégis írnak, megtapasztalhatják – de milyen áron! –, hogy mi a szenvedés költészete a mindennapok sűrűségében, ahol az anyagi világ minden erejét latbavetve arra orientálódik, hogy hagyjunk fel az írással mint olyannal, és inkább saját egoizmusunk kézzelfogható gyönyöreivel törődjünk. Mert a Múzsza, ha megszáll bennünket, végünk van, kioldhatatlanul elvesztünk minden sejtjében, és csak a halál szabaddíthat meg magányosságunk érzésétől. Mert az író, a költő, a Múzsza gyermeke, valljuk be: kissé debilis, akit „lökött”-nek tartanak környezetében, és egy ősi érzés megfoghatatlanságának, kifejezésének elmondhatatlanságában szenvednek; tudva, hogy az abszolútra való törekvésük hiú remény, de amelyen mégis végig kell haladniuk, mint a „művészet keskeny hídján”, ahogy Virginia Wolf mondotta.

Hiszen nemcsak a Múzsza gyermekei vagyunk; apánk s anyánk gyermekei is. Testünkbe zárt a szenvedély minden hevéssége, a szerelemre és testiségre vágyón, s hogy mégse tudunk harmóniában élni, azt csakis magunknak köszönhetjük. Mert a szónak való kimondását tehermentes érzésnek gondoljuk, amit ki kell mondanunk, meg kell szülnünk, hogy újjászületve új életet éljenek a szavak adta események, történetek, melyek elvisznek bennünket egy magunk teremtetten világba, de amely elviszi azokat is, akik nem képesek formába önteni a szavak súlyát, de reményünk van a mondatok egymásutániségében való feloldódásukra, ahol szembesülhetnek titkos énjükkel és be nem ismert rokonlelkeikkel. Ó, a szavak,

a versek! Évszázadok óta írják az emberiség kínját-baját, könyvtárak millióiban élhetjük át más korok hajnalát. És mégis, minden könyv csak akkor és ott hat igazán, amíg kezében tartja az olvasó, magához ölelve, mint egy baráti jobbot. A Múzsá gyermekei elgurult gyöngyszemek a trágárdombon, ahol csak keveseknek jut hely az emelvényen az elismertségre, a hírre, hogy mindenki tudja, ismerje, igen, ő, ő a nagy író, a költő! S akik a pórban maradnak, kis szobák mélyébe süllyedve, mint tengeri kagylók a hullámmzó óceán ezernyi csodával terhes mélyén – róluk ki mesél és ki regél versben-dalban? A nagy nevek mellett a milliók névtelensége sokkal szívszorongatóbb, mint a retlektorok fényében izzadó „sztárirók”. Ó, Múzsá, Nálad is külön helyek vannak, mint itt a földi létben; elsőosztály, másodosztály, harmadosztály. Pedig a szavak nem születtek kasztokba, minden ember nyelve azonos a szerelemre, fájdalomra, gyűlöletre és békességre. Ki tudja, hány és hány ismeretlen író rejtőzik a könyvtárak dohszagú félhomályában, raktárak mélyén? S csak azért, mert nincs „szerencsédük”, mert nem koslatnak tüzelő szuka gyanánt „valakik” nyomában, hogy patronálja és szponzorálja műveik facérságát. S a magányuk, meg nem értésük! Mennyi kereszt kíséri a Múzsák gyermekének amúgyis rögzös útjait! Alfred de Vigny írja a Mózesben: „Ó, jaj, Uram! Vagyok hatalmas és magányos, az álmok álma már hadd karoljon magához!” – mondhatnánk, de köznapi létünket a Múzsá az utolsó pillanatban elűzi számunkra ismeretlen okból, így aztán erőt gyűjtve, újra nekikezdünk üveghegyű piramisunk meghódításának, hogy annál nagyobb legyen a zuhanás okozta kábulat, bele a mindenség szívárványszínű költőiesség ébrenléti álmodozásába, ahol a felhők vonulása és a falevelek halk sercegése többet ér a tőzsdei haszonnál, mert a Múzsá szeretete, ránszabadított kényszerházassága nem engedi zabolátlanságunk kirohanásait az anyagi világba. Ilyenek a

Múzsák gyermekei, akik valami ősi érzést hordoznak szívük mélyén, s zörgő csontvázaink azonosak belső hitvallásunkkal, és egyre inkább beleszédülünk a Múzsza mágnesességébe, olyannyira, hogy már nem is tudjuk, mi vagyunk-e, vagy minket találtak ki. Az a valami, ami bennünk szunnyad, mint hamvadó parázs egy nyári éjszakán a vízparti nádasok mellett, békák brekegése kíséretében holdvilágos csillagos ég alatt, minduntalan feltörni készül belőlünk, mint egy vulkán, hogy egész testünk egy nagy sóhajjá alakuljon, és a mindenségbe való feloldozásunk hiábavalóságának örök visszhangjaként újraéljük az elmúlt századok költészetét.

Mennyi vágyakozás az abszolútra való törekvésre, mennyi keserűség önmagunk hitványsága miatt, lelkiismeretfurdalásunk, amiért félrelöktük az előttünk sorban állót a postán, vagy nem engedjük át a gyalogost a zebrán, mind-mind előjönnek szavakká formálódott alakban, és újra kísértenek, örök bocsánatért esdekelve. Mert nincsenek véletlenek, predesztinációban élünk élettelen életet az elvetett létek felett, hol nem vagyunk mások, csak különbek, de különbözőségünk ketreche zárt magányossága még egymástól is elzár bennünket, hogy sose találkozzunk igazán, csak mint a sínek, egymás mellett haladhatunk, meg nem érve-érve egymást. Pedig, ha ez a kis résznyi költészet ennyi vitalizmust tud adni, milyen nagyfokú lehet a teljesség birtoklása! De túl kicsik vagyunk még ahhoz, hogy szellemiségünk egymásba olvadjon. Kicsiny porszemek, melyek a nagyvilágban szálldosnak, valahol valamiért egyesülnek, és erről mi már nem tudunk, pedig benne vagyunk a köztes létnek mámorító viharában, és egy közös ősrünk van: a Múzsza, mely gyermekévé fogadott bennünket, és ő nem ereszt, nem árul el, csak magához láncol, néha bizony kibírhatatlanul. Gyermekei vagyunk, és mint gyermekhez illik, néha rosszak vagyunk, elhagyjuk Múzsánkat, testi élvezetbe hajszolva magunkat, vagy munkába me-

nekülve egy gépsoron, pedig nincs menekvés. Mi már az övé vagyunk! S ő, mint jó anya, nem szid, csak vár türelmes, elnéző mosollyal, hogy visszatértünkkor annál nagyobb hévvel fogadjon bennünket ismét karjaiba, megalkotva, amit meg kell alkotnunk.

Mi, a Múza gyermekei, valamit már sejtünk; könyvtárak mélyén találkozik lelkünk, egy-egy könyv fellapozása mély sóhajt idéz elő, és mintha már találkoztunk volna valahol, valamikor, hiszen egyek vagyunk, akaratlanul is.

Mert, Tennyson szavaival: „Csak lenni: még nem élet”! Mégis, mi vagyunk a „nem élet”-et élők, az élet kegyvesztettjei, akik már tudunk valamit, sejtünk valamit, s Múzsánk tanítgat minket szavakká formálni új gondolatainkat, melyek valahol mélyen, belül gyűlnek bennünk, feszítenek, hogy majd kifakadva belőlünk a felszabadulás új érzését adják.

Az irodalmiság köznapisága

A „művész” szó általánosságban ma már bizony nem sokat jelent, mert olyan széles skálán mozog eme meghatározás, melynek nagysága kicsinyíti jelentőségét, s kétértelművé teszi a kimondott szó jelentőségét. Művész! – mondják, s a hangsúlyban annyi minden benne lehet, dicsérő épp úgy, mint lesújtó, ezért aztán nem csoda, sőt törvényszerű, hogy leselejteződött a művész megszólítás. Ezért talán jobb is, hogy az általánosítás helyett „kasztosodás” van, vagyis nevén nevezik azt, akivel épp együtt vannak: festő, szobrász, zenész, író stb. E leszűkített, ugyanakkor mégiscsak nagyságrendileg erőteljesebb megfogalmazás mindkét félnek előnyösebb, mert mentes azoktól a tág képzettársításoktól, mely a „művész” szó keretébe beszorul, zavarodottságot okozva mindkét félnek.

Hogy mely mű lesz maradandó, értékálló, azt bizony igazából képtelenség megfogalmazni, mert bár vannak „világirodalom remekei”, általánosságban mégsem ezeket olvassák a legtöbben, hanem az „egyszerű” könyveket, melyek általában viszonylag ismeretlen szerzőktől származnak. A divat, a bestsellerség, a felkapottság ugyanúgy jelen van az irodalomban is, mint bárhol, de ezeket automatikusan nem lehet értékes műnek nevezni, de értéktelennek sem, mert vannak köztük olyanok, nem is kevesek, melyek évtizedekig értékes mondanivalót adnak az embereknek, pedig bestserellek, de van bennük valami, ami miatt mégis irodalmi művek, még akkor is, ha a hivatalos kritika fanyalogva rágcsálja.

Hány olyan műről derült ki, hogy mégsem értékes alkotás, melyet erőnek erejével „irodalmi” szintre emelt a kritika, a szakma, csak azért, mert valahol valaki kierőszakolta ezt; s fordítva is igaz lehet, mert bizony az irodalomban és mind-
abban, ami az irodalmiság háza táján történik, épp ugyanúgy vannak „mocskos” dolgok, mint nemes tettek, s ezek ingado-
zása, viszonya állandósuló vitákat eredményez, melyek a felismert és a fel nem ismert értékek különbözőségeiből fakadó érzések, melyekben az olvasó a maga egyéniségének megfelelően választ könyvet, függetlenül attól, mit monda-
nak róla. Az egyetemesség benne kell, hogy legyen egy irodalmi alkotásban, mert csak azoknak van esélyük arra, hogy értékállók legyenek, melyekben az adott kor politikai, gazdasági lenyomata nem alapfogalom, hanem csak eszköz, melyben a létezés mint forma keretet ad az események, érzések láncolatainak. A politika beleszól és irányítja az emberek életét, de az irodalmi művekben nem ez az alaptétel, hanem maga az ember, aki cselekedetei alapján olyan érték-
hordozó, mely másoknak is új elgondolást, fogalmat, indulat-
tat képes átadni. Ahol nem az egyéni ember a főszereplő, ott kétes valami, ami egy idő után érezhető is. Az olvasókat nem lehet becsapni, csak ideig-óráig, előbb-utóbb rájönnek min-
denhol arra, hogy valami hibádzik, így aztán érthető, hogy csak azok a művek értékállók, melyeket a világ legtöbb országában megértének az emberek. Mert mi másról szólhat egy mű, mint az érzésekről, vágyakról, szenvedélyekről, bánatról, örömről, vagyis egyszerűen emberi gondolathalmazok sokaságáról. Az ember, az egyén sorsa a lényeg, melyet bele lehet helyezni egy adott kor társadalmi, politikai helyzetebe, de úgy, hogy annak központja maga az ember legyen. Csak az ilyen műveknek van értékálló esélyük az irodalom „gyártásában”.

Mit engedhet meg magának egy művész? Sok mindent! Épp azért, mert művész. Egyfajta „mentelmi jog” számára a művészet, melyben kifejezheti és megmutathatja azt a másvalakit, aki benne él, és felszínre hozhatja azt a valakit, aki zsigereiben vibrál és életre kel a papírföldek szántásaiban, új csírákat, magvakat teremtve. Szinte társadalmilag elfogadott tény az, hogy az író mint olyan, valami „furcsa”, beteges, zavaros, ugyanakkor bohém, felelőtlen, kiszámíthatatlan egyén, aki érdekes és színes színfolt lehet egy bulin vagy hosszú hétvégén, de állandóan együtt élni vele, nap mint nap elviselni kirohanásait, a fent és lent hangulat megannyi variációját, hát ez bizony már nem annyira áhított, irigyelt valami, mert egész embert kíván. Mindkét félről; nem csoda, hogy az alkotó tudathasadásos állapotban éldegél, és hogy annyi minden kiderül egy-egy íróról, költőről, mely bizony néha már a személyiség értékességét is megkérdőjelezi. Hogy egy híres könyv szerzője a valóságban hajánál fogva húzza esténként feleségét a konyhából a nappaliba, vagy üti-vágja a gyerekeit, ha vannak, vagy macskáján, kutyáján tölti ki dühét s lekurvazza a szomszédasszonyt a nyílt utcán, vagy pedig hajnali kettőkor akar teljes hangerővel Verdi-operát hallgatni a tömbházban, esetleg egyszerre négy-öt prostival mulatja az idejét és unalmában felmászik egy hídra, hogy megnézzze, onnan milyen a kilátás, miközben bedugul a forgalom miatta, nos, ezek azok a dolgok, melyek érdekesek, ugyanakkor ijesztőek is. De nem annyira! Ahogy Roger Caillois írta tanulmányában, az íróknál az a „jó”, hogy bár szeretnek feltűnősködni, pl. a nyílt utcán borotválkozni, olyat azonban nem csinálnak, hogy a busz alá lökik az embereket, vagy csúzlival kilövik a szembejövők szemét. Feltűnősködnék, botrányt okoznak, de azon a határon belül, mely igazából nem sérti a másik ember testi épségét. Ettől különbözik az elmebetegtől vagy az ámokfutótól, aki kaszabol, lövöldözik és

nélkül. Az írók, ha „bolondoznak” is, tudják, meddig mehetnek el, ez bennük a „nagyság”, és ez az, ami miatt az „íróság” a mai napig bohémság. A messzeség megszépít mindent, s elgondolhatjuk, milyen jó lenne X. Z. íróval együtt lenni, ám a valóság egy idő után kiábrándító lehet, megismerve, látva a nagy író a hétköznapiságban. Érzékenységük, sebezhetőségük leírhatatlan, ugyanakkor az az erő, ami személyes aurájukból árad, lenyűgöző ideig-óráig, és szürkének, laposnak érezhetjük saját életünket, melyben központi téma a számlák fizetése, a mosás, főzés, takarítás, miegymás. Bezeg az íróknál ez nem téma, vagyis máshogyan van még ez is. Mit nekik a reklámok hada; többfajta mosóport egybeöntenek, és azzal mosnak! Mennyivel érdekesebb így az élet, ha megszínesítik, és Calgon nélkül is továbbélnék húsz éves Hajdu mosógépükkel, mely, ha nem akar mosni, egy jólirányzott rúgás helyrebillenti.

És sorolni lehetne az ilyen „furcsaságokat”, melyeket nem lehet „csak úgy” csinálni, mert kiérződik belőle a hamisság, hanem csakis teljes egyéniséggel, ami nem részt kíván, hanem a mindent! Sok írónál nem is maga az alkotás a mű, hanem az élete, melyet nem megír, hanem átél, de olyan vitalizmussal, mely energiák sokaságát adja azoknak, akik részesülnek eme örömadományból. S itt jön elő az a tétel, hogy mi a fontosabb: a mű, vagy maga az író, aki írja műveit. A valóság, vagy a kitaláció, az irodalmiság a fontos, s lehet-e a kettő közt határvonalat húzni, s kell-e, s ha igen, hol, hogyan, meddig és miért?

Sok író önéletrajzíró; nincs fantáziájuk, csak arról tudnak írni, amit átéltek. Másoknak túlon túl nagy a fantáziájuk, s képesek úgy írni bizonyos dolgokról, melyeket nem éltek át, hogy hihetők, mi több művészet! Számomra az az ideális, ha mindkettőből van a műben; saját tapasztalataiból és a fantáziából, mert a kettő kiegészíti, színesíti egymást. Az, hogy az

író miként él, érez, cselekszik a maga életében a maga helyén, néha érdektelen, ugyanakkor mégis érdekes, mert senki nem tudja magát kiszakítani abból a sorsból, amiben él, ahová született. El lehet menni nyaralni egy Trabanttal éppúgy, mint egy Jaguárral, célba ér mindkettő, de hogy közben milyen minőségben telik az utazás, miféle érzések, gondolatok és külső körülmények érik, az már cseppet sem mindegy, és akaratlanul is befolyásolja az utazási időt. Így hát az írónak sem mindegy, és nem is tudja magát „felülemelni” azon a társadalmi, egzisztenciális szinten, amiben él, mert egész neveltetése, gondolkodásmódja, iskolázottsága, baráti és egyéb kapcsolatai meghatározzák és befolyásolják identitását, s a létezés, a mindennapiság talajáról elrugaszkodni, véglegesen és hihetően nem igazán lehet. Kiruccani persze igen és kell is, de ideig-óráig, hogy feltöltődjön, élményeket, tapasztalatokat szerezzen, de vissza kell térnie oda, ahová „tartozik” mások és önmaga számára. Számos életrajzi könyvben olvashatjuk, hányféle élethelyzetben tudnak és akarnak élni, másként élni az írók s általában a művészek, mert számukra az élet nem az „átlagcsalád” élete, így megtehetik, hogy fordítanak sorsukon, és teljesen más módon élnek, miközben mégis azok maradnak, akik voltak, mert tudják, hogy saját akaratukból változtattak helyzetükön, és nem azért, mert a sors rákényszerítette őket arra, hogy most hajléktalanként éljenek, vagy világutazóként, esetleg más, a társadalom szemszögéből negatív életvitelt éljenek. Óriási a különbség a szabadon választott élethelyzet és a kikényszerített között, mert az önként vállaltság, mely lehet aszkétikus lét épp úgy, mint túlbujánczó orgiákba fuló, a „vendég” státuszt adja, azt, hogy tudja, bármikor visszamehet saját eredeti élethelyzetébe. Így, ilyen szempontból abszolút másként lát, érez, gondol az ember, mint az, akinek nincs visszavonulási lehetősége, akinek csak az van, ami. Nem véletlen,

hogy sok író élte ezt a „vendégsorsot”, hiszen számtalan mű született az ilyen dolgokból, melyek bepillantást adnak abba a másik létbe, ahová ő maga sem tartozik.

S miért teszik, vállalják ezt a kitaszítottságot, miért indulnak el ismeretlen utakon, mikor van kényelmes könyvtárszobájuk, ahol nyugodt életet élhetnének, távol a nyüzsgő tömegtől, a művészet ölébe hajtva fejüket? Hát a kényszer, a belső kényszer az, ami űzi-hajtja őket, hogy lássanak, tapasztaljanak, s utána megírják az átélteket, színesítve, gazdagítva, hozzáadva, levonva, hogy valami művet alkossanak, bepillantást adva oda, ahova a legtöbb ember csak gondolatban kirándul. Élmények, izgalmak, kalandok, drámák sokasága, szerelmek, szexesaták, félelem, rettegés, gyönyör, vágy megannyi helyzet, s a sűrítettség megszínesíti a hétköznapiok egyhangúságát. Nem véletlen, hogy a szappanoperák oly népszerűek, hiszen az irodalom, a könyvek helyét vették át, s ugyanúgy azt adják, amit a könyvek, csak fogyaszthatóbb, látványosabb kivitelben. A könyvek is arról szólnak, amiről ezek a filmek; emberi érzések, életek, a boldogulás, a boldogságkeresés, a személyiséggé válás megannyi szindrómája. A kor adta ezt a minőségbeli változást, s az irodalom háttérbe szorulása ennek a dárídós-románafüzetes-horror-pornó-kultúrbarbár világnak az eredménye.

Ettől azonban nem változik – alapjaiban – az irodalom és az írás, a könyv, még ma is semmi mással nem pótolható, s erre lassanként rájönnek az emberek, mert valamelyest kezd újra olvasóvá válni a tévénező. Másrészt: az író, bár van benne egoizmus, igazából nem törődik azzal, hogy sikeres lesz-e az, amit ír, mert nem ez az elsődleges célja, hanem az, hogy megfeleljen saját belső hangja hívásának, a „megszólítottágnak”, mely nem méricskél elismerést, csak teszi a dolgát, mert ez sorsa, mondjuk így, predesztinációja, akár hívó, akár ateista, végeredményben ugyanarról szól, mert a

szeretet nem vallásügyi szempont, hanem egyetemes emberi érzés, határok és fajok nélkül.

Az írók is emberek, s ők is követnek el gyarló bűnt; senki sem tökéletes, mindenki bűnös – credendón? –, ám hogy ki milyen minőségben és mennyire kézzelfoghatóan teszi életének mindennapjává a feltétel nélküli szeretetet mások iránt, az már az egyén saját akaratától függ, s itt van a választás szabadsága, hogy miként cselekszik embertársaival, milyen gondolatokat, érzéseket továbbít, s azok minősége miként befolyásolja más emberek érzéseit, hangulatait, tetteit. Talán ez a művészet „felelőssége”, mely egyben az egyén felelőssége is önmagával és mások világnézetének tiszteletben tartásával.

Az irodalom „peremén”

Tudom, inkább elkedvetlenítőek, mintsem jókedvre derítőek e sorok. Ugyanis, megtapasztaltam hosszú évek során, mit jelent a mai Magyarországon „írónak” lenni, ha az ember direkt módon nem keresi az úgynevezett irodalmi élet elitjével a személyes kapcsolatot, a találkozások sorát, hanem csak úgy írogat, és nem törődik azzal, befogadják-e, vagy sem, dicsérik, vagy dilettánsak tartják műveit. Először is, a kritikával – bár szükség van rá – alaposan „lejárattam” évekkel ezelőtt. Ugyanis szinte többnyire negatív válaszokat kaptam a különböző irodalmi lapokba küldött írásaimról, s egyszer egy neves költőnk versét küldtem el – persze, ami kevésbé közismert –, s mikor a „nagy” kritikus megválaszolta a maga véleményét, ami lesújtó volt, igencsak elgondolkodtam, s visszaírtam, hogy azt a verset nem én, hanem az a bizonyos író-költő írta, aki ma kötelező olvasmány. Választ már nem kaptam erre, természetesen. Ennyit a kritikáról.

Évek során megtapasztaltam, hogy minden lapnál, folyóiratnál kialakul egy sajátos „belső kör”, s oda bejutni nagyon nehéz, s nem is érdemes, ma már ezt mondom. S talán joggal. Ugyanis évek óta abbahagytam már az aktív újságírást, pedig éveken keresztül a legkülönbözőbb lapokba, folyóiratokba publikáltam rendszeresen, a Szabad Földtől a Népszabadságig, a Magyar Felsőoktatástól a Népszaváig, nem beszélve a „kisebb” lapokról, s miközben 1992-ben felvettek a Magyar Újságírók Országos Szövetségének rendes tagjai közé, úgy egyre inkább lelankadt íráskedvem, s elsősorban a szerkesztőségek, a „valakik” ellentmondásos viselkedése miatt. Nem

akarok személyeskedni, de a lényeg az, hogy belefáradtam abba, hogy minduntalan hadakozzam a szerkesztőkkel, amiért időnként ezt-azt kihagytak írásomból, hogy hol fizettek, hol nem, s ha szóvá tettem valamit, máris lapátra kerültem. Akinek van erkölcsi tartása, az előbb-utóbb abbahagyja az újságírást, mert lelkiismerete nem engedi, hogy azok után, amit műveltek vele és írásaival, írást küldjön nekik.

Pedig egy időben nagyon is aktív újságíró voltam, szinte nem volt olyan hét, hogy ne lett volna írásom egy-egy országos lapban, melyeknek ráadásul többnyire visszhangja is volt az olvasók részéről. Számtalan interjút, riportot is készítettem, tevékenyen részt vettem a MUOSZ-ban, legnagyobb meglepetésemre az akkori MUOSZ küldöttgyűlésen küldötté választottak ismeretlen újságírók a szabadfoglalkozásúak szakosztályában – így hát megvolt az az impulzus, ami tevékenységre hajtott, s folytattam is, de aztán... mintha elveszett volna az írás öröme, szépsége, mintha hajótörést szenvedett volna a papírra vetett gondolatok sora.

Aztán előtérbe került az íráság (?), s bár korábban is megjelentek novelláim különböző lapokban, végülis teljesen áttértem az „irodalmiságra”, mert itt, ezen a területen valamelyest tisztább és nyugodtabb az ember, mert nincsenek olyan stressz-helyzetek, mint az újságírásnál. Vagyis, ha az ember az irodalom peremére megy, nyugta van, de ebben a nyugodtságban benne van a magárahagyatottság szorongató érzése, melynek századvégisége, unalma, fásultsága egy idő után automatikusan előjön. Mikor aztán megjelent az első, majd második könyvem, újabb „vitalizmus” szállt meg, s írtam-sírtam, de nem akartam már annyira „író” lenni, mert az újságírásnál szerzett élményeim eleve pesszimistává avanszáltak az írásággal szemben is. Még akkor is, ha időközben felvettek a Magyar Írószövetség tagjai közé – aminek azért örültem, hiszen így „hivatalosan” is író az ember, s ebben a

papírcentrikus világban mégiscsak felmutathatom írószövetségi tagsági igazolványomat, ami semmire sem jogosít, de valami fix pontot mégiscsak ad azáltal, hogy valahova „tartozik” az ember, még akkor is, ha közvetett e tartozás.

Nem panaszkodhatom, hiszen nekem szerencsém volt abban a tekintetben, hogy mindhárom könyvemről megjelent országos lapban recenzió – és más, kisebb lapokban is –, s az akkori ünnepi könyvhéten rajta voltam a „listán”, dedikálásom volt a Liszt Ferenc téren, s a Népszabadságban is benne volt, hogy mikor hol dedikálok, ami valamelyest önbizalmat adott, tudva azt, mennyi könyv lát napvilágot, amelyekről sehol semmi hír nem jelenik meg. Tehát panaszra semmi okom ebben a tekintetben.

Mégis, mint „író” már nem az irodalomért írok, hanem mert belső hangom megszólított, s erre felelni kell, hiszen saját személyiségemet csapom be azáltal, ha nem felelek meg a belső Énem által diktált kihívásnak, még akkor is, vagy csakazért is, ha igazából a mai napig sem tartozom az „irodalmi életbe”, mert az irodalom peremén élek, de nem az irodalomért mint olyanért, hanem magáért az írásért, mely nem kényszer és nem munka, hanem olyan, szabad akaratomból folyó tevékenység, mely kizárólag saját ihletem s alkotókedvem credménye. Nem tartozom egy irodalmi körhöz, csoportosuláshoz sem, ennek minden előnyét és hátrányát élvezve, s így íráságom nem foglalkozás – hála Istennek, anyagilag független vagyok az írásért kapott honoráriumoktól –, de mégiscsak „író” vagyok olyan értelemben, hogy megírom-kiírom azt, ami bennem megfogalmazódik, s ha az meg is jelenik, értelme hatványozódik az olvasók által.

De már rég nem ringatom magam abban, hogy valami fontosat kell írnom. Mindent (?) megírtak már, csak ismétlések sora van hátra, de ezek az ismétlések egyben az újragondolás kényszerét sugallják, melyek így vagy úgy, de valami-

lyen szinten egymáshoz hozza a rokonlelkeket, s a szó erejével gyógyítani lehet a lelket, az érző, gondolkodó lényeket, kik még képesek arra, hogy könyveket vegyenek kezükbe, s olvassanak. Minden könyvnek megvan a maga sorsa, s a legkülönbébb időkben s helyeken bukkan rá az ember arra, hogy könyvét, s ezáltal gondolatait, érzéseit, vágyait mások, máshol a magukévá tették egy időre, s ez az az idő, ami kapocs író és olvasó között, s ezért nem tartom helyesnek a könyvégetést; mert sose tudni, mikor, hol, kinek „ad valamit” egy-egy könyv.

Az irodalom peremén élve rájön saját tapasztalata árán az ember – az író –, hogy elsősorban nem is írónak, hanem embernek kell lenni, s a maga helyén és idején kell-kellenne a valóság mezején a lehető legteljesebb emberi életet élni, úgy, hogy közben az író minduntalan bennünk él, és ha gondolataink megíródnak, valami pluszt adunk annak a világnak, mely ismeretlen ismerős, s amiben mi is élünk, saját „irodalmiságunk”-ban.

Írni, írni, írni!

Évek óta írogatok, éz amikor a MÚOSZ tagja lettem, sokkal nagyobb hittel és reménnyel írtam, mert azt hittem – naivan –, hogy valamiféle közösségbe kerülök, ahol ha nem is barátokra, de rokon lelkekre találhatok. Azonban a valóság rácsfolt mindarra, amit elképzeltem magamnak a MÚOSZ-ról. Nem bántani akarom, csak néhány észrevételt tenni. Mert sokan vannak, akik egyfajta belső csalódást éreznek, de nem mondják ki, azt gondolják, úgyis az van, amit „ők” akarnak, elfeledve azt, hogy az „ők” mi vagyunk. Az anyagi létre való orientálás nem kedvez a humanizmusnak, és az újságírók többsége mégiscsak humanista ember, s így nagyon nehezen tudja magában feldolgozni mindazt az averroizmust, amit naponta át kell élni. Hiszen szörnyen kiszolgáltatottak az újságírók, és nincs igazán jogvédelem a számukra. Sokat csalódtam én is olyan emberekben, akiket egyéniségnek gondoltam, de rá kellett jönnöm, hogy nem azok. Mikor egy-egy cikket megírok és leadom, kedvesen, mosolyogva beszélnek, és ígérik, hogy hozzák. Amikor hetek múlva rákérdezek, akkor valami kifogást találnak, most összetorlódott az anyag, és ha meg is jelenik végül is valami, akkor külön „háborút” kell folytatni a honorárium megszerzéséért. A bürokrácia, a kapcsolatok, az ismeretségek ma is éppúgy láthatatlan falakat képeznek egy külsős előtt, mint a régi világban. S hogy a háta mögött telefonon megbeszélik azt, amit nyíltan nem mernek, etikátlan dolog nagyon. Nemrégiben sajtótájékoztatót szerveztem a Magyar Radikális Pártnak a dorogi városi könyvtárban. Küldtem meghívót a megyei napilapnak, ám nem jött

el senki. De telefonon érdeklődött egy újságíró, hogy na mi van, van-e gyűlés és hányan vannak, kik vannak, mi történik? Ám a párt elnöke, Rózsa Mihály megmondta az illetőnek, hogy miért nem jött el személyesen, telefonon nem ad semmi hírt. Erre persze megsértődött a telefonáló.

S mikor régebben írtam egy cikket a lakóhelyemről, a szerkesztő telefonon beolvasta a polgármesternek a cikket, és ő leíltatta. Azonban egy országos hetilapban mégiscsak megjelent, és így megint én lettem a rossz, a megyei lapnál amolyan fekete bárány vagyok, akit távol tartanak a közlési lehetőségtől. Ez talán dicséretnek is felfogható, mert tartanak tőlem, csak hogy ez sovány vigasz. Mint ahogy az is, hogy egy másik országos hetilap főszerkesztője soha nem válaszol ajánlott leveleimre, mivel korábban számonkértem az elmaradt honoráriumot, nem foglalkozik velem. De írásaimat közli, ám rafinált módon; ugyanis a levelezési rovatba teszi írásaimat, amiért nem kell honort fizetni. Amíg nem szól az ember, addig jó, ha szól, már mellőzik., vagy kirakják a levelezési rovatba. Én meg úgy vagyok, hogy akkor ott jelenjen meg írásom – mert az olvasó számít, aki elolvassa –, és az már „csak” részletkérdés, hogy én ezért nem kapok pénzt, csak kiadásaim vannak. Írni mégis, minden körülmények közt kell; nem a honorért írok, hanem mert írnom kell, és nem azt nézem, hogy melyik főszerkesztőnek tetszik vagy nem, hanem az olvasókat, akiket nem az érdekel, hogy milyen bajok vannak a lapnál, hanem hogy mi van a lapban!

Szomorú dolog, hogy a szabad világban is ugyanazok a problémák vannak, mint a régi rendszerben, hogy az embernek mindig és mindig harcolnia kell az igazáért, mert az igazság nem áll meg önmaga lábán; támogatni keil, aládúcolni, hogy össze rogyjon. Inkább én rogyjak össze, mint az igazságérzetem önmagammal szemben.

(1993)

Szégyen!

Hódmezővásárhelyen több Kertész Imre-kötetet találtak a városban széttépve, megrongálva s elhajítva. Nevezetesen a „Sorstalanság”-ot, melyért megkapta a Nobel-díjat.

Ennyi a hír, ami első hallásra is meghökkentő, s nem véletlen, hogy az ottaniak felháborodtak, hiszen minden józan gondolkodású, értelmes és művelt ember elítéli, mert el kell ítélnie a céltalan könyvpusztítást. Mert erről és még sok minden másról is szó van, lehet ez esetben.

A „Sorstalanság” témája köztudomású: a Holokauszt áldozatainak állít emléket, megmutatva azt, hogyan lehet és kell-kellene az egyéni embernek a történelem vészterhes pillanataiban élnie úgy, hogy megtarthassa az ember nevet. És ez, sajnos, már politika, hiszen hallhattuk, olvashattuk még komoly emberektől is, hogy szép, szép ez a Nobel-díj, de igazából nem is „magyar” ember kapta, ráadásul zsidó.

Ezek után érthető, de meg nem érthető, hogy némelyek egyfajta „felhívás keringőre”-ként értelmezték az ilyen nyilatkozatokat, és azok, akik ezt a könyvet megtépták, minden bizonnyal nem pusztán szórakozásból, unalomból tették, hanem volt-lehetett valamiféle indokuk, homályos elképzelésük arról, hogy tulajdonképpen mit is rongálnak s gyaláznak meg, még ha szimbolikus értelemben is.

Egyrészt magát a szerzőt, aki zsidó: aki büszkén zsidó, hangoztatva hovatartozását, és nyilatkozatai sok „népnemzeties” érzületű embert dühített fel, s a maguk terén hangot adtak, mert még adhattak, negatív véleményeket. Sajnos, elképesztően szomorú és elgondolkodtató, hogy még mindig

és újra felhangzanak a zsidózások olyan helyeken is, ahol pedig illene tudni, mi illik, és mi az európaiasság.

Sajnos azonban, elég sokan vannak még, akik a parlament-be tudnak juttatni egy olyan pártot, melynek zsidógyűlölete – és általában mindenfajta másság utálata – a palettáján szerepel, ezért nem csodálkozhatunk, ha ilyen és ehhez hasonló események történnek. És ráadásul ezeket igyekeznek lekicsinyíteni, pedig ez nem olyan „kicsiny” dolog, ami felett csak úgy el lehet siklani. Kertész Imre az egész országnak nagy dolgot adott, és aki ezt lepocskondiázza, önmagát minősíti minden tekintetben.

A másik nagyon fájó pont, főleg egy írónak, hogy magát a könyvet mint olyat nem tisztelték. Függetlenül attól, ki a szerző, miről szól a könyv – bár akadnak gyalázatos könyvek is, melyek nem arra buzdítják az embereket, hogy jólelkűek és toleránsak legyenek, hanem hogy rosszat tegyenek és különbségeket ember és ember közt, fajtól és vallástól kezdve ezernyi dologig. De általában a könyv tisztelete önmagában olyan egyetemes emberi érték, amit meggyalázni nem szép dolog, enyhén szólva. Sőt! Nagyon, de nagyon elszomorító cselekedet, melyet semmiféle politikai ideológiával nem lehet megmagyarázni. A könyv tisztelete, a betű, a gondolat, az, amit hordoz és átadhat egyik embertől a másikig, olyan misztikus esemény, mint egy ceremónia valamilyen templomban, vagy uram bocsá, zsinagógában. A könyv mint anyag, mint tárgy sok-sok ember munkája, fáradozása, a könyv elutasítása az ő tevékenységük semmibe vétele is. Aki nem tudja, milyen fáradságos dolog egy könyv megszületése, az nem is sejti, mennyi munka fekszik benne.

A könyv, az írott szó mindig is „fegyver” volt: ahogy egy ősi indián mondás tartja: az ember nyelve éles, mint a kés, nem játékra való, úgy a betűk, a szavak, a gondolatok, melyek valamilyen üzenetet hordoznak, és amik továbbgondolásra

készítetik az olvasót, mindig is veszélyesek, melyeket valakik, valahol, valamikor ki- és átjátszani tudták saját vagy ellenségük kárára, hasznára, mikor mi állt a cél érdekében. A könyvek sorsa is egyfajta „sorstalanság”, mert sosem lehet tudni, egy-egy könyv hol, mikor fog felbukkani, kinek a kezében, mennyire fogja meg az olvasót, s mennyire változtatja meg véleményét bizonyos dolgokról. A könyvek mindig magukban hordozták a veszélyt, az ismeretlenséget, és ezeket néha felnagyították, mint most itt, ennél a könyvnél.

Szégyen, hogy középiskolások, akik ajándékba kapták a „Sorstalanság”-ot, képesek voltak széttépni, meggyalázni a könyvet. Nem tudni, mifélek, kifélék ezek az emberek, és bizony aggodalomra ad okot cselekedetük, hogy vajon milyen felnőttek lesznek belőlük, ha már most ilyen tetteket tudnak végrehajtani. Lehet, csak amolyan „ki vagyok én”-fitogtatás, vagy fogadásból tették, mégis, hogy meg tudták tenni, hogy volt hozzá akaratuk és energiájuk, hogy igenis megfogják a könyvet és széttépik, elhajigálják, bizony komolyan „veszélyes tendencia” a normális emberek szemében. Függetlenül attól, ki hol, melyik oldalon áll a kettészakított hazában. Egyik oldalon álló sem lehet büszke arra, ha fiatalabbik nemzedéke a könyvet nem tiszteli, mert akkor következőképpen nyilván más dolgokat sem tisztel, és megvan a lehetőség arra, hogy más jellegű tevékenységet is képesek megtenni. Akár tudatlanságból – ez még a jobbik rossz –, akár tudatosan tették, ami már ha nem is bűncselekmény jogilag, erkölcsileg mindenképpen elítélendő, olyan magatartásformát jelképez, ami az EU-ban bizony nem kívánatos.

Az EU-ban egyre másra születnek olyan törvények, melyek a jog eszközével lépnek fel a nyílt antiszemitizmus, a faji, vallási és szexuális másság üldözése visszaszorítására, nálunk azonban ezek még gyerekecipőben járnak, és elvétve hallani jogerős ítéleteket.

Persze, nem büntetni kell, csak nevelni: jóra, szépre, megértésre. Hogy vannak dolgok, melyeket tisztelni illik, mint a könyv, a vallás, a származás és a többi. Hogy minden embernek joga van annak tartania magát, aminek akarja, és ezt el kell fogadni s mindaddig tiszteletben tartani, amíg másoknak nem okoz kárt semmilyen tekintetben. De ez bizony hosszú út. Még most, a XXI. század elején is, mikor már azt gondolná az ember, hogy rég túl van már az ilyen dolgokon, hogy ki zsidó és a többi.

Sajnos, nem ez van még. Most csak a szégyen van, mely Nobel-díjas írónk kötetét meggyalázta. Nemcsak a könyveket szerető, az olvasni kedvelők háborodnak fel, hanem minden józan gondolkodású ember, függetlenül attól, ki hová tartozik.

Minek, miért, csakazértis

Nos, ki is a költő, író és minek, kinek, miért ír – arról, hogy hogyan, ne beszéljünk –, s amit tesz, milyen külső-belső kényszerből teszi? Azért, mert azt hiszi magáról mániákusan, hogy ő író, költő, s neki írnia kell, ha törik, ha szakad, s nem érdekli senki véleménye, szent meggyőződése, hogy amit leír, az úgy jó, ahogy van, az maga a tökéletes ÍRÁSMŰ, s aki lefitymálja, buta, nem érti meg, miről is szól az, amit szólatni akar. Ezek a „veszélyesebb” kategóriába tartozók, akik csak írnak, de nem olvasnak. Ugyanis tapasztaltam, hogy az ilyen-olyan lapokban megjelenők saját írásaikon kívül (!) szinte mást el sem olvasnak, legfeljebb átnézik, de úgy, hogy igazából fel sem fogják, miről is szól az a vers vagy próza; csak a magukét látják és magasztalják, meg mutogatják másoknak, hogy lám, ide süssetek, megjelent a versem, novel-lám. Az ilyenekben kevéske a tolerancia igazából, és veszélyessé válhatnak, ha valaki megsérti őket negatív véleményével. Pedig az íróknak olvasniuk is kell, kellene, nemcsak írni, hogy tudják, mások miről, miért és hogyan írnak. Nemcsak azért, mert más véleménye, stílusa is lehet mély gondolatokat hordozó, hanem mert mindenből lehet tanulni, hogy lám, így kell, vagy így nem kellene írni. Szubjektív minden vélemény, egyiknek ez tetszik, a másiknak amaz, de bizonyos szintet mégiscsak meg kellene tartani, hozzá felnőni, és olyan önbi-zalmának lenni, hogy igen, ezt érdemes közlésre adni. Az önkritika fájdalmasan nehéz és szörszálhasogató dolog, az ember nehezen mondja ki egy-egy írására a „halál” szót, vagyis hogy inkább a szemétkébe dobja, mintsem a postaládába,

mert saját magát is minősíti, ha túlságosan rossz műveket küld el véleményezésre. Már ha küldi; mert sokan nem küldik ilyen-olyan okok miatt, s érthető ez is.

Örök vitatéma a „ki az amatőr, ki a profi?” Némelyek ebbe szinte bele is örülnek, vagy legalábbis nagyon oda a lelkiviláguk, mert hiába írnak és adnak ki könyveket egymás után, a „nagy” és a „hivatalos” irodalomnak még a margójára se szorul, annyira nincs jelentősége a hivatalos mai magyar irodalmi életben. Miközben küszködik, lőt-fut, ide-oda rohangál, telefonálgat, ilyen-olyan alapítványokhoz, társaságokhoz hízelgi magát, s eljár estekre, találkozókra, mégis, nagy ívben elkerülik, mert hiába jó, amit ír, valamiért mégse kell, nem fér bele a kosárba, abba a láthatatlan „irodalmiságba”, melyre annyira vágyakozik, hogy már az egészsége is odavan miatta. Ilyenkor felmerül a kérdés, író-e az ilyen, aki „csak” azért ír, hogy neve közismert legyen, hogy híres legyen, hogy szerepeljen tévében, sajtóban, nyilatkozzon erről-arról, hogy egy letűnt világ „íróságában” tetszelegjen mások előtt. Nyilván író, de valami mégis hibádzhat benne, mert valamit összekever, a lényegét a lényegtelennel. Erőltetni, kínok kínját kiállva acsarkodni csak azért, hogy „híres” legyen, bizony elszomorító dolog, mégha megértjük, akkor is, hiszen ki az, aki nem örül annak, ha könyvéről országos lapokban írnak, tévében beszélnek? Ugyanakkor tényleg szükséges-e, kell-e ez a nagy hírverés, ez a közismertség egy írónak, költőnek?

Azt hiszem, az az „igazi” író, költő, aki már túl van az ilyen kicsinyes dolgokon. Aki már nem betegszik bele abba, ha nem jelenik meg recenzió a könyvéről egy komoly folyóiratban, ha nem kap ilyen-olyan irodalmi díjat, s nem versengenek érte a kiadók, hanem neki kell házalnia minden egyes írásával, s nem méltányolják igyekezetét, erőfeszítéseit, hanem egyszerűen csak tudomásul veszik, és kész. Író, egy a

sok közül; sokan vagyunk, hivatalosak és nem hivatalosak, s bizony nehéz megtalálni a helyes mértéket, utat, azt a valamit, amiben lelkileg megbékélhetünk a külső és belső világ adta lehetőségekkel.

Ismerek olyan írókat is, akik soha sehová nem küldték el írásait, csak nagy nehezen szánta rá magát, hogy végülis elküldje, és meg is jelent, de azóta sem küld sehova semmit, pedig remek novellákat ír, mégsem akar „író” lenni, s már legalább egy tucatnyi kötete lehetne, de nem akarja. Ő már tud valamit, s ez a valami már a szellemiségnek azon foka, melyet kevesen érnek el. Irigylésre méltó az ilyen, s tiszteletet érdemel.

Ez is egy másik véglet azonban; mert ha valaki jól ír, az jelenjen is meg, váljon közkinccsé.

S hogy milyen lapokban? Nem biztos, hogy a „nagynevűekben” kell, mert az önmagában (!) semmit nem bizonyít, hiszen senki sem tévedhetetlen, és senki nem tudja, tudhatja, mi is az, ami valóban érték, függetlenül attól, hogy mi a kor jelenlegi „irodalma”, mert az mindig változik, akárcsak a politika. Ahogy a csoportosulások, az ilyen-olyan klikkek, melyekbe bekerülni „csak úgy” fehér hollóság, ha meg bekerül valaki, akkor máris oda az egyénisége, mert akarva-akaratlanul idomulnia kell ahhoz a társasághoz, mely befogadta, és ami ilyen-olyan nézeteket vall, ill. tagad. Az irodalmiság szörnyen hasonlít (!) sajnos a politikai élethez, mert itt is az ismeretiségek, a valakinek a valakije számít elsősorban, s csak másodlagos a tehetség, a lírikusság, a prózaiasság. Ez van, ezt kell elfogadni, de szeretni nem muszáj, és nem is kell erőltetni a dolgot, hogy az ember bekerüljön „közéjük”. Mert mi van akkor, ha „sikeres”? Nagy dolog, ugyan már! Nevetéses s kicsinyes dolgok, melyek épp ezáltal minősítik a írókat, költőket, hiszen aki mindenáron híres és elismert akar lenni, az talán nem is igazán író, hanem másvalaki, csak bebeszéli, képzelet magának, hogy ő író, költő, holott csak eszköz nála

az irodalom, hogy „valaki” legyen. Csodálom azokat, akik elutasítanak, és nem fogadnak el irodalmi díjakat; ők már tudnak valamit: azt, hogy nem az ilyen külsőségek a fontosak, hanem valami más, valami sokkal mélyebb, ami felül-emelkedik az ilyen anyagiasságokon.

Nevetséges és komikus látni, hogy egyes írók mennyire szenvednek, küszködnek azért, hogy bekerüljenek valami elit csapatba; sajnálnivaló a viselkedésük, és egoizmusuk határtalan. Saját irodalmiságukat istenítik, európai, sőt világ-irodalmi mértékhez hasonlítják magukat, miközben a „nagy” lapok elutasítják, mégis sorra adja ki könyveit, melyek visszhangtalanok; másrészt más írók könyveit el sem olvassák, nem vesznek tudomást a többiek gondolatairól, csak sajátjukkal vannak elfoglalva, és nem veszik észre azt a ellentmondást, hogy ahogy ő nem nézi meg mások műveit, ugyanúgy mások sem nézik meg – mire föl néznék meg? – az ő műveit. Aki csak saját irodalmiságára kíváncsi, elveszett ember, erkölcsileg és eszmeileg egyaránt.

Mégis, minek, miért, kiért ír az ember? Csakazértis. Ennyi; ilyen egyszerű a válasz, amiről lehet litániázni oldalakon keresztül, de felesleges. Akinek van mondanivalója, úgyis leírja, megfogalmazza.

Elhivatottság

Mindig is irigyeltem azokat, akik már kamaszkorukban tudták, mik akarnak lenni; nyilván befolyásolja az ilyen döntéshozatali tudást az is, ki milyen kulturális-gazdasági környezetben, milyen családi háttérrel és lelkiséggel rendelkezik, mert akit kiskora óta önbizalomra, helyes önértékelésre nevelnek, abban hamar kialakul az a fajta „tudom, mit akarok”, mint az olyan egyénben, akinél a család elnyomó, uralkodó, a személyiséget teljesen leblokkoló, vagyis csírájában öli ki a gyermekből az önbizalmat, azt, hogy képes valamit is megtenni, véghezvinni. Hát még ha ehhez hozzávesszük, hogy milyen a kulturális háttér, járnak-e múzeumba, könyvtárba, vagy csak a tévét nézik és abban merül ki kulturális igényük. Ezek alapvetően befolyásolhatják az egyén jövőbeni döntéskényszerítő elhatározásait.

A társadalom és az a szűkebb hely, ahol az ember felnő, élete végéig elkíséri, és ha meg is változik alapvetően gazdasági, kulturális helyzete az idők folyamán, azt, amit gyermekként átélt és megtapasztalt, igazából sohasem tudja teljes egészében „elfelejteni”, s a szokások, emlékek, a tudatalatti cselekedetek halmaza mind-mind arra irányul, ami egykor az élete része volt, s amiket ha másképpen is csinál, de tudja, mihez képest más. Mert az, hogy valaki tudatosan törekszik valamilyen cél elérésére, vagy pedig spontán módon hagyja, hogy az események magukkal ragadják, alapvetően különböző személyiséget igényelnek, s ezek sokszínűsége elmondhatatlan.

Annyi azonban bizonyos, s ezt mindenki tudja, tapasztalta, hogy ha van valamilyen halvány, távoli cél, akkor megfelelő kitartás esetén véghez is viszi, és eléri azt, amit akart. Hogy milyen buktatókkal, csalódásokkal, megalkuvásokkal mennyi álmatlan éjszakával, az már szinte „természetes”, de egy cél elérése sosem volt könnyű, és főleg nem olyanoknak, kik az átlagtól valamivel másabb életvitelt tűztek célul. Érdekes, hogy olyat még sosem hallottam, s gondolom, mások sem, hogy egy tizenéves azt hangoztatja és komolyan is gondolja, hogy márpedig ő bányász akar lenni, vagy takarítónő. Ilyen „nem akar” lenni senki – lelke mélyén –, s hogy azok lesznek, a sors kifürkészhetetlen „csapásai”, melyeket elviselnek, mert „élni kell”.

Ugyanakkor, ha valaki azt rebesgeti, hogy ő orvos, tanár vagy mérnök akar lenni, akkor az már „helyes” a környezet szempontjából is, és segítik, támogatják az ilyen terveket, de ha már valaki azt mondja, hogy ő festőművész, vagy keramikus akar lenni, esetleg színész, rendező vagy író, nos, akkor akárcsak a bányász vagy takarítónő esetében, ugyanúgy itt is előkerül és felszínre jön az az automatikus aggodalommal teli félsz, melyet a környezet rányom a tervezgető lélekre. Mert ez sem igazán „normális”, s megvan az a fajta perifériája a dolognak, ami a bizonytalanság, a kétes egzisztencia és a sikeres befutás lehetőségét elhomályosítja. Hogy is lehet valakinek olyan terve, hogy ő pedig festő akar lenni? A szülők, még ha diplomás értelmiségiek is, minden bizonnyal a szájukat huzogatják, s ha bele is egyeznek, azért jobban aludnának, ha mégiscsak mérnök vagy informatikus akarna lenni a csemete, nem pedig festő. Festő?! Na hiszen, abból sem fog luxuskocsit és lakást venni, társadalmi presztízse pedig kérdőjeles hosszú évtizedekig, mert ha tehetséges is, ha be is fut, az már olyan távoli idő, ami kívül esik a szülők életképein.

Így hát az elhivatottság érzés, mely minden emberben egy korban biztos ott tanyázik, néha meglepő fordulatokat tud hozni; ha pedig ezeknek az érzéseknek megértési háttere is van, akkor egyenes az út a célig, még ha göröngyökkel telt is. De ha a háttér nem megértő, sőt mi több, abszolút tiltó, akkor bizony nagyon erős személyiségnek kell lenni, hogy kitartson és hű legyen elképzelt vágyaihoz, mert a hétköznapi nyomása, az állandó stressz és a hadiállapot a szülőkkel bizony megkeseríti az élet apró örömeit is, és sokan feladják, mert nem bírnak, akarnak hosszú távon szembeszegülni a szülői akarattal, s mivel kiszolgáltatott helyzetben vannak, könnyebben is adják be derekukat. S van, aki látszólag feladja, van, aki végleg; aki végleg feladja, annak talán jobb is, mert nem volt igaz elhivatottság érzete. De a „megalkuvók” csak látszólag adják fel, megvárják azt az időt, amikor már alkalmasak arra, hogy a szülői akaratnak fittyet hányva, saját döntésük és vágyaik szerint cselekedjenek. De ez kivétel, sajnos. Mert nem elég a törvényes megszabadulás – a felnőttkor elérése hivatalosan –, ha nincs meg hozzá az egzisztenciális, anyagi háttér, a lakás, az ellátás, ami mind-mind pénzbe kerül. S ha idejekorán nyomorba süllyed az egyén, akkor már nehéz kikászálódni belőle, és oda a cél, mert elvesz közben a remény, s marad a csalódottság és a hiányérzet, hogy mi lehetett volna, ha... megértő családja van, nem pedig „eltaszító” csak azért, mert nem azt akarja csinálni, amit szülei szerettek volna. Vajon hány és hány sors tört ketté a meg nem értés, az el nem fogadás miatt, mely mindkét félnek, szülőnek s gyereknek egyaránt lelki szomorúságot, fájdalmat okoz, mert mindkettejüknek fáj a másik más milyensége, s az eltávolodás, a gyűlölet, mely megemészti még a szép emlékeket is, komoly tragédiákba, drámákba hozhatja az érintetteket. S miért? Kiért? A szülők elképzelt vágyaihoz, vagy a

gyermek céljaihoz képest, mely mint két sín pár, egymás mellett, de nem egy cél felé halad.

Elég csak a befutott, klasszikus írók, festők, szobrászok életregényeit elolvasni, láthatjuk, mennyire fontos a család megértése, anyagi helyzete, világnézete, s mindaz, ami körülötte zajlik; s ezek hiánya, az igazán tehetséges alkotókban mennyivel később hozza meg a sikert, az elismertséget, mert erejük jó részét másra kellett pazarolniuk.

Furcsa „valami” az elhivatottság érzése; a saját belső hanghoz való hűség, az a megfoghatatlan vonzerő, ami zsigereiben él, hogy igenis az legyen, amivé lenni szeretne, mert valami erre készíteti, inspirálja, s ez a kényszerítő erő, mely magával ragadja, olyan magasságokba tudja emelni, melytől ő maga is elszédül, hogy aztán megszokja, és megtalálva helyét, megnyugodjon, hogy igen, megtette, amit meg kellett tennie, függetlenül attól, hogy sikeres vagy névtelen, de belső hangját nem hazudtolta meg, nem csapta be, s hű maradt hozzá. Csak az igazán „nagy” művészek – akik nem feltétlenül elismertek, sőt, gyakorta teljes névtelenségben élnek, de – alkotásuk, melyet önmagukból adtak a világnak, még ha az nem is kérte, mégiscsak gazdagítja és színesíti azt a egyetemességet, mely mindannyiunk része. Hiszen tudjuk, minden gondolat, melyet leírtak, megformáztak, belekerül a nagy mindenségbe, s ezek gazdagítják a világ szellemiségét.

A belső fék kényszere

Mire-mibe nő fel a ma embere? Mit lát, hall, tapasztal egy felnövekvő kamasz, aki saját életterében élve bizonyos dolgokat átél, és ezek befolyásolása élettervének meghatározói, miközben mégis független mindattól, amiben él, körülveszi, mert megadatott a szabadság, a kilépés, lelépés egy más világba, ahol minden más, másmilyenebb, mint az, ahol éppen van. A reklámok a hírek, információk, az ismerethalmazok tömegei elnyomják-lenyomják az embert, s a keresd meg önmagad szlogenje, az egyén helyes önértékelési tudata bizony nagyon nehézkes feladat, ha részt akar venni saját korosztályának küzdelmeiben, örömeiben. Már kisiskolások közt kasztrendszer alakulnak ki még falusi iskolákban is, a szegény-gazdag, a kivagyiság és a senkiség, melyben a szülők munkanélküliek, alulképzettek, rokkantak, betegek, s nem telik számítógépre, drága divatos cuccokra, mobiltelefonra, hiszen ma már a általános iskolások 70 %-ának van saját mobilja – egy statisztika szerint –, s akinek nincs, azt kinézik, lenézik, s máris megalapozott jövőbeli sorsa, mert lemarad attól a technikai fejlődéstől, ami a másiknak megadatik. Az egyiknek kisujjában van, hogyan kell használni a mobiltelefont és a számítógépet, a másik még azt sem tudja, hogyan kell bekapcsolni. És a többi járulékos dolog, mint az iskolán kívüli élet a szülőkkel: ki milyen státuszban, egzisztenciában él, milyen kulturális fokon, járnak-e múzeumokba, kiállításokra, kirándulni, szórakozni, vagy csak otthon ülnek és a tévét nézik, s kocsnába járnak, discóba. Micsoda különbségek vannak már a gyerekek-kamaszok közt, s ezek megha-

tározó élmények, dolgok, melyek néha károsan hatnak a helyes önértékelésre, s a beszűkülő társadalmi közeg, a kevés barát, ismerős, a magáramaradottság megannyi negatívuma mind-mind a pesszimizmus felé hajtja az embert. S ha ehhez társul még valami más is, mint pl. betegség, akkor aztán „annyi” annak a gyereknek; csúfolják a szemüvege miatt, a fogszabályozó miatt, a hallókészülék miatt és sorolhatnám. Ilyen gyermek fejlődése túlzottan is korán hozza létre lelkében a „fék” szerepét, azt, hogy neki vissza kell fognia magát, nem lehet egyenértékű azokkal, kik egészs égesek, szépek, gazdagok, mert más dimenziókban élnek, s más megtapasztalások sorát élik át. Az iskola hiába neveli a gyerekeket, elkülönülnek, a padbazártság csak időszakos, s kilépve az iskola kapuján, már külön utakon járnak a különböző osztályhoz tartozók.

Középiskolában, gimnáziumban, főiskolán ugyanez van; sőt, még szembetűnőbb a gazdasági különbség, bár a kulturális hiányosságok már pótolhatók, mégis, a lemaradt-kimaradt élményeket nem lehet behozni, azok örök hiányt hordoznak. Mit tehet hát az egyén, ha csakazértis mutatni akar valamit? Küzd, gürcöl, hajt, állást állásra halmoz, és nem érdekli semmi más, csak az anyagi világ kézzelfoghatósága, az, amiben elismerik, amit díjaznak, mert ezáltal azt hiheti, végre ő is valaki. Pedig micsoda hamisság ez az egész, micsoda képmutatás! Bizony, nagyon nehéz kiszállni a társadalmi gépezetből, fékpályára állni és elviselni a kirekesztés egy válfaját, mert önkéntelenül is ezt teszi, aki félreáll. Félreáll a harcban, a küzdelemben, nem vágyik luxusra, se más fölösleges dologra, hanem megelégszik a szükségessel, s tudja, az a fontos és az az érték, ami benne és szeretteiben van, hogy a többi csak körítés, de nem a lényeg. Vajon miért van olyan sok idegbeteg ember, olyan sok depressziós, és miért vannak látszólag értelmetlen öngyilkosságok? Nem is

a szegények közt vannak ezek többnyire, hanem ott, ahol van mit a tejbe aprítani, és mégis... nem látják az élet értelmét, céltalannak, üresnek érznek mindent, s előrelátják sorsukat megírva, melyből nem kérnek. A valóság ridegsége a narkóhoz, alkoholhoz és nyugtatókhoz sodorja az embert, és aki nem akar része lenni a valóságnak, melyben a napi küzdelem újra és újra harcba szólítja, az menthetetlenül kiesik, és elveszik, ha nem is a társadalom, de önmaga számára igen.

S a család, a barátok vajon mit tehetnek úgy igazán? Mikor jó a segítség, és mikor káros? Hagyni kell az egyént abban, hogy elpusztítsa magát, ha azt akarja, vagy erőnek erejével a helyesnek vélt útra kell visszavezetni? Ki mondhatja meg, mi a jó, mi a helyes, és mikor, mennyire lehet beleszólni egy másik embernek az életébe, ha az önszántából tudatosan rombolja egészségét, egzisztenciáját, kapcsolatait, mindazt, amit elért, amiben él. Vajon nem szuverén joga-e mindenkinek úgy tönkretennie magát, ahogy akarja, ha közben nem okoz közvetlen bajt, veszélyt másokra? A humanizmus szép dolog, de mindennek két oldala van, s ahány szemszögből nézünk valamit, annyiféle magyarázata lehet. Segítő szándékkal beleszólni, lehet, kell. Na de erőszakosan „boldoggá” tenni valakit vajon helyes cselekedet-e? Meg lehet-e mondani másvalakinek, hogy „fékezd magad”, állj le, nyugodj meg, mert ez így, ahogy van, nem jó se neked, se másnak. Honnan tudja, tudhatja egy kívülálló, hogy valóban (?) jót tesz-e azzal a jóssággal, amiről ő azt hiszi, jó lenne a másiknak. Nagyon nehéz és veszélyes dolog ez a „jótékonykodás”, mert sokszor balul üt ki, és épp annyi szenvedést okozhat, mint az, ha hagyjuk, hogy az a másik elpusztítsa magát valamilyen szinten.

A belső féknek kellene rendben lennie minden emberben; ismerni saját erejét, gyengeségét, azt, hogy mi a jó, mi a rossz benne, s a felismert igazságokat a napi életbe átültetve, vég-

hezvinni azokat a cselekedeteket, melyekre képes. Igen, így szép, túlon túl is, és mégis, nem így van; ha valakiben nincs meg a belső fék kényszere, hogy tudja, eddig és nem tovább, az már személyiségi probléma, melynek millió oka lehet, de ami nem ok arra, hogy erőszakkal rákényszerítsék másra, ami tőle idegen. Vagy mégsem? Ki tudja, ki mondhatná meg, hogy igazából mi is lenne helyes, vagy helytelen, ha nem maga az egyén, akinek saját szellemi törvénye van, akiért felel, akit szeret-utál, aki benne él és hal el nap mint nap, de újjá is születik, mert amíg élő test, addig mindig van valami remény arra, hogy szembetalálkozik önmagával, és azt mondhatja: harmonikus ember vagyok. Erre mindenkinek saját magának kell rájönnie, megtalálnia az utat, s ha nem akarja, nem találja meg, ha akarja, rátalál, még ha sok kacsringó által is. De külső személy igazából (!) nem tudja megadni azt a belső nyugalmat, amit az egyén önmaga számára megadhatna.

Hűség másokhoz, önmagunkhoz

Hogy megváltozott a világ, s mégis mennyire „maradi” bizonyos dolgokhoz, melyek a világ megannyi pontján egyazon értékűek; ez pedig a hűség. Hűség, mely többszólamú, mert hűségesek lehetünk a hazához, hogy nem vándorolunk ki, ha baj van – „Kinek drágább rongy élete, mint a haza becsülete” –, s van hűség a kisebb lakóhelyhez – öreg fát már nehéz átültetni –, és van a talán legfontosabb hűség, a családhoz, illetve ha az nincs, akkor önmagunk belső képéhez – ami persze nem zárja ki a családhoz való hűséget sem, de mégis szuverén ego, mert családban is lehet – sajnos – egyedül az ember, ha már elveszett a szerelem, s nem maradt már szeretet sem, csak a megszokás és a közös költségvetés.

Hűség a hazához; vajon ki és miképpen döntheti el mások helyett, hogy mi a helyes cselekedet, s mikor számít hűtlenkedőnek valaki, s hátrahagyja hazáját, hogy gazdasági és politikai okok miatt – bár ez egyre ritkább – új országban keressen életlehetőséget, miközben az az ország, ahol felnőtt, belétáplált megannyi szellemi energiát, s ezt az energiát máshol kamatoztatja, a bajban magára hagyva az országot, mikor pedig szükség lenne rá, tudására, arra, amit képvisel, amivel javíthatna a gondokon, ha... nem menne el! Hűtlenségre erkölcsileg, etikailag és emberileg egyaránt támadható, ugyanakkor az egyén szabadságjogának tiszteletben tartása is alapvető ok, hogy azt tegye, amit jónak lát. Nehéz ilyen esetben valamit is mondani, mindenkinek saját magának kell ezt a fajta hűtlenséget feldolgoznia, mert csakis ő tudja, mit miért, mennyiért és milyen áron váltott meg, hogy valami újat

találjon. S ha nem sikerül, hazatántorog, s itthon próbál újra gyökeret eresztetni, vagy ha sikerült, milliókkal játszik itthon kiskirályként, de valamilyen szinten már mégsem tűzsgyökeres annyira, mint az, aki a gondban-bajban is itthon volt, és tépte-hajszolta magát a megélhetésért.

Teljesen más jellegű a hazán belüli vándorlás, mely ma már olyanfajta keveredést hozott a lakosságban, hogy falvakban sem ismerik egymást az emberek, mindig új lakók jönnek, aztán mennek, s vannak, akik maradnak, majd újra elmennek. A házasságok révén is keveredik a lakosság, az ország egyik részéből a másikba mennek lakni, hogy új utcabeliekkal, szomszédokkal, munkahellyel és ismerősökkel találkozzanak csak azért, mert az az „egy” a nagy ő, aki itt él, és ugye, valakinek mennie kell, nem lehet két helyen élni egyszerre. Ritka ma már az egy faluban-városban élők házassága, mikoris idillikus módon ugyanott maradnak, legfeljebb pár utcával mennek arrébb. Ilyenkor minden marad a régiben, nem kell ismeretlen ismerősként bemutatkozni, „jópofizni” és alkalmazkodni, mert mindenki tudja, amit tud, és amit nem akar, mégis megtudják, mert gyermekkortól ott él, nyitott könyv az élete. A más városokba, tájakra költözők, főleg idősebbek panaszkodnak is a gyökértelenség miatt, s nem véletlen, és nagyon is találó az a közmondás, hogy öreg fát már nehéz átültetni. Amíg fiatal és szerelmes az ember, s előtte (?) az élet, amíg az idő kiszabottsága végtelenített, mindent más-képpen lát, érez, tapasztal, mint az, aki már tudja, amit tudnia kell, s azt is, hogy mindenütt egyforma a reggel és az este, csak a hely légköre változik, ott belül minden marad a régi-ben. A helyváltztatás nem egyenlő a problémamegoldással, így csalódik, aki azt reméli, más városban majd más-milyenobb élete lesz. Hűség egy adott településhez, faluhoz, városhoz nagyonis mély emberi érzés, főleg nálunk, mert itt általában egy helyen élnek le az életüket az emberek, nem úgy,

mint Nyugaton, bár ma már itt is terjedőben van az a tendencia, hogy az öreggel eladják a pesti lakást, és lemennek vidékre lakni, ahol olcsóbb és nyugalmasabb az élet – szerintük –, de egy idő után sokan visszaköltöznek a városba, mert más a képzelet, és más a valóság, főleg, ha teljesen ismeretlenül érkeznek egy településre, s minél kisebb lélekszámú egy falu, annál nehezebb a befogadóképessége. Ez a belföldi vándorlás furcsa ellentmondásokat hozhat, mert hűségesek, ugyanakkor hűtlenek, mégha ki sem mondják, mert talán szégyenlik bevallani. Rengeteg árnyalata van az ilyen belföldi hűtlenkedéseknek, mert a család adott helyzete, a változások kikényszeríthetik az emberből azt, hogy mennie kell, mert egyedül maradt, meghalt a férj, vagy a feleség, s nagy a ház, jobb lenne a gyerekeknél lenni, vigyázhatna az unokákra stb. Ugyanakkor vannak, akik foggal-körömmel ragaszkodnak saját életükhöz, függetlenségükhöz, s nem mennének gyerekeik nyakára, még akkor sem, ha anyagilag jól állnak. Amíg ellátják magukat, őrzik szabadságukat, s élvezik az élet apró örömeit, s hűségesek ahhoz a helyhez, melyben éltek, amibe belenőttek. Igazuk van, s csak tisztelni lehet őket ezért.

A legszínesebb hűség az emberi kapcsolatok sokasága: hűség a baráthoz, szeretőhöz, apához, anyához, nagyikhoz, testvérekhez, rokonokhoz. Hűségesnek lenni gyermekkori álmokhoz, vágyakhoz, hűnek lenni megmaradt önmagunkhoz, ahhoz a belső valakihez, aki ismeretlen, és mégis nap mint nap ránköszön a legváratlanabb helyeken és módon, mert nem feledhetjük egy percre sem, honnan jöttünk és hová megyünk. Milyen úton, milyen alapokkal és háttérrel, világnézettel, milyen kapcsolatok halmazával, melyek lehetnek felemelők éppúgy, mint rombolók, mert hol ez, hol az számít fontosnak, s van, mikor minden mindegy, máskor minden apróságnak jelentősége van. Hűség ahhoz a valakihez, akihez tartozunk hivatalosan vagy anélkül, hűtlenségünk büntudata,

akár szóval, akár tettel, a meg nem tettekkel éppúgy, mint az elkövetettel, hiszen lehet a jót is elszalasztani, és a rosszat rosszabbá tenni. Mindenki úgy önsorsrontó, ahogy akar, de ugyanúgy megemelheti is erkölcsi-szellemi-etikai mércéjét, hogy tudja, hűséges, és nem azért, mert erre kérik, hanem mert természetes velejárója mindennapjainak.

Az élet tele van drámai feszültségekkel; ezernyi film, könyv szól a megcsalásról, az elhagyásról. Arról a szavakkal nehezen kimondható mélységes fájdalomittas szomorúságról, amit akkor érzünk, ha megtudjuk, átéljük, hogy az, akit szeretünk, akiben bízunk, akiért meghalnánk, megcsalt bennünket.

A megcsalásnak millió oka és okozata lehet, pillanatnyi épp úgy, mint előre eltervelt, a végeredmény azonban ugyanaz: a hűtlenség, vérrel írott kegyvesztettség ahhoz az illúzióhoz, amit elképzeltünk, amiben éltünk. A hűtlenség egy darabka meghalás, és minden meghalás egy résznyi feltámadás. Mert a meghalás a változtatást hozza felszínre, az új látószöveget, az újfajta dimenziókat, hogy másképpen lássunk, érezzünk, s amíg van belőlünk valami, addig újra és újra meg lehet csalatkozni másokban s kicsit magunkban: hogy lehet, hogy újra és megint átéltük ezt, hogy hűtlenek lettek hozzánk azok, akikről azt hittük... mit is, hogy is, miért is? Magunkhoz vagy hozzá viszonyítva, s mennyire hibás a mi életünk s mennyire a másé, aki hűtlen hozzánk.

A hűtlenség, a megcsalás, az elárulás, legyen bármily nemű – feleség, férj, barát –, az emberi élet egyik legnagyobb érzelmi meghasonlottsága a szerelem után. Amaz felemel, emez letipor. A hűség egy életen át, mennyei ajándék itt a földön.

Bizalom

„A bizalmatlanság a biztonság anyja” – mondta Flaubert, Pirandello pedig azt hangoztatta: „Megbízni valakiben: ez valóban örületre valló dőreség!”

Sorolni lehetne a bizalmatlanság megannyi írott válfaját, ugyanakkor az ellenkezőjét is mindannak, amit a fent említettek mondtak. Ez a sokszínűség, ez a „zavarodottság” jellemzi életünkben a bizalom-bizalmatlanság fogalmát, melyben pro és kontra mint megannyi változás dominál. Hiszen miképpen is lehetne, s kell-e egyetemes értékű „igazságot” mondani bármely oldalnak is, – a bizalom hiányának és a teljes bizalomnak? – hiszen az élet sokszínűsége, az események ilyen-olyan fordulata szükségszerűen azt hordozza magában, hogy az egyén mindig az adott körülményeket figyelembe véve döntse el – ha döntési helyzetben van –, hogy bíz-e valakiben, vagy sem.

Abszolút képtelenség bárminemű „köbevézés” ebben az esetben, mert mindenki tudja, mennyire szükség van arra, hogy az ember bízjon valakiben, mert bizalom nélkül meglehetősen nehézkes és szegényes is az élet, mely valamilyen szinten a bizalomra is épül, hiszen a bizalom, a másik emberbe vetett „hit” valamiképpen azt fejezi ki, hogy bízom abban, hogy ezt vagy azt megteszi. A beteg bizalommal van orvosa iránt, barát a barát iránt, a köznapi élet szürkesége is a bizalmon alapul, hiszen bízom abban, hogy a boltban megkapom a pénzemért azt, amit akarok, vagy bárminemű szolgáltatás esetében.

Bízni a másokban muszáj; képtelenség bizalom nélkül élni, hiszen ha nem bízánk a másik képességeiben, adottságaiban, életképtelenné válnánk, mert bizalmatlanságunk megölné bennünk minden együttműködési készséget, melyek mint apró láncszemek futnak egymásba az élet megannyi területén. Bízni kell, muszáj, mert bizalom nélkül elviselhetetlenül nehéz lenne bármit is megtervezni, véghezvinni. Persze, mint mindennek és mindenben, úgy itt is határt szab az arany szabály, mert a bizalom nem egyenlő a bizalmassággal, mikor is a másiktól már sokkal többet várok, mint ami a bizalom fogalmába belefér. Vannak, akik, sajnos, nem is önhibájuk miatt, de minimálisan bíznak csak embertársaikban, mert ilyen-olyan események láncolatai megölték bennük a bizalom iránti hitet. Hiába mondja Adler, hogy „a magukban nem bízó emberek a mással szemben való bizalmatlanságra is hajlamosak”. Osvát Ernő is azt hangoztatta, hogy „Konzervatívva az teszi az embert, hogyha nem bízik az emberekben. Ez pedig általánosítása annak, hogy nem bízik magában”.

Pedig már József Attila is versbe foglalta, miszerint: „Magamban bíztam eleitől fogva...” Na persze, amíg bízik az egyén magában, nincs is nagy baj, de ha már odáig eljutott a lélek megannyi kifürkészhetetlenségében, hogy már nem bízik saját képességeiben sem, akkor már „idegbajos” állapotra gondolhatunk, mert egészséges (?) ember bízik magában és másokban, ahogy az adott társadalomban, hiába pesszimista, mégis teszi a dolgát, mert bízik abban, valami, valahol, valahogyan csak megváltozik, és mindeközben a várakozás idejében bizalma vagy megnő, vagy csökken, de mindenképpen változik.

És ez az alap! Hogy változik, mert sosem egysíkú, sosem nyugalmi állapotban levő, hanem az élet hozta változások függvényének megfelelően alkalmazkodik ahhoz, amihez épp kell. Hiszen lehet bizalmatlannak lenni azzal, aki személy

szerint már sok borsot tört orrunk alá, de lehet bízni is olyasvalakiben, akiben valamikor nem bízunk. Végeláthatatlan módzatai vannak ennek a lineáris skálának, hogy ki mikor bízik valakiben, meddig és milyen fokon, avagy épp fordítva, miért nem bízik valakiben.

A bizalom nagyon fontos dolog életünkben; aki ezt tagadja, önmagát hazudtolja. Bízni kell, bízni bármiben és bárkiben, ha pedig olyan az élethelyzetünk, hogy bizalmatlanok vagyunk, akkor lefokozzuk saját szellemiségünket is, mert megfosztjuk magunkat a bizalom csodás ajándékától, attól, hogy csak azért is bízhatunk és bízunk még az emberekben, mert lehet ugyan, hogy voltak, kik eljátszották bizalmunkat, de mindig jönnek mások, újak, nem beszélve új eseményekről, helyzetekről, melyeket előre senki sem láthat, így a bizalom, a megbízás valakiben olyan csodás érzés, melyet kár lenne veszni hagyni, kiiktatni életünkéből.

Flauberttel vitatkozni lehet és kell, mert nem lehet „igaz” az, amit már idéztem, hogy a „bizalmatlanság a biztonság anyja”. Nem, nem a biztonság anyja, hanem a befelé fordulás, a lefokozás, a visszavonulás „anyja” a bizalmatlanság. Hogy is lehetne színesben látni a világot, sokszínűségét, természeti szépségét, az emberek tetteit, érzéseit, ha nem lenne bennünk bizalom – mely nem feltétel nélküli –, mely megadja a lehetőséget arra, hogy lehessen valami új, valami más, jobb annál, ami van, s aki bizalommal viseltetik mások iránt, mint kitárt ablak fogadja magába a világot, és lehet, hogy egy-két negatív élménye lesz, de mindazonáltal kellemes emlékei biztos maradnak, mert a bizalom a nyitottság, az új, a más befogadásának készsége, mely új megvilágításba helyezhet addig megszokott dolgokat, érzéseket, indulatokat. A bizalmatlanság „öl” érzéseket, vágyakat, s nem lehet pozitív erő a bizalmatlanság, mert ezáltal megfosztjuk magunkat attól a lehetőségtől, hogy új embereket, dolgokat ismerjünk meg.

Másokban bízni, magunkban bízni – szinte egyenlőségjelet lehetne tenni, de tudjuk, a valóságban ez nem ilyen egyszerű. Ám aki magában nem bízik, nem bízik a külvilágban sem, mert ellenségeket lát barátok helyett, kik segíteni és meglátatni szeretnének bizonyos dolgokat. Az önmagunkban bízás fontos, de aki nem bízik magában, még bízhat másokban, talán jobban is, mint magában, mert ha látja, bizalma új utakra viszi, úgy egyre inkább megnő önbizalma is, így a bizalom hatványozódik és kivirágzik, mint egy fa, s már csak múltó emlékké válik egykori bizalmatlansága önmagával és másokkal szemben.

Boldogságkép

Boldogság – kép, melyet elképzél magának az ember, de amit talán sosem tud igazán egyöntetűen szavakba foglalni. Hogy is lehetne a vágyakat, elképzeléseket, a régmúlt reményeit és a jövő ködszerűségeit a szavak silányságába ágyazva elmondani, mi az, boldogság, boldognak lenni. Pillanat, pár perc, és máris elmúlt a varázs, az ihlet. Boldogság a vágyott nyugalom, az esti filozofálás, a reggeli ébredés, az első nap-sugár, egy darabka az ég kékségéből, egy mosoly, egy gesztus, egy kis jócselekedet, egy kis nem bántás, és a természet egy-egy darabkája, egy madár, egy kutya, egy cica, vagy egy csiga a fűben, melyet nem taposunk el. Egy jó könyv az álmosító délután nyugalomában, egy kávé, üdítő s valami szenderegés a nemlét fonalán, az életbe ágyazva, hogy a csillagok fénye és a hold sugara megvilágítsa szebbnek hitt életünk. Mely szép és nemes, jó és rossz, melyben a boldog és boldogtalan pillanatok váltakoznak, mint az időjárás és az idő múlása.

Magány, betegség, egzisztenciális bizonytalanság; még így is lehet, sőt mi több, kell, hogy megtaláljuk a magunk részboldogságait, melyek sosem teljesek, sosem azok, amik lehetnének, mert akkor már nem a boldogságot, a mennyországot birtokolnánk, ha létezik egyáltalán. Elnyújtózkodva a heverőn, ásítva, mozogva, érezve létünk és testünk apró rezdüléseit, ezek is mind-mind apró kis csodák, a boldogság szeletkéi a nagy tortából. Csak úgy fekszünk a kanapén, s jobb karunkat felemeljük fejünk fölé: micsoda boldogság, hogy a kéz lenéz ránk, a kezünk, melyet mi irányítunk. S vannak, akik nem

tudják irányítani, kik lebénultak; eljátszom azzal a gondolat-
tal, hogy jobb karomat nem bírom felemelni, hogy „úgy kell”
arrébb tenni. Milyen nehéz is így a kar, s milyen nagy a
megkönnyebbülés, a boldogság, hogy lám, tudom a karomat
mozgatni, szót fogad agyamnak, nem tehetetlen, súlyosbodó
tárgy csupán. S a látás, a hallás, a beszéd mind-mind megannyi
boldogság, melyet észre sem veszünk, mit nem értékelünk a
maga hétköznapiságában. De vannak, akik igen, és tudják, mit
jelent „egészségesnek” lenni, hogy tudnak felkelni, jönni-
menni, ellátni magukat, hogy tudnak olvasni, kirándulni, cse-
lekedni, hogy nincsenek ágyhoz kötve, vagy ami még rossz-
szabb, másoknak kiszolgáltatva. Micsoda boldogság a felis-
merés, hogy mennyi „mindenc” van az embernek; s ezen
kívül: lakása, kertje, szobája, melyet telezsúfolt könyvekkel,
képekkel, szobrokkal, melyek megnyugvást és örömet okoz-
nak. Mennyi apró boldogság, melyet csak akkor fogunk fel,
ha már elvesztettünk: egészséget, lakást, egzisztenciát. Olyan
apró dolgok halmazából tevődik össze a boldogság, hogy az
szinte észrevétlen jön, s adja magát. Hogy mégis boldogtala-
nok sokan, az talán nem is az ő hibájuk, hanem a külvilág
örökös és gáncstalan reklámhadjárata, hogy a viszonyítás
alapja megkeserítse az adott dolgok szépségét. Illúziók soka-
ságát kínálják nap mint nap az embereknek, hogy ne legyenek
elégedettek azzal, amijük van, hogy jobb, márkásabb, drágább
legyen a tévéjük, videójuk, hűtőjük, autójuk, kocsijuk, kutya-
juk, macskájuk, ruhájuk s még ki tudja, mi minden. Pedig csak
hamis képek ezek, melyek alapjaiban egy húron pendülnek az
egyszerűbb dolgokkal is, csak a vágyakozás, a messzeség
megszépíti a dolgokat, de ha már megvan az a valami, akkor
többszörre rácsodálkozás, csalódás az eredmény, nem pedig a
boldogság. Legalábbis tartósan nem; ideig-óráig megadhatja
a „boldogság” mámorát, de hamar eloszlik, mint az őszi köd,

s annál tisztábban látja az ember a hamis csillogás mögött a dolgok valós lényegét.

Boldogság, mily egyszerű is tud lenni, s mily nagyszerű!

Aki már le tud mondani az anyagi dolgok minőségbeli különbségeiről, gondolva itt pl. a kétféjes videó helyett a hatfejesre az már valamit megértett abból, mit is jelent a „boldogság” skálája, mely oly sokszínű, mint mi magunk, de mégis, bizonyos „alapdolgokban” egysíkú. Boldognak lenni akarni kell, s ha az akarat megvan, a többi magától jön.

Evilágunk

Talán a mi nemzedékünk – a hatvanas évek elején születtek – azok, akik a „legjobb korban” éltek olyan értelemben, hogy személyesen tapasztalhatták világunk sorsforduló változásait. A „szocializmusban” nevelkedtünk, sírva-nevetve minden ellentmondásán, ugyanakkor eljártunk templomba, ott is egy rakás butaságot tanultunk, miközben az egy mindenkiért, mindenki egyért elv volt az eszme, a valóságban csak az nem „szerzett”, aki nem akart. Szabadon, mégis bezártan éltünk, megfosztva az utazás élményétől és a technikai világ megannyi csodájától, hiszen csak magazinokban láthattunk szép autókat, hifi tornyokat, videókat, és ha banán érkezett a zöldségesbe, rohantunk, hogy jusson; nem éhezünk, nem fáztunk, s volt valamiféle összetartozás, s valahogy emberibb volt az a világ, még akkor is, ha azt, ki szót emelt, fejbekólintották. Mégis, láttuk, tapasztaltuk annak a világnak minden szépségét, rosszságát, ugyanakkor megélhettük a rendszerváltozást és azt a hatalmas damaszkuszi útkereszteződést, ahol minden, régebben vallott eszme más irányt kapott. Szabadok lettünk, utazhatunk, vásárolhatunk, bármit megtehetünk szinte, és mégis, a boldogság valahogy köddé vált. Az eufória, az első évek izgalmai lelankadtak, s ma majdnem ugyanazok vannak hatalmon, kik régen, legfeljebb az ifjabb nemzedékük, de saját gyökereik nyújtózkodnak. Megnyílt a világ, összeszűkül, percenként áramlanak a hírek, s ha Indiában összedőlt egy ház, öt perc múlva tudja, aki tudni akarja, de ez a tudás igazából semmire nem jó, mert az ember segíteni nem tud, szánakozni meg – épp elég a magunk baja.

Megpördült, és iszonyatosan felgyorsult ez a világ az elmúlt tíz évben; mintha egyszerre akarna mindenki mindent, s mintha egy ember-élet ma már kevés lenne arra, hogy az élet egészét átéljék. Hiszen a világ annyira sokszínűvé vált, annyira kalandos és izgalmas, hogy az ember rácsodálkozik arra, mi is ez az egész, amiben él. Felgyorsult és eldurvult a világ; gyerekkoromban elvétele láttunk koldust, ma meg... Illedelmesség, udvariasság... idősebbeknek átadni a helyet pirosbetűs ünnep, ha meg szól az ember, hogy talán át kéne adni a helyet, örülhet, ha csak az őseit emlegetik, és nem testileg honorálják „népnevelői” ambícióit. Keménység, kivagyiság, a személyiség kibontakozásának elkorcsosult formái azok, melyek manapság uralják a közszellemiséget, az elkorcsosult világnézetek megannyi dilemmáit. Szabadság és szabadosság kéz a kézben jár, s csak a hajtás, az anyagi szerzés a fő dolog, s az egykor volt társasági élet mára már csak üzleti tény, ahol is ismerkedni, kapcsolatokat szerezni az elsődleges cél, nem pedig a beszélgetés, az együttlevés. A drogok beépültek hétköznapijainkba, új szavak, fogalmak tudatunkba, s ebben a bábeli sokaságban már sokszor azt sem tudja az ember, amit lát, az valóban az-e, aminek látja, vagy csak az, amit láttatni akarnak.

Ilyen világban nagyon nehéz egyfajta „egyetemes értékek” szerint élni; aki mégis ezt teszi, kizárja magát a korból és abból a környezetből, melyben él, mert különbsége megbotráncozást, ill. sajnálkozást ébreszt, s mint valami pestist, elkerülik; s nem telik bele hosszú idő, azt veszi észre, egyedül van a tömegben, mely anyagilag taszítja, löki, de amire nem számíthat, ha bajban van. Káprázat, csalóka kép a humanista világ, s az erkölcsi fertőben, mely átítatja a szellemiséget is, végtelenül nehéz a „helyes” úton járni hosszú éveken, évtizedeken át. A világ minduntalan kísért, csábít, vagy bomlaszt

és átkoz, csak azért, hogy eltérítse a saját értékei szerint élő embert.

Evilágunk ellentmondásai közismertek: környezetszennyezés, helyi háborúk, természeti katasztrófák, betegségek, ugyanakkor a mindenáron híressé válás vágya, a kispolgári létből való felelkedés, hogy „valaki” legyen, eltiporva másokat s a pénz istenített hatalma, mely érzéseket öl, olyasfajta negatív jelenségek halmaza, melyben elviselhetetlenül nehéz „jónak” lenni. Főleg akkor, ha a jóságot nem díjazták, ellenkezőleg, lekezelik, megbántják s azt dicsőítik, aki „valakivé” lett, mindegy, milyen áron.

Múltunkat ismerjük, jelenünket éljük, s jövőnk elég bizonytalan; az előrejelzések semmi jót nem mutatnak, s ma már semmi pénzért nem lennék újra fiatal, de újjászületni sem szeretnék – remélem, nincs reinkarnáció –, épp elég volt az, amit eddig átéltem, s feltámadni se vágyom Jézus árnyékában, mert nem kívánczom „örökké élni” sem. Kiszolgáltatva a világ sodrának élem az életem, ameddig lehet, minél több jót cselekedve, de nem a kereszténység zászlaja alatt, hanem az emberi érzések miatt, tudva és megtapasztalva azt, hogy minden ember harmonikus, elégedett, boldog szeretne lenni, és ezt nem elsődlegesen az anyagiasságban találja meg, hanem egy-egy szóban, tettben. Mert bár kell ruha, mely melegít, fűtés a hideg ellen, étel a gyomornak, ágy a testnek, könyv a szellemnek, azért világunkat valamilyen szinten mégiscsak az emberi érzések irányítják, hajtják még akkor is, ha ez a hajtóerő, sajnos, egyre kisebb, mindinkább lelankadó, de még van, még felragyog mint egy hullócsillag, melynek fényében meglátni az öröm, a hála, a jóérzés cseppjeit.

De sajnos, abszolút kiszámíthatatlan a világunk; vajon milyenné válnánk, ha ránkzúdulna egy háború? Sokszor elgondolkodtam rajta, vajon jelenlegi emberi kapcsolataim milyenné válnának háborús helyzetben. De erre jobb nem gon-

dolni, miközben mégis, nem messze tőlünk fegyverek ropognak és emberek halnak meg értelmetlenül, miközben nyílnak a virágok, rügyeznek a fák, mert tavasz van, a természet még tartja magát, ő még „hagyományörző” a négy évszakot illetően ezen a tájon, bár már nem annyira, mint régen, de gyökerei a múltba nyúlnak, és azokat nehéz elszakítani. Még akkor is, ha a világ mindent megtesz ennek érdekében, hiszen az a szennyeződés, amit kibocsát magából nap mint nap, már szinte felfoghatatlan, s kész csoda, hogy nem merül el saját szemetében a világ. Egyelőre; mert ami megszületik, el is hal, a természet rendje szerint. Így törvényszerű, hogy egyszer a Föld is elpusztul, de hogy mikor, az tőlünk, ill. azokon múlik, akik hatalmon vannak, kik gyárakat tudnak megnyitni és bezárni. A kisember vajmi keveset tehet, s tehetetlensége pesszimistává teszi, miközben éli a maga életét, és a maga területén megpróbál „jó” lenni. De világunkban ez sem egyszerű, mert ami az egyiknek jó, a másiknak nem. Ilyen a világ, evilágunk, melyben élünk, annak dacára, hogy tudjuk: el is megyünk. S egyszer a világ is velünk jön. De addig élhetünk, bele a világba, másokért, magunkért, egy eszméért, valamiért, valakiért – ami a legjobb –, s persze önmagunkért is, vágyainkért, álmainkért, hogy lelkiismeretünk tiszta legyen, önmagunkkal szemben, függetlenül attól, mit mondanak mások.

A legnehezebb életcél a bölcsesség

Könyvtárak ezreiben találhatunk az emberi élet egyik legfontosabbnak számító dolgával, nevezetesen a bölcsességgel kancsolatos irodalmat. Hiszen mi is az ember életcélja, ha nem az, hogy valamilyen szinten, de mégiscsak bölcsé váljon, ha nem a külvilág, de önmaga énjéhez, hogy nyugodt lelkiismerettel fogadja el cselckedeteit, jót s rosszat egyaránt. A bölcsesség, azt hiszik, későkori „állapot”, pedig fiatalon is lehet bölcsnek lenni, bár ahogy Hugo mondta: „okosnak és bölcsnek lenni két különböző dolog”. Mennyire így van, hiszen az okos, aki az élet legbonyolultabb területein megállja a helyét, valószínűleg nem bölcs abban a felfogásban, ahogy a klasszikusok gondolják a bölcsességet. Mert már Plátón megmondta; „a bölcsesség nem egyéb, mint a legmagasabb értelemben vett műzsai foglalkozás”. S mai világunk mennyire fogadja el és be a „műzsai foglalkozást”?

A legtöbb ember hétköznapi életében a napi rohanásokban nemigen foglalkozik avval, mit jelent bölcsnek lenni, ill. bölcselkedni, mert felfokozott életritmus a kizsigereli minden energiáját, s ezáltal elmegy olyan dolgok mellett, melyek megfogalmazatlanul is, de alapvető hiányérzetet okoznak, s ezek egy idő után minden valószínűség szerint szociális fóbiában, majd depresszióban folytatódnak, mert a munka mint olyan nem a szellemet táplálja és erősíti, hanem kifulladásztja. S a megfáradt ember nem a további megerőltetést kívánja, hanem a könnyedséget, a szórakozást, a bölcsesség viszont, ahogy Reviczky mondta: „olvaslak bámulattal, de bölcsességed nem vigasztal”! Márpedig ha nem vigasztalja a testileg-

lelkileg kifáradt embert a bölcsesség, akkor minek és miért foglalkozzon vele? Épp elég a maga baja, minek tetézzé még álproblémákkal, a bölcselkedés fárasztó perceivel, melyek inkább elvesznek, mintsem adnak az embernek, az ő felfogásuk szerint. Ugyanis a bölcselkedés akaratlanul, vagy jobban mondva törvényszerűen magával hozza azt a fajta pesszimizmust, mely erőt adhat ugyan, de ami mégis egyfajta megálljt parancsol az egyénnek, mert minél inkább foglalkozik a világ és az élet értelmének örök kérdőjelével, annál inkább szembe találja magát Nietzsche mondásával: „a bölcsesség a megismerésnek is határt szab”.

Mert egy ember egy életben mit is tud igazán magáéva tenni?

Milyen nevetségesen s egyben tragikomikusan rövid az élet ahhoz viszonyítva, hogy hányféle életvitel létezik a földön, vallástól és kultúrától kezdve az éghajlati és faji hovatartozásig. Ugyan mit is tud az egyén egy élet során beteljesíteni a sokszínűség kavalkádjából? Még a gazdagok, kiknek nem jelent gondot a világban való helyváltoztatás, s ma braziliai őserdőben, holnapután egy nagyváros betondzsungelében rohangál vágyai után, még ők is maguk tág határai közepette is még mindig csak egy részt tudnak abból a nagy egészből kisajtolni, melyet a világ az ember elé tár. Nem beszélve arról, hogy gyorsan, könnyen semmi sincs, így aztán nem átélni, hanem belenézni tud egy-egy egy adott élethelyzetbe, s ez a „bezártság”, hogy az ember képtelen egyetemesé válni, óhatatlanul bölcselkedővé teszi azt, akiben a hajlam megvan erre.

A bölcsességet a kiábrándultság hozza meg – mondta Santayana, s mennyire igaza van! Persze, azért nem kell Mark Twain-nek igazat adni, aki azonban azt mondta: „A valóban bölcsnek két fajtája van: az egyik öngyilkos lesz, a másik állandóan itallal bódítja szellemi képességeit”.

Szélsőséges gondolatok tömkelegei olvashatók a bölcsesség zászlaja alatt. Így aztán nehéz a kutakodó, bölcselkedő egyénnek a maga bölcsességét megtalálnia, de A. France-nak mindenképpen egyetemes igazsága van, mikor azt mondja: „az igazi bölcs nem gyűlölködik és nem rokonszenvezik”. Vagyis tisztos távolból szemléli szűk és tág környezetének minden rezdülését, miközben részt vesz benne, de úgy, hogy személytelensége biztosított valamilyen szinten. Persze, azért igaza van A. France-nak abban, mikor azt mondta: „az igazi bölcsök természetéhez tartozik, hogy magukra haragítják a többi embert... az elmélkedő lelkek gondolata mindenkor és mindenütt megbotránkoztatásra szolgál”.

Ezen nincs is mit csodálkozni, sőt, ha nem így lenne, az lenne a baj, mert akkor már nem bölcselkedő lenne az ember, nem személyiség Jung-i megfogalmazásban, hanem egy tucat a sok közül. S miközben mennek az évek az egyén életében, úgy egyre-másra megtapasztalja a külvilág minden hamisságát, kétszínűségét, arroganciáját, hamis toleranciáját, miközben fennen hangoztatja humanitarizmusát, s eközben, ahogy Proust írta, „a bölcsességet nem úgy kapjuk, magunknak kell azt felfedezni oly út után, amelyet senki se tehet meg helyettünk”. Vagyis mindenért meg kell „szervenvedni” testileg-lelkiileg egyaránt.

S miközben megszenvedik a maguk igazságérzetüket a társadalom adott felfogásának tükrében, legyen az akár forradalom, vagy vallási üldöztetés, hűek maradnak ahhoz a belső hanghoz, mely elhívta őket, s ezáltal biztosított sorsukban a számkivetettség, ami azonban nem hátrány, sőt, inkább előny, mert ahogy Sztoikus Zénon mondotta: „jó hozzám a sors, mert bölcselkedésre sarkall”, vagyis arra, hogy mindig mindenben elgondolkodjon az ember, ott és akkor, ahol éppen él, s megtegye azokat a dolgokat tettben és szóban, amit mások esetleg nem tesznek meg, mert gyávák, megalkuvók,

vagy ellenkezőleg, a negatív dolgokat gondolják pozitívnak. Akutgava mondta, hogy „a legbölcsebben az él, aki megveti korának erkölceit, míg ő maga azok szerint él”. Ez kissé averroista felfogás, de valamilyen szinten igaz, hiszen Montaigne is megmondta, a bölcse ember látszólag egyetért a tömeggel, mert a tömegnek úgyszólván semmi köze az egyén énjéhez.

Nehéz bölcsnek lenni, bölcselkedni egy életen át. Esszéket olvasni csak úgy, önművelés gyanánt, s elnézni a csillagokat, a természet apró rezdüléseit, mikor a többség lármás, színpompás „plazá”-kba jár időt mulatni, bizony, az elmagányosodás és a kirekesztés abszolút biztosítva van, mert Pavlenko is megmondta: „még nem volt rá eset, hogy az ostoba ember szerette volna a bölcsöt”.

„Az igazi bölcsök valósággal készülnek a halálra” – mondta Platón, és sok más bölcse ember is hasonlókat mondott, miszerint a bölcselkedés a halál előszobája, és megtanít élni, elhomályosítva a halál „rémségét”. Hiszen minden ember élete egyszer véget ér, de hogy az a pár évtized, mely osztályrészül jutott neki ezen a földön, hogyan s milyen mértékben volt „bölcselkedő”, az elsősorban saját magától függ, mert társadalmi hovatartozástól függetlenül bölcse lehet az ember, ha bölccsé akarja tenni magát önmagához mérten. Mert ahogy senkit sem lehet akarattal boldoggá tenni, úgy bölccsé sem, mert csak abból lesz bölcse, akinek igénye van rá, s aki hosszú évtizedeken keresztül gyakorolja is az önművelésnek ezt a fokát, s az örökös elmélkedés, bölcselkedés nem veszti kedvét, hanem ellenkezőleg, erőt és vigaszt ad még akkor is, ha adott élethelyzete esetleg nehézkes. Mert bár egy dolog a bölcsesség, azért más egy egészséges és valamilyen szinten más egy rokkant ember bölcsessége, akit a természet megfosztott a látástól, hallástól, mozgástól, vagy bármi másától. Különösen nehéz bölcsnek lenni ilyen helyzetben, de akkor

a legtiszteletreméltóbb egy ember bölcsessége s az arra irányuló készsége, ha az az illető teljesen egészséges, ép ember, s anyagi gondoktól is mentes az életvitele. Az ilyen egyének bölcsessége nem a pótcselekvést hozza elő, hanem azt a megmagyarázhatatlan belső készletet, mely a lélek mélyéből, az ember isteni énjének kisugárzó erejéből buggyan fel mint egy forrás, s tölti el örömmel élete során. Mert egy egész életen át bölcsekedni bizony a legnehezebb tevékenység, de egyben a legnemesebb is.

Ezredforduló számokban

Kiskoromban olyan távolinak tűnt a kétezredik év, mintha egy másik csillagzat lenne, más életben. A jövőorientáltság, a mindig a holnapra való felkészülés, tanulj hogy dolgozhass, dolgozz hogy élhess valami ködös, ábrándos lepellet borította be a kétezredik évnek azt a megfoghatatlan varázsát, mely hasonlított a „majd ha boldog leszek” álmvilágára. Tudtam, hogy el fog jönni, előbb-utóbb bekövetkezik, s a várakozás időszaka, mely a kiteljesedés valamilyen fokát szimbolizálta, egyre csak húzódott, nem úgy, mint az idő, mely a maga kíméletlenségével halad és halad, fittyet hányva az ember egyéni sorsára, tervére, vágyára, s mire észbekap, már ajtajánál kopog, s ha akarja, ha nem, bejön, letaglóz és magáévá tesz, kedvesen vagy erőszakosan, – s már eltűnt az 1900-as év, s új évezredet kell írni a számokban.

Nagyon furcsa, bizsergető s félelmet keltő érzés volt először leírni és tudatosítani azt, hogy már nem ezervalahány, hanem kétezredik évet írunk. Persze, mint minden a világon, ez is megosztott; Krisztus után számoljuk az éveket, s mi még „csak” a kétezredik évnél tartunk, de a zsidóknál 5760-at mutat a naptár, más tájakon pedig egyáltalán nem tartják számon az évszámokat.

Így aztán mire igazából felfogja az ember, hogy már a kétezredik évben van, úgy érzi magát, mint egy kisgyerek, aki karácsony előtt véletlenül megtalálja az ajándékot, s mikor megkapja, már nem tud annyira örülni neki. A varázs szertefoszlott, nagyobb volt a várakozás öröme, mint a megkapás pillanatáé. Mennyire vártuk-vágytuk valamilyen szinten a

kétezredik évet, hogy akkor majd minden másképpen lesz, nem lesznek már háborúk, éhezés, nyomor, betegség, hogy kétezerre már eljut oda az emberiség, hogy rájöjjön: sokszínűsége ellenére is egy, s ezt az egységet nem szétbontani, de összekovácsolni kell.

A világbéke, szeretet, humanizmus, tolerancia helyett pedig mit kapott a világ a kétezredik év beköszöntével? Információs robbanást, mely még inkább szélesre nyitotta a társadalmi ollót az osztályok közt, miközben naponta 117 ember követ el öngyilkosságot, 35 ezren éhenhalnak. Fel lehet ezt fogni igazából? Nem, ahogy azt sem, miért a sok értelmetlen faji, vallási és kispolitikai háborúk sora, melyek csak rombolni tudnak, építeni nem.

Mivé lettek a kétezres álmok, várakozások? Sokan világvégétől tartottak, mások világméretű háborúk kirobbanásától. S ehelyett szilveszter után ugyanúgy el kell menni a boltba bevásárolni, ki kell fizetni a számlákat, óvodába, iskolába, egyetemre kell menni, munkába, termelni, adni és adni, vajmi keveset kapni, miközben szaporodnak a ráncok, s már csak a tévék szappanoperáiban látjuk a romantikát, s akciófilmekben a kaland ízt. A valóság pedig szánszalmasan szürke és parlagi, a villamoson rálépnek az ember lábára, meglopják a piacon, becsapják a boltban, s a szomszédok gonoszkodó pletykálkodásai megkeserítik az amúgyis tört napokat, és mindeközben meg kell felelni a napi kihívásoknak, eleget téve a kötelezettségeknek.

Ez hát a hön áhított kétezredik év? Erre vágyott az emberiség, ezt akarta? Könnyű számokat leírni, könnyű a kétezredik évet dátumként aláírni. De vajon a gondolkodásban, a felfogásban, a világnézetnek nevezett képzavarosságban mennyire vagyunk méltók a kétezredik évhez? Hol vagyunk a senecai vigasztalásokhoz képest, a nagy gondolkodók szellemiségéhez viszonyítva: mennyi bennünk az őszinte, kris-

tálytiszta szeretet, humanizmus, béke, harmónia? Mit valósítunk meg a kétezres év szellemi termékéből a napi életben? Vagyunk-e annyira felnőttek, hogy felnőttnak mondhassuk magunkat? Vagy kicsinyességünk, rosszmájúságunk még a középkor szintjén tartja szellemünket?

Ismerve az emberiség sokszínűségét, bizony nagyon, de nagyon messze vagyunk még az „igazi” kétezredik évtől, attól, ami a lényeg, amire alapozni lehetne egy olyan jövőt, mely az összembariességet képes magasabb szellemiségbe emelni. Olvasva a nagy gondolkodók könyveit, döbbenhetünk rá, mennyire messze vagyunk még mindattól, amit igazából szeretnénk. A külső-, látszatlolgok, az anyagi világ kézzelfoghatósága megadja ugyan a káprázatot, miszerint ez már a kétezredik év, de csak azoknak, akiknek megadatott az a szerencse, hogy egy adott helyen, adott társadalmi osztályban élhet

Mit jelent egy amerikai fiatalnak, és mit egy mongol fiatalnak egyazon dolog? Ég és föld a különbség, mert nemcsak földrajzilag nagy a távolság a két ember közt, de szellemi, kulturális és anyagi szinten is, ami alapvetően befolyásolja életvitelét, vágyait s azt a részt, amit betölt jelen életében.

Mindig is a külső dolgok voltak a könnyen megszerezhető; amihez nem kell nagy befektetés, ami könnyen megvalósítható; új ruhát könnyű az emberiségnek adni, de új szívet, lelket már nehezebb. Külsőre kinézhetünk kétezresnek, de belsőleg pár évszázadnyit még hátravagyunk; még azok is, akik azt hiszik, ők már kozmopoliták, világpolgárok; pedig csak kiszolgálói és élvezői egy adott rendszernek, melyben csak addig érzi jól magát, amíg megkapja azt, ami szerinte jár neki.

A Föld „összement”; a távolságok semmivé lettek, s percről percre értesülhetünk mindenről, bekapcsolódhatunk a körforgásba, internettel az öt földrészen lehetnek napi-kapcsola-

tos ismeretségek. Ugyanakkor, közlekedve a városban, átlépünk a koldus felett, szennyezzük a levegőt, s azt hisszük, ez már a kétezredik év. Igen, az; számokban! Számokban, feketén-fehéren leírva valóban ez már a kétezredik év. Az az év, melyet annyira várt az emberiség, s ami, mint általában minden, mégsem olyan, amilyennek szeretnénk, mert... emberek maradtunk, s az ember ép attól ember, hogy mindig újat és mást akar, s mint egy örök kisgyerek, játszik, babrálgat, izeg-mozog, s tevékenységével milliók sorsát változtathatja jóra, rosszra, miközben kirepül a világűrbe – de a szomszéd utcában villany nélküli házban élnek, s a másik oldalon sokmillió autó várja gazdáját; az egyiknek az a gondja, hol teleljen, nyaraljon, a másiknak, hogy miből fizesse ki a számlát – miközben néha találkoznak mint fény és árnyék, de csak kerülgetik egymást, mert külön világban élnek, nem egyben.

Holott egy a világ, mégis millió darabra szakították, kiszájtva maguknak egy-egy részt, s a leigázottak és leigázók sosem fognak egy dologról egyféleképpen gondolkodni, mert alapvetően másként látják a dolgokat, eseményeket, azt, ahol és amiben élnek.

Sokszínűségű a kétezredik év; szivárványossága vakító, s ebben az elvakítottágban csak néha látszik az emberiesség lelkiismerete, mely túlmutat vallások és izmusok kavalkádján, hogy megmutassa azt a valamit, amiről elmondhatjuk: igen, ez a kétezredik év. De sajnos, a 24 órából csak pár másodperc még ez az idő.

Fényképek

Sok hobbym közül egyik legjelentősebb a fényképezés, mely baráti körömben már szinte „közröhej” tárgya, mivel-hogy mindig, mindenhol nálam van az a kis fényképezőgép, amelyet olcsón vettem, s mivel automata, egész jó képeket lehet vele készíteni „amatőr” szinten is. A fénykép, a vizuális élmények megragadása, gyűjtése valami olyan erős késztetés, ami szüntelen arra inspirál, hogy mint egy fényképezőgép lencséje, lássam, figyeljem környezetemet, az embereket, eseményeket, hogy megörökítsem magamnak, másoknak csak úgy, mert szép és jó dolog, mely melengeti zúzmarás hangulatom, mikor is előveszem, és újra nézem-élem az átélt eseményeket, pillanatokat, melyek a színek világában, kézben tartva az elmúlás szívszorongatóságát, valami megnyugvást adnak és egyfajta bizonyosságot, hogy nemcsak képzeltem, hanem ténylegesen is átéltem ezt-azt, és valóban voltam azokon a helyeken.

A fénykép több, mint pusztán kép, nemcsak annak, aki ismeri a rajta lévő embereket, tárgyakat, hanem a kívülállónak is mint egy monológot, mondja a maga eseményeit, szavak nélkül, mégis kimondva, mert a képek életre kelnek, izzanak, szinte kilépnek adott keretükből, és átveszik jelen pillanatunk minden egóját, hogy ott és akkor csak arra figyeljünk és azt lássuk, amit kezünkben tartunk: a fényképet.

A fénykép nem hazudik; az objektív valóságot adja át, olykor szemtelenül, fájón, arcunkba vágva valós képünket, azt, amit néha elfelejtünk, s másnak hisszük magunkat, mint amik vagyunk. Különösen nekem fájdalmas – az öröm elle-

nére is –, ha meglátom saját fényképem, azt, aki én vagyok, de aki mégsem az, mint aki a fényképen van. Furcsa dolog ez, szembesülve önmagunkkal, azzal a hús-vér valónkkal, mely környezetünkben az ismertséget adja, hogy meglátva azonosítsuk egymást olyannak, amilyen. Ilyenkor döbbenek rá, mennyire más tudok lenni, mint ami szeretnék, és mennyire hamis az a kép, amit magamban, magamról időnként elgondolok, hogy ilyen, vagy amolyan vagyok. A ténszerű, fényképszerű valóság lehántja az illúziókat, és a naturális szembesítést adja, reflektorfényként rávilágítva arra, amit néha jobb lenne nem látni.

Hát ilyen az arcom, ez vagyok én? – kérdem magamtól, miközben tudom: igen, ilyen vagyok, mert a fénykép nem másít, nem szépít, csak azt adja vissza, amit lát, érzelmek és elfogultságok nélkül, nem adva helyet szenteskedésnek, hamisságnak, képmutatásnak, mert érzéketlen, nem érdekli, mi lakik magában az emberben, a lelkében, gondolataiban, csak az, ami a felszínen van, a valós, letapintható anyagi világban, melyen az idő múlása éppen úgy nyomot hagy, mint az a természetes báj, ami minden emberi arcot jellemez, még a legcsúnyábbat is.

A fénykép rögzített tükör, mely visszaadja azt a látnivalót, amit nem mindig szeretünk látni. Szeretnénk jobban, szebben kinézni, de amikor a kép készült, olyanok voltunk, amilyenek, nem lehet megváltoztatni, átalakítani, kijavítani, mert... a fénykép azért olyan „sokatmondó”, mert egy elillanó pillanat megragadásának megkövesedését adja, melyet csak megsemmisíteni lehet, de megváltoztatni már nem. És ez a jó benne, hogy javíthatatlan, nem hat rá a szép szó és fenyítés, ő megmarad olyannak, amilyennek készült, ha tetszik, ha nem.

Az évek folyamán sok fénykép összegyűlik; van, aki bélyeg-, vagy más gyűjteményét veszi elő téli estéken, azt

rendezgeti, szemlélgeti. Én a fényképeket „szemezgetem”, kirakosgatva őket mint kártyákat, elnézve, megállva, tűnődve egy-egy kép megszületésének emlékéen, miközben ujjaim közt, mint a könyvlapok, egyre-másra új és új dolgok jönnek elő, melyek a feledés homályába merülnének, ha nem lennének a képek. Vigasz és öröm a fényképek nézegetése, elmerengve látnivalójukon, mely egyben sovány vigaszként ugyan, de bizonyítja azt az egyszerű tényt, hogy én is „éltem”, így visszagondolva. Mert a jelent sosem értékeljük és fogjuk fel az adott helyzetben, hanem többnyire csak utólag, később emlékezve döbbenünk rá arra, milyen jó is volt ez vagy az, itt vagy ott. Nemcsak a „nagy” események, mint esküvő, születés-névnep, temetés, hanem a hétköznapiak ellesett pillanatai, melyek épp egyszerűségükben és köznapiságukban olyan megkapóak és emberik, melyek, ha érintik is az intimitást, mégis egy ember életének „kézzelfoghatóságát” szimbolizálják nemcsak magának, hanem azoknak is, akik megnézik a képeket, így újraélik egy elmúlt élet pillanatait. S ezek a pillanatok a legértékesebbek, mert észrevétlenségük egyfajta tudattalansági állapotot jelképez, amikor nem is gondol arra, hogy „megörökítik”, így arcizma, tekintete, mozdulata azt az ősi természetességet képviseli, ami egyre ritkább rohanó világunkban.

Az álmodozás nimbusza

Az emberi sors egyik legszebb és legtöbbet adó érzése – sok más mellett – az álmodozás, ábrándozás, amely megszépíti kesernyés hangulatunkat éppúgy, mint örömteli pillanataink. Bár ahogy Huch mondja: „az élet rövid álom” – ez az álom mégis néha hosszúra nyúlik, és az sem biztos, hogy a rövid élet a gazdag. Hiszen egy emberlét gazdagsága nem pusztá éveinek számával mérhető, ahogy az irodalmat sem „kilóra” mérik, – mégis, Hofmannstahl-t idézve: „egy e három: ember, álom, valóság”. És a többi? Pusztá realitás, amely naivitásában adja meg a lét optimizmusát. Álmodni, ábrándozni annyi, mint lélegezni; élni sem lehetne nélküle. Legalábbis nem érdemes; mert aki már álmodozni sem tud, avval baj van, és nem is csak önmagával, hanem teremtet világával. Külsővel, belsővel, mert mindkettő egy. Test és lélek, harmónia, mely egybekovácsolja a gyermekkor álmodzásait a kamaszkor vulkáni erejével, és az érettség idején a realitás tényyszerűségével. A felnőttkor, mely az élet derekát jelenti, elviselhetetlen lenne álmodozás nélkül; s aki nem akarja bevallani, az is álmodozik. Mert a tévésorozatok is egy álomvilágot vetítenek elénk, de ami épp annyira káros, mint amennyire hasznos. Hisz el tudja venni az embertől az egyéni, önálló gondolkodásra való készséget, saját álmodozását. És ez nagy veszély! A világméretű manipuláció, amikor már minden ember egysíkúan álmodozik. Sémákban, sablonokban: gazdagság – villa, sportkocsi, bomba nők és jópofa haverok; szegénység – munkanélküliség, szoba-konyhás ház, léfbizonytalanság, üres, fárasztó hétköznapiok üres emberek-

kel. Joyce nem véletlenül írta: „az álom mindenkiből a legrosszabbat hozza ki”. Miért? Mert az álmodozás akaratlanul, tudat alatt is egy szebb világ képét vetíti az ember elé, függetlenül attól, van-e esély a megvalósításra, vagy nincs. Nem a jóságra, szeretetre, humanizmusra inspirál szerinte az álmodozás, hanem a jónál jobbra, a szebbnél a még szebbre, mármint az anyagi javakat illetően. Nem magát az embert álmodják emberségesebbé, hanem azt, amiben él, ami körülveszi, s aminek közvetett hasznát látja. Kafka mondta, hogy „gyermeki álmokból gyorsan riadunk fel”. Igen, s ez nem véletlen! Mert a gyermekség nem fér össze a felnőttiséggel, ahogy a nappal sem az éjjel. Külön világ, kaszt, ahol élesen meghúzhatók a vonalak, amelyek megsebzik az érzékeny lelkeket, még akkor is, ha Juhász Gyula szavai szerint „holt álmaink szabad jövőben élnek”. Vagyis a megszületés pillanatában meg is halnak álmaink, mert a világ ránk kényszeríti az anyag valóságát, megtépázza az álmodozás hosszú vajúdását. Becher kérde: „Álmodozni talán csak szabad?” Persze, hogyne; csak nem a külvilág felé; mert ha kimondjuk álmainkat, nevetségessé válunk, és önmagunk alatt vágjuk azt a bizonyos egzisztenciális fát, mely környezetünk védő-ártó falai közt terebélyesedik.

Nem csoda, hogy Babits azt írta: „álmodtam én és az álom, az álom én magam voltam”. Minő beismerés, minő felismerés: álmodozni egy más világról nem más, mint belső énünk igazi voltát elképzelni. Mert nincs olyan ember, aki elégedett lenne avval, amiben él; s álmodozása egy másik világba – de nem a másvilágra – viszi, és ébrenléti álmodozása merőben más, mint alvásbeli álmodozása. Bár testvérek, mégis mostohák. Cocteau írta: „Jaj, az álom nem jön parancsszóra. Az álom vak hal, mely a mély vizekből bukkan elő. Szabad madár, mely akkor száll vállunkra, amikor neki tetszik”. Sajnos – mondhatnánk –, de ez van. Hiába vannak az altatók,

a nyugtatók, az álom, a szebb világ nem jön akkor, amikor akarjuk; sokkal inkább meglepetésszerűen, és ilyenkor sokkal nagyobb erővel hat ránk, mintsem ha tudnánk: ma éjjel álmodom.

És közben élünk: tesszük kicsinyes dolgainkat, értelmet táplálva, erőszakolva belé, miközben Pound szavai visszhangzanak fülünkben: „a fák meghalnak, az álmok megmaradnak”. Gyermekkorunk fáit elrohadnak, kivágják, de álmainkban látjuk őket, és örökké látni fogjuk lelki szemeink előtt. Mert az álmok kép erősebb és tisztább minden fényképnél; s elővehetjük bármikor, elég csak behunynunk szemünket, és látjuk évtizedekkel ezelőtti árnyaink, amikor lobogó hajjal szaladtunk. Bármilyen is volt életünk, gazdagságban, szegénységben, álmodtunk. Ahogy Madách mondta: „még a borsón is szépet álmodom”. Nem kell különös hely, csak önmagunk helye, hogy elférjünk, és elfogadjuk azt, akik vagyunk. Még akkor is, ha a tükör mást mutat. Az légy, aki vagy – s ahogy Baudelaire mondta: „ne hagyd az álmok jussát, szebbeket álmodik a bölcsnél a bolond”.

Álom, édes álom. „Ha szépet álmodik az ember, köszönje meg Istennek, és ne azt panaszolja, hogy véget ért az álom, és kezdődik újra a valóság” – mondta Fontane. Bizony, nehéz a „felébredés”; de ne féljünk, ha mi magunk nem ébredünk fel, a külvilág felébreszt minket. Eszünkbe juttatja mozdulataival, szavaival, sokatmondó pillantásaival, hogy ébredjünk fel. Bármennyire is nehéz és kettős dolog, de fel kell ébrednünk. Így is, úgy is; ahogy Hamvas Béla mondta: a kakas hajnali kukorékolása figyelmeztessen bennünket. Szép dolog, és kell az álom, az álmodozás, de bizonyos határokon belül. Az az „aranyközépút”. Lu Hszintől olvashatjuk: „az álom nem az, ami már létezik, de az sem, ami sohasem valósulhat meg. Úgy van ez, mint az életben: a földön nincs út, de jön sok-sok ember, és utat vág”.

Utat; az ember útját, amely olyan, mint az álom: megmagyarázhatatlan, felfoghatatlan, de épp azért jó. Mert ami megmagyarázható, ami túlságosan érthető, az valahol már nem az álmodozás világa, hanem a realitásé. Abból pedig bőven kijut a köznap emberének.

Maradjon meg, és legyen minél több álmodozás; legalább ennyi! A többi úgyis elvész az idő malmában, de az álmodozás megmarad, mint kortalan, időtlen „valami”, ami belőlünk jön és érettünk.

Múló évek

Akkor jöttem rá, mennyire mennek az évek, mikor szokásos boltbamenetem közben összefutottam egykori általános iskolai osztálytársammal. Már odafelé „gyanúsan” ismerősnek tűnt, s csak kifelé a boltból jöttem rá, hogy valóban ő az. Köszöntöttük egymást, kicsit elbeszélgettünk az ilyenkor szokásos „hogyan vagy”-stílusban, meg az elmaradt osztálytalálkozóról, amit nyáron kellett volna megszervezni, de elakadt a nyári hőségben.

Furcsán éreztem magam, s nem hittem annak, amit látok, pedig valóságos volt, épp annyira, mint jómagam és a decemberi napfény, mely vakítóan tiszta.

Milyen öreg! – járt a fejemben hazafelé lépkedve, s eltűnődtem: vajon csak én látom ilyen öregnek, vagy azért tűnik annak, mert régen láttam? Jól meghízott, nagy pocakja volt, tokája, feje, szeme dagadt, vérekes, ráncos a homloka, zsíros a haja, körme gyászol valamit, miközben mosolyog, és még őrzi kamaszkorának árnyékát, amely azonban mind inkább elnyeli. Tudtam, hogy elvált, új felesége van és egy gyerek is – vagy kettő? – s házat épített, éli a normális hétköznapiakat, ahogy sokan mások. Ez viseli meg ennyire, ez az „értelmes” élet, hogy családjá van?

Hiszen minden hasonló korosztálybeli ismerősöm épp annyira „megöregedett” külsőre, mint az előbb említett. Jómagam mintha nem öregednék; mert nincs feleségem, gyerekem, háztartásom, saját életem?

Nem tudom, mindenesetre hozzájuk képest én még tejfölösszájú taknyos vagyok, ahogy ők kinéznek. A gond, a baj,

szokták mondani ilyenkor, de hát akkor is... így megöregedni 36 éves korra! Pedig fiatalon olyan erősek, szépek, egészségesek voltak, ma pedig... Igaz, akkoriban én voltam nagyon „lemaradt”, s talán ez a kései „érés” az oka, hogy nem látszik rajtam olyan mértékben az idő múlása, mint rajtuk. Vagy ez az isteni igazságosság, hogy egyszer adok, máskor kapok? Kamaszkorban ők voltak „vonzók”, én árnyékba való, most pedig ők az árnyékba jutók, s én a napfényre kerülő?

Pedig nekem is megvannak a gondjaim, bajaim, egészségileg éppúgy, mint egzisztenciálisan, hisz én én vagyok a „beteg”, 50 %-os rokkantnyugdíjasként, mégis fiatalabbnak tűnök náluk, kik „a legszebb korban” vannak.

Múlnak az évek, nyúlnak az álmok, fogynak a vágyak, s egyre rozogábbak leszünk. Ismeretlen ismerősök, akiket nehéz megismerni, meglátni szemükben azt a fényt, mely egykor úgy beragyogta a kis falu világát, mint betlehem csillag a maga országát. Átgondolva, átnézegetve otthon azokat a régi képeket, sok minden eszembe jutott, és mint videóklippek jelentek meg előttem fényt és sötétséget hozva, hiszen jó és rossz épp annyira volt, mint amennyire „unalmas” is.

Mára alig maradt egy-két ember, kivel tartom a kapcsolatot, kikre azt szokás mondani: „barátok”. Férjestül, gyerekestül, látva, részesévé válva fejlődésüknek, gazdagodásuknak anyagilag s emberileg egyaránt, miközben ebben a vibráló, folytonosan változó világban csak egyvalami marad az, ami volt: jómagam. Körülöttem nincs asszonyi morgás, gyermekzsivaj, félreértett szavak és pillanatok, csak a megdermedt idő, mely mint cseppkőbarlang hűvös, de bizalmat keltő. Az ő családtagjaik s gyerekeik belenőttek életembe, részesc vagyok valamilyen szinten életüknek, miközben semmi sincs, ami egymáshoz kötne minket, mert bár „barátok” vagyunk, életterünk s -vitelünk alapjaiban más.

Különösképpen akkor látom ezt, ha náluk vagyok; olyan zajos, ételtel teli a lakásuk. Nincs az a csend, nyugalom, mint nálam. De épp ez a nyugalom az, ami minden családi háttérzajnál idegesítőbb tud lenni néhanapján. Mikor csak úgy rádöbben az ember arra, hogy hány éves is tulajdonképpen? És hogy kenycere javát már majdhogynem megette, lassan több van mögötte, mint előtte, miközben jelene semmitadó nulla, legalábbis környezetében, rokonai közt, kik mégis lettek-vitték „valamire”, nem úgy mint ő.

Elsikkadt az életem, elrontottam valamit, vagy úgy helyes, ahogy van? Sose sajnáltam azt, amit tettem, s nem akartam újra kamasz lenni, Isten ments, mindig hajtottam az időt, csak minél hamarabb „öreg” legyek, most pedig, hogy küszöbömnél toporog, várva, hogy beengedjem, mintha egy kis félsz járna bennem az ismeretlentől, a „bűntudattól” való aggályoskodás, hogy...

Aztán megnyugtatom magam, hogy ugyan már, én, nekem, szóba se jöhetett soha, hogy család, egzisztencia, beérkezett-ség, megállapodottság... mintha más csillagzat lenne az, nem az enyém. Egy hold és egy nap alatt élünk, mégis más „bolygón”, mert már gyerekkorban eldőlt, mi lesz velünk, belőlünk. A szülői háttér, mely olyan volt, amilyen, s a jelen, ami szintén azzá lett, amivé tettem, mindez maga az „élet”, mely az enyém.

Értelmes-e, avagy mihaszna, nézőpont kérdése. Rég nem érdekel mások véleménye – bizonyos dolgokban –, megtagasztalva az emberi gyarlóság és rosszmájúság legkülönfélébb változatait. Csak egy valami „közös”: az idő, mely mindenkinek épp úgy múlik, mint nekem.

Magányomban, vidékies és fővárosias „keveredettségem”, mely a sehová sem tartozást eredményezi, egyfajta kozmopolitává avanszál, de hogy ennek mi az ára, azt jobb nem tudni, elég átélni, megélni!

Ahogy azt is, hogy az idő, miközben megy, mégis „áll”. Épp azért, mert másfajta létdimenzióban élek, s kirándulgatásaim a hegyekbe, vagy a nagyvárosba ugyanavval a kamaszkori hévvel itatnak át, mint régen, s nincs semmi olyan zavaró tényező, hogy otthon vár az asszony, gyerek, anyós, a kert, a kocsilemosás, vagy ki tudja, mi. Robinzonként élve a társadalomban, ahol lakásom a sziget, s a külvilág a „kannibál törzs”, mely mindig csak veszélyeket produkál, bizony predestináltan „más” időzónába kényszerít. Az, hogy nem kell járnom dolgozni, el is felejttem sokszor, csak akkor tűnik eszembe, ha úgy egy óra tájt megyek valahová, s látom a buszmegállóban álló embereket, kik várnak a buszra, hogy dolgozhassanak. Úristen, milyen jó is az a néha kínos „szabadság”, mely osztályrészemül jutott! Fáradt tekintetük, mozdulataik, s ahogy rám-utánam néznek, gyűlölve, irigylve – hiszen vidéken jobban tudják, ki micsoda –, s az én „nyugdíjasságom” tüske a szemükben. Nos, ilyenkor örülök annak, hogy „élek”, s máris jobb a hangulatom, mert az a tudat, hogy szabad vagyok, erőt ad, még akkor is, ha ez a szabadság épp annyira látszólagos, mint a munkások munkájának „értelme”, mely termelékenységeinek, produktumának csak egy részét adja vissza fizetés gyanánt.

Melyikünk a „kiszolgáltatottabb”, ők, a dolgozók, vagy én, az eltartott? Közben nekik is megy az idő, s nem mehetnek akkor kirándulni a hegyekbe, amikor olyan szép az idő, hanem amikor csak szabadnaposak. Rácsok közt élnek, ahogy jómagam is saját rácsaim közt, melyek láthatatlanok, s ezáltal kínosabbak, mint a láthatóak.

Testi rozogaságom – hisz szinte állandóan van valami testi bajom – épp annyira kettős, mint minden életemben. Szabad vagyok, de mégsem. Van otthonom, ám még sincs; pénzem is van, de még sincs, időm is akad, mégsem érek rá sosem. Nincs egy biztos pont. Miközben mindennél jobban szeretném, ha

valami fix is lenne életemben. De meg kell tapasztalnom, hogy egyedül az idő múlása az, ami fix életemben. Minden más látszólagos és komikusan tragikus, ugyanakkor észbontóan elviselhetetlen, mégis örömteli, s az évszakok múlása, a természet színváltozása az egyre hosszabbá váló múlt nyomán már kezd egy kissé „fakulni”, mintha a színek kopnának, pedig látásom még jó, mégis ködösül, homályosul minden, miközben mégis ugyanolyan friss a tavaszi szél és az első hó, melyben olyan jó lépegetni, hallgatva a reccsenést lábunk nyomán.

Öregszen? Öregség? Szembetalálkozom avval az ismeretlennel, kire annyit vártam? Valósággá válik az egykori álomkép, kilép a vágy világából a valóság kézzelfoghatóságába az „öregség”, az idő múlásának fel nem fogható, mégis mulandó realitása? 36 évesen? Igaz, nem ugrom ki olyan hévvel az ágyból, mint tíz évvel ezelőtt, de nem is kell, mert nem kell sehová mennem, kötetlenségem időtlenségbe ágyazott, melyből néha nagyon nehéz kimozdulni.

Talán azért tűnik néhanapján „értelmetlennek” az életem, mert nincsenek feladataim, elvárásaim, kötelezettségeim. Csak úgy vagyok, egyik nap a másik után, s mikor úgy ébredek, hogy „na, mit csináljak a mai nappal?” – törvényszerű, hogy pesszimistává válik a lélek. A munka lenne az élet egyik értelme? Sose hittem, ma sem hiszem. Olvasás, kirándulás, egy forró kávé, egy jó film, apró-cseprő „pillanatképek”, melyek célt és értelmet adnak-adhatnak a nyomasztó hétköznapiaknak. Mit is akarnék még, úgy igazából? Szinte semmit!

Vagy túl alacsony a mérce, vagy túl sokat „átéltem” idejekorán. Mindig is első fecske voltam mindenben, egyedül a családalapításban nem. Pedig az lenne az egyedüli „cél”-szerűség?

Egy, ami biztos: az idő múlása. Tél van, jön a tavasz és a nyár, ami sose olyan, amilyenre szeretném. És az életem, ami eddig elmúlt? Eltelt, s ami jön, bejön. Múlik az idő, egyszer tán én is ráncos és remegő leszek; de addig... addig még sok mindent átélhetek, annyira elmerülve az élet zajosságában, hogy egy időre még az idő fogalmát is feledni tudom. Csak az idő, csak az nem felejt. Az „csak” múlik.

Humánnum, hol és mikor

Szinte a végletekig meggyalázták azt a szót, hogy humánnum. Éspedig legtöbbször azok és akkor, mikor a legnagyobb szükség lett volna rá, hogy bizonyos helyzetekben, bizonyos helyeken minden akkori politikai, gazdasági és egyéni érdeket áthágva, humánusak legyenek. Általában minden ember azt gondolja, hiszi magáról, ő humanista, nem bánt másokat a bántás örömeért, mégis, naponta bántjuk meg embertársainkat, akarattunkon kívül, mert soha senki sehol nem tudja, nem tudhatja, hogy egy-egy mozdulata, tekintete más emberben milyen lelki nyomot hagy talán örökre. A kis dolgok sokasága teszi telítetté az életet, és a nagy drámák önmagukért vannak, de a köznapi élet, mikor véghezvisszük önmagunk dolgait, vajon vagyunk-e mindig mély érzésű, humanista lelkületűek, vagy csak akkor, ha konkrétan arra gondolunk?

Nagyon messze vagyunk még attól – azt gondolom –, hogy „ösztonszerűen” humánusak legyünk mindenkor és mindenkivel. Ez olyan nagyfokú feladat, amit, sajnos, ma még az anyagbasüllyedt ember nem képes realizálni, hiába hirdeti magáról nagy-nagy szellemiségét, toleranciáját, bizony naponta áthágja a maga alkotta erkölcsi törvények sokaságát, mert máskülönben életképtelen lenne.

Udvariasnak lenni, előzékenyen viselkedni, átadni a helyet, segíteni, mosolyt adni, szeretettel tekinteni minden emberre – ez bizony meglehetősen lehetetlen dolog, mert kapkodunk, sietünk, idegesek vagyunk, hideg van, meleg van, minden bajunk van, s ilyenkor elég egy szó, egy mozdulat, s máris villámokat szór szemünk, s ha túlhevültek vagyunk,

ajkunk is szólásra nyílik, de nem a szeretet, hanem a boszszantás oltárán.

Humánusnak lenni szép elv, csodás vágy, de tapasztalhattuk, mennyire más az elmélet és a valóság. Még azok sem humánusak mindig, akiknek pedig elvileg kötelességük lenne – gondolok a különféle vallásokra –, mert ott is elsősorban emberek vannak, hús-vér lények, kiknek ugyanúgy megvan a maguk problémája, és minden bizonnyal osztottak fájdalmat ők is, tudatlanul, mert még maga Jézus is „kiborult” néha – gondoljunk csak a kufárok kiűzetésére –, pedig szeretni kellett volna őket is, mondván, nem tudják szegények, mit cselekszenek.

De ha maga Jézus nem tudott 100 százalékosan humanista lenni, hogy várhatnánk el ezt egy halandótól?

Hol és mikor, ki dönti, döntheti el, hogy most lehet, kell humánusan cselekedni, vagy pedig meg kell tagadni ezt az elvet, és „rossznak” kell lenni, de nem a „rosszaság” miatt, hanem mert csak ezáltal lehet hosszú távon jót cselekedni.

Ellentmondásos világunk annyira bonyolult és kiismerhetetlen már, dacára a sok részismeretnek, az információhalmaznak, hogy ember legyen a talpán, aki meg tudja mondani, hogy egy-egy adott esetben mi is lenne a humánus megoldás, nemcsak az adott helyzetben és időben, hanem hosszútávon is. Az éhezőknek nem enni kell adni, mondják, hanem meg kell tanítani őket ételmelet előállításra. Igen ám, de ahhoz is idő kell, és ha nincs elég idő, nem tudja megtanulni, és előbb éhenhal; így aztán nem tudja a jobb kéz, mit tegyen a bal. Hol és mikor tagadjuk meg a humánus cselekedetet; ha egy kol-dusnak pénzt adok, jót teszek vele „igazán”? De ha nem adok, megtagadom azt a valamit, amit lelkiismeretnek is hívhatnak, de ami mégis más, másabb, mert jót tenni és jónak lenni sosem egyszerű dolog, és nem biztos hogy ami ma jó cselekedet, az holnap is az marad.

Az ember kicsinyessége, jelentéktelensége – még a „valakik”-nél is – önkéntelenül eszükbe jut, ha csak egy pillanatra is, hogy jobb is lehetne annál, ami, főleg, ha lehetősége van rá. Ugyanakkor joggal mondhatja, várhatja el másoktól is, így magától az államtól, hogy ő tegye jobbá a rosszat, mert nagyobb a hatalma és a lehetősége, mint az adott egyénnek. Nap mint nap hallunk a környezetszennyezésről; az egyes ember mit tehet igazán? Keveset; s ez a kevés a reménytelenség táptalaja, mert tudja, érzi, változtatni kellene sok mindenben, mert önmagát pusztítja el a Föld, de mivel látja, tapasztalja, hogy mások sem tesznek meg igazán mindent azért, hogy változzon valami, minden marad a régiben, s csak gondolatban vagyunk-leszünk humánusabbak a Földdel szemben.

Mit segíthetne az egyén a mindenség káoszán? Sok mindent, ugyanakkor semmit sem. Attól függ, mennyire tartja fontosnak saját életét; lehet világméretű katasztrófákat okozni, ha valaki annyira fanatikus, hogy képes meghalni egy általa jónak ítélt, de mások szemszögéből rossznak tartott ügyért. Az eredményt azonban mindenkinek viselnie kell, így aztán még ha jót is akart, rossz sült ki belőle.

Elég pesszimistának tűnhet mindez, de valahol „igazféle”; ki mondhatja meg másvalakinek, hogy neki mi a jó? De ha mindenki azt csinálna, amit akar, nem működne semmi, s az épp annyira a humánus megtagadása, mintha csinál valamit, de nem jól.

Kétezer év alatt mennyire lett az emberiség humánus, de úgy igazából? Vallási, faji háborúk, különböző felfogású világnézetek csapnak össze nap mint nap, gazdasági érdekek és egyéni sorsok keresztezik egymást; ugyan hogy is lehet, lehetne a világ humánus, mikor egyszerűen minden ellene szól, mert alapjaiban tagadja meg általánosságban a humánus eszmeiségét?!

Néha, persze, mikor épp „olyanja van”, humánus tud lenni az emberiség; de ezeknek előzményei vannak, ártatlan áldozatai, vér, könny, s nem a köznapiság eredménye, hanem valamilyen drámai helyzet következménye. Földrengések, katasztrófák, ilyenkor megmozdul a világ, de képletesen szólva ez a megmozdulás csak olyan, mint mikor az ember csak a jobb karját emeli fel, ahelyett, hogy felállna teljes egészében. Amíg a teljes egész nem áll össze, addig minden „nagy” dolog csak kis dolog, amolyan toldozás-foldozás az igazi nagy helyrehozatal helyett.

De az egyén életében azért fontos a humánus; akár vallásos, akár nem, érzi és tudja minden ember a lelke mélyén, mi is az, ami „jó” cselekedet, és mi az, ami negatív. Még ha nem is fejt ki szavakban, megérzi és átérzi a legbutább ember is, hogy mi az, ami neki jó, mert tudja, a segítő jobb jobb, mint a bántó bal, s amíg ez működik, remény van arra is, hogy a humánus nem fog elpusztulni, mert olyan egyetemes érzés, ami nélkül hosszú távon nem élhet az ember, éljen bárhol is a Földön.

Vágyakozás mint létforma

Kisgyermekkortól a kései aggkorig alapvető része életünknek a maga teljességében soha ki nem fejezett, mondott vágyakozás, mely sokrétűsége révén épp annyira szerteágazó fogalom, mint a „boldogság”, mely szintén a vágyakozás egy pillére. Vágyaink, melyeket hol meg tudunk fogalmazni, hol kevésbé, átszövik életünk minden szakaszát, mikor jól megy sorsunk s mikor szenvedünk, mert minden esemény csak időleges az idő forgásában, így aztán vágyakozásunk minduntalan új partok felé visz az élet óceánján. Ahogy Preradovic mondta, írta: „Örök a vágy, amely szívünkben él, / egészen el nem alszik, nem pihen meg. / Mihelyt a hön óhajtott célba ér, / helyébe új meg új vágyak teremnek”.

Minden életkorban más-más a vágyakozás célja, értelme, mely hevíti a köznapok szürkeségeit, s indulatokat, érzéseket indít el, hogy azok függvényében a magunk alkotta események visszhangjaként learassuk azt a negatív, vagy pozitív eredményességet, melyet saját vágyakozásunk hozott létre. Hiszen annyi, de annyi mindenféleképpen lehet vágyakozni – és kell is, mert nélküle sótlan az élet íze –, s akiben nem feszül a vágy mindent elsőprő kozmikussága, annál alapvető érzelmi hiányosságok vannak. Mert hogy is lehet, lehetne élni úgy, hogy ne vágyakozna az ember valamire. Kamaszkorban nagy bulikra, utazásokra, kalandokra, a felnőttkor küszöbén jó felvételire, iskolabefejezésre, szakmai-erkölcsi sikerre, mely a munkahelyen folytatódik, és kilép a magánélet szférájába a családalapítással.

Vágyakozás lepi be egész életünk, a nagy vágyaktól a kis vágyakig, hiszen nem csak és elsődlegesen távlati, nagy horderejű célokért lehet vágyakozni, hanem egy tárgyra, fötóra, eseményre éppúgy, mint valamelyik híres ember kézzelfoghatóságára, vagy a nagy Ő testiségének megtapasztalására, melyben a vágy a maga teljes dimenziójával a kielégülést hozza meg és a tapasztalást, mely minden vágyakozás után megmarad egy darabka részként az ember lelkében. A sok kis vágyakozás, mely beteljesülést eredményez, gazdagítja lelkünk, szellemünk, s a hiány, a vágy beteljesülésének rideg, lélekromboló hatása ugyanolyan karizmatikus, mint maga a célbaérés.

Renan mondja: „A vágy gondviselészerű nagy mozgatója a cselekvésnek; minden vágy illúzió, de a dolgok úgy vannak elrendezve, hogy a vágy hívságos voltát csak akkor látjuk, ha kielégülésre talált”.

Nyilvánvaló s egyben alapvető emberi tulajdonság, hogy ha a hőn áhított vágy célja megvalósult, máris kisebbedik eszmei értéke, s fakul a fény, a glória, mely addig, míg vágyakoztunk rá, a csillagokkal vetekedett. Egy vágyott autó, avagy a hőn vágyott ember „megkapása” az esemény után olcsó giccsregénynek tűnik, melynek fényében meglátjuk azt, amit a messzeség miatt nem láttunk, s rádöbbenünk, nem is annyira jó vagy szép, mint ahogyan azt vágyainkben elképzeltük.

Vajda János írta: „Lcdér pillangó a betelt vágy; hálátlan és hamar feled”.

Mily könnyen adja fel, ill. el vágyait az ember! A megkapott-szerzett vágy tárgya-alanya már feledésbe meríti azt a boldog pillanatot, mikor még olyan tökéletesnek tűnt... ám szomorú kiábrándulás még akkor is, ha nem csalódtunk benne. Feledve, átélve a vágy hevét, jön az újabb vágyakozás más felé, ami, aki más, mint ami volt. Hamar lerongyolódik a

legszebb damaszt is, ha már nem a vágyakozás szemével nézzük. A. France írta: „Ha igaz, hogy a vágy mindent megszépít, amit elérni törekszik, akkor az ismeretlen utáni vágy megszépíti az egész világmindenséget”.

Ezért a vágyakozás mint létforma szükségszerű, hiszen nélkülül a világmindenséget nem látnánk-képzelnénk olyan szépnek, mint egy képeslapot, ahol mindig kék a tenger és az ég, mosolyognak az emberek, s tiszták a városok. Hiszen nem vágyakozunk – ha normálisak vagyunk – háborúra, borzalomra, káoszra, szegénységre, magányra, kitesztottságra – így a világ mint megszépült kozmosz él képzeletünkben, s a braziliai őserdőben nem képzeljük el a gyilkos rovarokat és tengerek mélyén a cápákat, melyek nem annyira kedvesek, mint a delfinek.

Vágyakozásunk alapvetően a szépre, jóra, emberségre orientálódik, s ez motiválja tudatalatti tetteinket még akkor is, ha valóságosan nagyon „rosszak” vagyunk. Mert minden bűnben, mely a legkisebbtől a legnagyobbig létezhet, árnyékában ott lapul a nemes érzés, a szellemiség, maga a vágy egy jobb és szebb világképért.

A vágy sokszínűsége telítette teszi életünket; vágyakozunk a nőre, a férfira, a szeretőre, a barátira, a sikerre, a boldogságra, és a vágyakozás mint kimeríthetetlen elem, ott lapul szívünk mélyén, és táplál, hajt újra és előre, hogy minél többet megvalósíthasson vágyakozásából, belemerülve az anyagi létmód kavalkádjába, amely azonban nem szükségszerűen szellemtelen, hiszen testiség és szellemiség, avagy lelkiesség kéz a kézben járnak, s egyik sem lehet meg a másik nélkül, csak a másik kárára. Mert nem igaz, hogy a vágy kitörölhető az ember életéből; szükségszerű, mely új feladatokat, kihívásokat ad, késztetve arra, hogy cselekedeteinknek következményei legyenek, melyek vagy beteljesülnek, vagy nem, de mégis „vannak”, s a „van”-ság mindig jobb a „nincs”-nél.

Musil írta, hogy „aki megszabadul attól a vágytól, hogy éljen, roppant fölénybe kerül egyszeriben”.

Igen, de mihez képest? Vágy nélkül boldogtalan az ember, s lételemét tagadja meg, ha leplezi vágyait; lehet, hogy a külvilág felé meg tudja tenni, de önmagának nem hazudhat, és szobájának csendjében biztosan ott visít a vágy a maga örületbe kergető stílusával, mert elmondhatatlanul serkentő a vágyakozás misztériuma, ami az ember egyik legszebb tulajdonsága.

Utazás emberek közt

Milyen „kicsi” lett a világ! Ma már igazából nincsenek olyan nagy távolságok, s az idő befogása köznapi cselekedet, legalább is némelyeknek. Hiszen ma is sajnos sokán úgy halnak meg, hogy nem látják élőben a tengert, nem ülnek repülőn és a többi.

Pedig igazából nem kell milliomosnak lenni ehhez, csak... csak valami plusz kell az embernek, valami belső készítés arra, hogy erejéhez mérten egyfajta „minőségi” életet éljen, igényeihez, vágyaihoz a lehető legközelebb kerülve, hogy ne legyenek kielégítetlen álmovágyai, persze, a realitásokat figyelembe véve, az arany középut szerint. Aki megteheti, hogy utazhasson, utazzon; persze, bizonyos körülmények közbeszólnak, melyeket tudomásul kell venni. De a lehetőségeket messzemenően figyelembe lehet és kell venni, s ma már igazából semmi sem lehetetlen.

Sokszor hiába van meg minden, viszonylagos egészség, szabadság, anyagiak, ha valami mégis hiánycikk. Az elindulás, a készülődés kálváriája, a megtervezés monotonossága elriasztó hatású lehet éppúgy, mint az ismeretlen emberektől való bizonytalan félsz, mely akár egyéni, akár csoportos utat jelent, mindenképpen idegen emberek társaságát jelenti, akiket el kell viselni, alkalmazkodni kell, ami bizony nem mindig könnyű, sőt!

Az idő haladtával, az évek múlásával már nem olyan könnyű az „elpattanás” valahova pár napra, hétre, vagy uram bocsá', hónapokra. Vannak dolgok, amelyeket huszonévesen

lehet és kell megtenni, és akadnak olyanok, amiket negyvenévesen.

A kettő közti időszakban a legnehezebb talán, mert már és még nem, s ez a be nem skatulyázhatóság lelki zavarokat okozhat az amúgy is labilis embereknek.

Kamaszkorban, mely úgy elsuhan, mint egy nyári zápor, lebegő állapotba hozza az embert az utazás, a csavargás, más tájak, népek megismerése. Akkor még nyitottabb, érdeklődőbb, nincsenek emlékei közt nyomasztó dolgok általában, és befogadóképessége sokkal toleránsabb, mint az idősebb nemzedéké. Ez talán az ifjúság legédesebb gyümölcse, az ártatlanságnak egy bizonyos állapota, amikor és amiben még minden emlékeztet az aranykorra. Belevágni tapasztalat, pénz nélkül nagy kalandokba nem felelőtlenség, hanem az ifjúság alaptulajdonsága. És a kíváncsiságé, mely az egész emberiséget előre hajtotta. Ha mindenki elégedett lett volna avval, ami és ahogy van, nem lettek volna felfedezések semmiyen tekintetben. Szerencse, hogy mindig akadnak olyan emberek, akiknek nem felel meg az adott kor társadalmi, politikai, erkölcsi és gazdasági léte, és valami mást, újat akarnak, kutatnak.

Az utazás szélesíti a lelket, mert megtapasztalhat sok mindent útjai során. Jót, rosszat, kellemest-és kellemetlent. Életre szóló élményei, megismerései lehetnek, melyek esetleg megváltoztatják, előbbre viszik emberi fejlődését, és az addig elgondolt téziseket más szemszögből látja. Minden mozog, fejlődik; és ez a fejlődés a szívérványosság sokszínűségével egysíkú. El lehet tölteni egy életet úgy is, hogy az ember ki sem lép faluja, városa határán, be lehet zárkózni és belső Robinsonként élni, de akkor se jót, se rosszat nem tud cselekedni és megtapasztalni, így aztán élete olyan ízetlen és szürke, ami megkérdőjelezheti létének értelmét, mely általában még a telítettség mámorában is felteszi magának az

érdemes-e élni kérdést, hát még az ilyen visszavonult életet élőknel.

Persze, kötelezni senkit nem lehet semmire, legalábbis nem szabadna, s akadnak olyanok, akik nem szeretnek-szeretnének utazni, világot látni. Jogukban áll, de minden bizonnyal valami ősi egyetemes érzés hiányzik belőlük, valami, amit nehéz szavakba foglalni, csak érezni lehet.

A kalandok ideje, íze megváltozott ebben a korban, de ez a változás, mint általában mindenben, csak felszínes, elsődlegesen technikai jellegű, mert az eszközök változnak, ám a célok, az érzések, indulatok, vágyak maradnak olyanok, amilyenek évszázadok óta voltak.

Embert csak ember tehet „boldoggá” igazából(!), s minden, ami ekörül forog és létezik, csak silány eszköz és másolat ahhoz képest, amit maga az érzés nyújt a másik felé. Szeretet, barátság, jóízű nevetések – mindezek pótolhatatlanok, nem lehet pótkerék, pótkávé, csakis az eredeti, az eredetiség. Benne lenni az élet sűrűjében, köznapi mozgásában, átérezni az emberiség minden kis zsigerének kézzelfogható örömét, fájdalmát, célját, vágyát, egyedül az lehet az, ami „értelmet” adhat az értelmét veszített világban. Az egyén elvesztette jelentőségét valamilyen szinten, ki van szolgáltatva társadalmi eseményeknek, természeti jelenségeknek, s önmagát veszti el, ha eldobja azt, amit megvalósíthatna, beteljesíthetne.

Utazni, jönni-látni, tapasztalni, beszélgetni ismeretlen emberekkel buszon, vonaton, repülőn, parkokban ülő idősökkel és fiatalokkal, csak úgy szóba elegyedni, beszélgetni, emberek között lenni, egyedül ez az, ami emberi életet jelent a maga teljességében. Foglalkozzanak bármivel, egyvalamiről nem szabad lemondani: az emberekkel való kapcsolatról, ismerősök és ismeretlenek egyaránt „egyek”, mert részesei a nagy egésznek, s a sok kicsiny így áll össze egy egésszé.

Küzdelem napról napra, önmagunkkal

Mondhatnak, amit akarnak, nincs igazuk: szépnek születni kell, és a jóképű embernek minden sokkal, de sokkal könnyebb az életben, még a nehézség is, a rossz napok, a munkabajlás, a testi-lelki kifáradás, mert elég, ha kilép az utcára, és máris aranyban tündököl minden, mert akaratlanul is észreveszi és megtapasztalja, hogy mások, férfiak és nők egyaránt, lopva, vagy megbámulva, de megnézik, és azt gondolják, hm, ez igen, evvel elszórakoznék, ennek szívesen a barátja lennék, akár lelkileg, akár testileg.

Egy jóvágású srác, aki nem tudja, mi az, félni az utcárame-néstől, attól a sajgó fájdalomtól szenvedni, hogy na, ma vajon hányan fogják bántón megbámulni, kigúnyolni, kinevetni, előtte, a háta mögött, a buszon, boltban, utcán, bárhol bármely pillanatban átélni és átérezni a gúnyolódás kézzel nem fogható, de mély sebeket okozó traumákat elviselve, nos, ez maga a pokol! Fogalmuk sincs a jóképűeknek, mit jelent így élni, így létezni, s hogy mit jelent nap mint nap erőt gyűjteni anhoz, hogy egyáltalán kimerészkedjen a világba, ahol pedig annyi minden látni és tapasztalni való akad, de az eleve félsz a lelki fájdalomtól meggátolja az embert, hogy útrakeljen és ott legyen, mert...

Ugyan, a lelki szépség, a lelki gazdagság és a tolerancia, humanizmus üres szavak, melyek semmit nem érnek önmagukban. Az utca embere első látásra ítél, mindenki akarva-nem akarva azt mondja magában, úristen, milyen ronda, – s az már saját intelligenciájától függ, hogy ezt ki is mutatja, vagy csak magában mondja. De a lényeg ugyanaz, csak a

körítés más, az, ami fájó, vagy nem. Lehet bármi és bárki, sikeres, gazdag, de egyvalami sosem lehet: szép! Szépnek születni kell, hiába a műtétek, az már nem az igazi, és úgysem használ, sőt, néha ront azon, ami volt. Jóalakú test, esztétikusság, arányosság, ezek olyan dolgok, melyek egyszer adatnak, és amin változtatni nem lehet, legfeljebb rontani.

Nehéz elviselni a csúnyaságot, a soványságot, mindazt a rátságot, amit képvisel; mennyivel könnyebb lenne az élete, ha jóképű lenne!

Isten, Isten, hol a te igazságod, hogy ilyen előnytelen külsővel küldesz a világba valakit; esélyegyenlőség? Ugyan! Ez már a pokol, a szenvedés útja.

Ráadásul nem hogy „butaságot”, de okosságot adatott, hogy annál jobban átérezze adottságainak hátrányait, melyek az évek múlásával egyre inkább elviselhetetlenebbek, ahelyett, hogy megszokná. Ugyan hogy lehet, s kell-e megszokni azt, hogy utcán, buszon, metrón, villamoson kigúnyolják, megbámulják? Nem lehet ezt megszokni, ahogy egy süketnek vagy vaknak, bénának azt, amiben és ahogy él. Időlegesen, pár órára, napra persze feledtetni tudja, ha olyan a hangulata és környezete, azt, amilyen, de még akkor is tudat alatt benne van, hogy más, másmilyenebb, mint a többiek, s ez a másság minduntalan irritálja környezetét és őt magát, hogy egy percre se feledkezessen meg róla.

Milyen paradox a sorstól, hogy megadatott neki a lelki gazdagság, a szépre, jóra való készség és az az olthatatlan vágy, hogy emberek, események közt legyen, hogy lássa és tapasztalja az élet megannyi sokszínűségét, utazva, bel- és külföldön egyaránt, más kultúrákat, szokásokat és embereket megismerve. Szabadsága révén bohém módra elmehetne és lehetne világcsavargó, hiszen annyi pénze van, és gyűjtene rá, nem sajnálna egy cseppet sem „elcseszni” ilyen dolgokra a pénzt, ami önmagában nem sokat ér, hiába van a bankban,

sovány vigasz, mint éhezőnek az étel illata. Igen, járhatna-
kelhetne, ahogy gondolatban teszi is, és ismeri a világot
útikönyvekből és filmekből. de ezek csak pótcselekvések,
mert a tenger illatát érezni kell, ahogy a szerelem pezsdítőse-
gét is; más olvasni, tévében látni ezeket, és alapvetően más
dolog a személyiség adta vonásokkal átélni, megtapasztalni,
részesevé lenni.

De ott van az a „de”, mely alapjaiban megcsonkítja és
leláncolja szárnyalni kész testiségét. Ha lenne kivel, ha lenne
valaki, akivel elmehetne, akkor, akkor igen, akkor már holnap
útrakelne, mert kettesben elmenni ismeretlen helyre teljesen
más dolog, mint egyedül. De nincs senki, akivel mehetne, aki
vele menne. Egyedül meg nem „mer”, nem akar elindulni az
ismeretlenbe, a bizonytalanba, bár a kaland íze csábítja, de a
megtapasztalás tengernyi csalódottsága már visszafogottá és
maradivá változtatta egykor oly radikális világnézetét. Ugyan
hogyan is mehetne el egyedül? Egyedül, ilyen külsővel, mely
nemcsak „csúnyaságát” illeti, de testi adottságait is; hiszen
eléggyé beteges, gyenge fizikumú, így aztán könnyen lázba
eshet, ilyen-olyan bajai lehetnek, ahogy vannak is, de ezek
ittthon elviselhetők s kezelhetők, nem úgy, mint az ismeret-
lenségben. Ha jóképű és egészséges lenne, mehetne, sőt,
„kötelessége” lenne mennie. De egy csúnya embert egyedül
még stopposként sem vesznek fel, ha valakivel van, úgy már
másabb mindenben az esélye, szálláskeresésben éppúgy,
mint városnézés közben, múzeumokat, szórakozóhelyeket
bejárva. Egyedül, csúnyácskaként bizony letaglózó dolog, de
ha valakivel lenne, aki helyes, úgy már minden más; másho-
gyan szolgálják ki az étteremben, a jegyváltásnál és milliányi
helyen. Ezek tények, melyeket nem tudomásul venni butaság,
de amit mégis nagyon nehéz elviselni!

A sors belétáplálta az utazás iránti vágyat, s a szabadságot
is megadta hozzá, csak a leglényegesebb dolgot nem: a „nor-

mális" emberi testet. Lehet-e ennél nagyobb lelki szenvedés, s nem maga a pokol-e ez az állapot, tudva és érezve ennek a dolognak a kettősségét?

Küzdeni, csak azért is életben maradni és néhanapján, ha az ember összeszedte lelki bátorságát, felvértezve magát előre a megbántódottság iránt, akkor útra kel kis léptékben, kis időkből, hogy legalább részecskéi lehessenek a nagy egészből, hogy a morzsákat összeszedegesse, hogy legyen mire emlékeznie akkor, amikor már tényleg nem tud majd elmenni, mert már annyira beteges lesz. De addig, addig még küzdenie kell, elmenni, látni, érezni, bármilyen nehézkes is, lelkileg-testileg, de önmagát nem csaphatja be, és csak azért, hogy a bántóknak „jó” legyen, nem mondhat és nem is mond le a világról, ahol annyi szépség várja, hegyek, völgyek, tengerek, folyók... igen, mennie kell, bármilyen nehézkes is néha, de önmagát csapná be, ha nem teljesíteni belső hangját, és ha megszenvedve is, de átérezheti és élheti azt, amit mások is átélnek, de külső adottságaik miatt nem úgy, ahogy ő, büntelen bűnös, ki megszenvedti akaratlanul is a testiségbe ágyazottság minden negatívumát, de nem adja, nem adhatja fel, és küzd önmaga félelmeivel, rettegéseivel, hogy legyen elég ereje útrakelni.

Igen, szép szavak, nagy indulatok; mikor aztán lakóhelyén délután elmegy valahová, útközben találkozik a hazafelé jövő iskolásokkal, és szinte mindig érik negatív dolgok, „nézzétek, micsoda arc”, s hozzá a nevetés, nos, ilyenkor összedől kártyavárként minden, s nehéz újra építeni. De muszáj, csak-azértis.

Remény

Remény – Alfa és Omega az ember életében; ahogy Veltman mondta: „Az a támasz, amelyet az ember az életben a leggyakrabban használ, a remény”.

Fel sem fogjuk mindennapi életünkben, mennyire átjárja létünket a remény a maga ki nem mondottságával, miközben bennünk él, fejlődik napról napra, mert nélküle képtelenek lennénk megmozdulni, elindulni, valamit is megcselekedni. Hiszen ha nem reménykedünk abban, hogy ezt vagy azt elintézzük, megszerezzük, neki se látnánk, mert a reménytelenség pesszimistává tesz, és a leg-optimistább lelket is elbágyasztja, mint a nyári forróság az örökös utazót, ki mindig máshol akar lenni, mint ahol ma épp van. A remény nyomunkban van és előttünk, bennünk mindig és mindenütt, akárcsak az idő, mely egy töről fakad a remény szlogenjével.

Reményteli várakozás szövi át életünk hétköznapijait éppúgy, mint ünnepeit. Reménykedünk abban, hogy sikeres, fejlődő élet vár ránk, reménykedünk az utódok bölcsességében, tapasztalatában, reményteli az a mosoly a száj szegletében is, mikor valakitől elbúcsúzunk, s nem tudjuk, viszontlátjuk-e valaha. De reménykedünk abban, hogy ha elutazunk távoli helyekre, csak élményeket, tapasztalatokat szerzünk, és hazaérkezünk épen, egészségesen, s a fáradtság elmúlik majd, s marad az emlékezés, a mesélés ismerősöknek, miközben újra reménykedünk, hogy jövőre ismét elmegyünk, talán messzebb, egzotikusabb helyre. Vagy gyerekünk fejlődésében reménykedünk, óvoda, iskola, gimnázium, főiskola, aztán a karrierépítés, családalapítás, mind-mind a remény táplálja,

ösztönöz tudat alatt, mert nélküle nem lehetne megélni a percek és hónapokat s a vénülő éveket, melyek nem koptatnak reményeket, csak újakat táplálnak, mert mindig kell, lehetne valami más, valami jobb annál, ami és ahogyan van.

Mert mindenki reménykedik; a rab a szabadulásban, a beteg a gyógyulásban, a boldogtalan abban, hogy egyszer feléje száll a mesebeli kékmadár, s a magányos, hogy valaki bekopog és vele marad, a hívők a feltámadásban, a hitetlen a jóságban, emberségben, s ki tudja, még hányféle és miféle is a remény, melynek útja épp annyira széles és szírványos, mint magának az életútnak, mely hol sima, hol göröngyös, de mindig reménnyel teli.

Az élet tele van csalódásokkal, buktatókkal, hazugságokkal, csalásokkal, hűtlenkedésekkel; de a remény ezt is semmivé foszlatja, vagy legalábbis enyhíti az adott perc fájdalmát, s máris feltámad az új remény, hogy jön valaki más, ki megtanít arra, mi a szerelem, barátság, hűség, odaadás, szeretet. Kapcsolatok jönnek-mennek, ahogy az emberek, ismerősök, újak és elfeledettek, akarva, nem akarva, újat adva és mindent elvéve, miközben abban a másokban is vibrál a remény csírája, hogy talán most, talán vele másképp alakul majd minden, és nem lesznek azok a hibák, körülmények, melyek az adott múltat tönkretették, miközben belevéreztünk, és lelkünk sajgott tört szárnyú madárként a köznapok felett. De az égi fény, mely belülről árad szét, újrakészíti reményeinket, még ha reménytelenek is vagyunk egy ideig, napokig, hetekig, hónapokig vagy évekig, de aztán előbukkan, mint az elvetett mag, csírázni kezd, és egyre nő, terebélyesedik, és mire észbekapunk, máris a reménnyel állunk szemben, azzal, amiről azt hittük, végleg megszűnt számunkra. Pedig nem szűnik meg sem jósorsban, sem balsorsban, mindig ránk talál, hiszen mi tápláljuk és élesztjük fel akaratlanul is, ahogy a négy évszak váltja egymást a természet örök törvénye szerint.

S a reménytelen helyzetben lévők, fogyatékosok, társadalmi periférián élők, ilyen-olyan kitaszítottak, ők is, akárcsak „normális” embertársaik, reménykednek, reményteliek, hiszen élnek és újraélik mindennapi szenvedésüket, létük értelmét az értelmetlenségben, azzal az egyszerű ténnyel, hogy élnek, és élvezik a napsütést, az esőpermetet, a meleget, hideget, a havas fát és rügyező bokrot, mert a remény ébren tartja bennük azt az ösztönt, amit életösztönnek hívnak. Reménykednek a reménytelenek, hogy hátha valami csoda folytán valaki, valami segít rajtuk, és megváltozik életük. Ha nem reménykednének, véget vetnének életüknek. Hány és hány ezer ember él köztünk, kik magatehetetlenek, kiszolgáltatottak, betegek, magányosak, és mégis, élnek, csak azért is élnek, és nem adják fel, mert a remény az ő Istenük, életenergiájuk, s ha kimondják, ha nem, de ez lelki-szellemi táptalajuk, melyből erőt merítenek, ha hitet nem is.

Különbözőségünk ellenére mindannyiunkban ott van a remény; kiben jobban, kiben kevésbé, és mikor milyen élethelyzetben van, mikor képzelettel azt, hogy komoly bajban van, ami másnak nem gond, így aztán különbezőségünk ellenére döbbenetesen egysíkú a remény mindannyiunkban, csak nem vesszük észre, mert rohanni kell, intézkedni, munkálkodni, miközben észre sem vesszük a remény reménykedését, hogy rá is szánjunk pár percet száguldó életünkből. Hiszen mint minden lelki szükséglet, így a remény is igényli a csendet, az egymásratalálást, mikor fel- és megismerjük egymást a szoba csendjében, és megadjuk egymásnak azt a tiszteletet, melyet igenis megérdemel a remény, mert elmondhatatlanul sokat ad nekünk nap mint nap, évről évre. Meghallgatni, beleérezni a remény halk szuszogásaiba, a lélek pillanatnyi azonosulása a teremtet és képzelt világgal, ennyi igazán jár neki is, ha már annyit fáradozik értünk ő, a remény, a mi reményünk abban, amiben reménykedünk.

Égetni és elégni

Már hosszú ideje vajúdik bennem a bizonytalanság, mint törtszárnyú madár, mely szállni vágyik, de csak esetlenül mozog, kigúnyolva önmagát. Nyomasztott a gondolat, a valamit tenni-történni valónak, ám az csak nem akart bekövetkezni. S napjaim egyre mélyebben és erősebben húzták a depresszió láthatatlan, sűrű mocsarába, mely mint a kígyó, tekergett rám, egyre beljebb kúszva-mászva, míg már-már elérte szívemet, hogy megadhaszam magam. De mégis, bár tudva azt a valamit, nem sejtve mégsem a titok nyitját, lassan érlelődött bennem a megoldás. Hiszen olyan természetellenesnek tűnt szememben halálvágyam, mély depresszióm, hogy tudtam, azt a láthatatlan láncot el kell vágnom és el kell dobnom jó messzire magamtól, nehogy még az árnyéka is kísértsen.

Harmincéves vagyok; de bennem sokkal több az évek tapasztalása, a jó és a rossz harca, ugyanakkor a mérhetetlen szeretet minden és mindenki iránt, s humanizmusom állandóan kétségek közé szorított, mint istentelen hitem, amelyet mégis hittem és szerettem, templombajárás nélkül is. Mint egy szikra, pattant szét bennem a felismerés, hogy mi a gond: túlidealizáltam az életemben felbukkanó embereket, és túlságosan ragaszkodtam az álmokhoz, a gyerekkori és kamaszkori ábrándokhoz; még most, a mai napig is élnek bennem a Verne Gyula-i emberek Nemo kapitánytól Phileas Foggig, és a sok-sok olvasott emberalak számomra élő és igaz, Kerouac Deanjétől kezdve H. de Montherlant Agglegényei-ig. És a többiek: az énekesek, együttesek, a világ sztárjai kézzel fog-

ható lények számomra. Nem tudtam a valóság és képzelet között különbséget tenni és nem is akartam, s talán predesztinációm is ebben erősítette ezt a vágyat, hiszen bárkinek is írtam, Nancy Reagantól kezdve Liv Ullmanig, mindenki válaszolt nekem, s az írók, akiket szintén szerettem, ugyancsak. Nem csoda, hogy ilyen állapotok közt valóban az álmok világában éltem, és nem vettem észre azt, amit észre kellett volna vennem.

S a barátaim! Hogy szerettem őket, és ma is mérhetetlenül szeretem őket, mint embereket; de! vajon nem természetellenes ez a nagy-nagy lángolás értük? Hiszen nekik is megvan a saját életük, ők is élnek úgy, ahogy és talán nem jelentek nekik annyit – sőt, biztos, hogy nem! –, mint ők nekem. Túlidealizáltam őket is, a kézzel fogható barátságokat, és nem akartam meglátni azt, amit meg kellett volna látnom.

Igen, egy túlidealizált világban éltem, és ez volt a gond. Mint ahogy az összegyűjtött képek, cikkek, melyek kinyomták szekrényem oldalát, egy merőben más világba repítettek, és nem engedték, hogy a valós életet éljem. Igaz, nem is akartam. De valamit tenni kell; helyükre kell tenni a dolgokat, és meg kell állapodni valamiben, mert ez így, a végtelenségig nem mehet. Nem akarok diliházba kerülni, de nem akarom álmaimat teljesen szétrombolni sem.

Mit tegyek hát? Ma már tudom; kinyitottam szekrényemet, és átválogattam könyörtelenül, kőbe zárt szívvel azokat a dolgokat, amelyek sokat jelentettek nekem, de amelyek nyomasztottak is jelenlétükkel. Egy zsákravaló papír gyűlt össze; kívágott cikkek, képek az általam kedveltekről és mindenféle gyerekes dolgok, melyek valóban nevetségesek és egyben kiábrándítóak is. Sok kép, melyeket annyira ismertem, hiszen annyiszor néztem őket éveken át, már bennem éltek. De kézzel foghatóságuk már veszélyt hordozott magában, s mint-

ha hívnának, hogy menjek közéjük, váljak én is képpé, mert a képek világa sokkal szebb és emberibb, mint a valóságé. De én nem akartam kép lenni!

A kazánban égett a tűz; egyszerre, szemem tágra nyitva dobáltam bele a sok papirost, melyek azonnal lángra lobbantak, és mintha sikolyt hallottam volna, de lehet, hogy csak a szél zúgása felelt. Becsuktam a kazán tetejét, és ott vártam, amíg el nem égett az egész; amikor már egy csomóba, hamuvá gyűltek, megnyugodtam, és bementem. Szekrényem üressége mint egy barlang, melyet be kell járnom, hívogatott. De becsuktam, nem akartam most belenézni.

Hát ez is megvolt; szakítottam a gyerekes álmokkal, s mintha valami üresség lebegne a szobában. Mintha elszálltak volna a képek emberi alakjai, melyek mint a szellemek mozogtak a szobában. Lassan megnyugodtam, s eldöntöttem, hogy többé nem gyűjtök képeket, nem vágok ki cikkeket. Magamban kell megőriznem a számomra fontos dolgokat.

Mégis, akaratlanul, mintha temetésen jártam volna, könnybelábadt a szemem. Szegénykék – gondoltam, és nagyot sóhajtottam. Hát ez is megvolt! Előjöttek a barátok: egyenként elővettem őket, és magamban felállítottam a pro- és kontra-érveket; az eredmény nem lett rossz, de nem is olyan, mint amilyennek igazából hittem. Persze, megint csak a képzelet, az idealizáltság. Megláttam azokat a dolgokat, melyeket látva sem akartam látni. Most azonban kinyílt a szemem, és tisztán, normális emberi aggyal fogtam fel jelenlétüket és fontosságukat életemben. Szükségem van rájuk, és szeretem is őket, de lassan rá kellett jönnöm milyen áron! –, hogy elsősorban önmagamnak legyek fontos. Hogy én is érek annyit, mint más, van életem nekem is! Ne úgy fogyjon el az életem, mint a gyertya, mely önmagát elégeti, másoknak világítva az utat. Az én utamat ki világítja meg? Mennyi emlék, képek – már megint képek! –, melyek megjelennek

előttem, a sok-sok kaland, együtt átélt hosszú utazások, beszélgetések, és mégis, fontosságuk valahogyan elhomályosul, mint egy távoli ködbe tűnő látomás. Vannak, élnek, de helyükre kell tennem őket. Nem akarok rájuk akaszkodni, s nem akarok csak általuk élni. Önmagamért, önmagamban nem tudok élni, egyedül?! Szükségem van az ő segítségükre, hogy azt hihessem, élek? Miért? Egyre jobban kinyílt a szemem, és a képek sok olyan dolgot is megmutattak, amit nem akartam látni.

Lassan elégték bennem a régi képek; a valóságosak és az emlékképek. Rostán átesve, megmaradtak a szépek, de realizálódtak az illúziók, az elképzelt képek szivárványossága, s az, hogy szükségük van rám. Ugyan! Nélkülem is megy tovább az élet, és nem halunk bele, ha nem látjuk egymást.

Pedig én kész lettem volna meghalni barátaimért – miért? – s ma valahogy érthetetlennek tűnik ez az egész. És fájdalmasnak, kiégettnek, mint mikor az ember elveszti azt, akit nagyon szeret, de újjászületik egy valódi alakban, mikor már úgy látja a dolgokat, ahogyan azok ténylegesen vannak, s nemcsak a képzeletben.

Most MÁR valóban harmincéves vagyok.

Hol élek?

A válasz lehet tényeken alapuló: itt élek, magyarhonban, egy vidéki faluban. Ha azonban másként, elvontabban teszem fel a kérdést, már nem olyan könnyű a válaszadás. Hol élek?

Először is azt kellene eldöntenem, vagy legalábbis tisztáznom, hogy mely osztályban élek, hiszen tudjuk jól, elvileg nem léteznek osztályok, de hát mégiscsak vannak, mint a láthatatlan jövedelmek, melyeket az adóellenőrök nem tudnak elkapni. Az osztályba sorolás mindig kényes dolog, az emberek érzékenvek, és egy ilyen nagyvolumenű kérdés, mint az osztályba sorolás, sok konfliktust idézhet elő. Ugyanis az emberek általában nem foglalkoznak azzal, milyen osztályban élnek. Egyszerűen csak élnek úgy, ahogy megszokták, ahogy telik, s az évek múlása nem sok változást hoz életükben – hacsak nem nyernek a lottón –, így aztán ez egy olyan kérdés, mellyel csak akkor kerülnek szembe, ha megkérdezik. Ekkor ugyanis kiderülhet, hogy az ember nem is abba az osztályba tartozik, ahová ő saját magát helyezte. Az ilyen felismerés pedig veszélyes dolog lehet az egyénre nézve.

Mert hát az osztály, tudjuk, kényes dolog. Általában azt mondják, három osztály van: alsó, középső és felső. Ha leegyszerűsítjük, akkor így van; de leegyszerűsíteni az életet nem lehet. Bár mindig igyekeznek, de nem sok sikerrel, és inkább csak összekavarják az amúgy is zavaros dolgokat ahelyett, hogy tisztítanak a ködös részeket.

Az alsó és felső osztállyal nem nagyon kell törődni; bár van közöttük . valami hasonlóság: egyik osztályba tartozónak

sínes pénz a zsebében. Az alsónak azért, mert nem jut hozzá, a felsőnek meg azért, mert nincs rászorulva, élete elrendezett és hitelkártyával felfegyverkezett az anyagi világ elleni kemény harcban.

Így marad a nagy átlag, a középosztály. Tudjuk jól, az arany középut a legjobb, de ez esetben némely kitétel szembe kell szállnom, mert a középut nem egyenlő a közepszerűséggel. Pedig egyesek szívesen összekeverik ezt, de hát ilyen az élet, mondhatnánk. Szóval: hol is élek én? Nyilvánvaló, hogy csakis a középosztályban élhetek, mert ha alsó lennék, nem írnék, ha felső, akkor meg egy tekintélyes lapban írnék, ha írnék egyáltalán, és nem a Bahamákon napoznék. Középosztálybeli státuszom megvan: van hol laknom, egy vidéki villaszerű házban, és van némi „rangom” a társadalom létráján, mint író. Ez azonban mellékes, mint ahogy az is, hogy nem vagyok szép fiú, nem vagyok kellemes társalgó, mert az üres fecsegés és a pletykaszintű társalgás gyomorfekélyt idéz elő és kemény fejfájást, úgyhogy állandósuló pesszimizmusom néha lebetonozza magát.

Még egy lényeges momentum: nincs feleségem; se barátnőm, de barátaim szerencsére vannak. Könyveim is vannak, többezer, és sok emlékem, melyeket utazásaim során gyűjtöttem, irhabundák és kávéhegyek helyett.

Ennyit az osztályba jutásom alapjairól. Igen ám, csakhogy mégsem vagyok ebbe az osztályba sorolható. Hogy miért nem? Először is, mert írok; márpedig, aki ír, főleg inkább csak az asztalfiókjának, mintsem az „Élet és Irodalom”-nak, annál bizonyára hibázik valami, és vagy több, vagy kevesebb van belőle abból a bizonyos dologból. De hát már Montaigne is megmondta, hogy normális észben nem lehet művészlélek, és jómagam szerencsére ezzel vagyok megáldva, vagy megátkozva. Mert az élet megélése a cél, de nem mindenáron. Osztályba sorolásomnál sok olyan dolog van, ami nem illik

bele a képbe, és ezért kilógok a sorból, s a csapágyaim lazulása már-már kieséssel fenyeget ebből a helyzetből, hogy átessek egy úgynevezett X. osztályba: akiknek tagjai schová sem és mindenhová tartoznak. Itt élek és érzem jól magam, az X. osztályban. Tehát a „hol élek”-re megvan a válasz: az X. osztályban élek. De milyen ez az X. osztály? Sokszínű, zavaros és sötét, mint mostanában Pest-Budán a beszéd. Szóval bohókás, „lökött”, de egyszersmind mélyen humanista, és semmi szín alatt sem bántaná a másik embert sem szóval, sem tettel, mert saját szabadságát csak addig élvezi, amíg nem sérti más szabadságát. Emberi értékek hordozója az X. osztály, de mivel sok mindennel foglalkozik, főleg a leghülyébb dolgokkal, amiknek semmi gyakorlati hasznuk nincs, eleve garantált a környezet megbélyegzése...

Szóval, ez az X. osztályban való létezés nagyon jó dolog; olyannyira, hogy néha mások is megpróbálnak idejönni, de keveseknek sikerül, mert ez nem egy időszakos valami, hanem állandósult, s nem egy részt kíván az emberből, hanem az egészet, testestül-lelkestül, annyira, hogy az ember már-már elveszti énjét, és csak az X. osztályt látja a maga zavarodottságaival és szivárványszínű napjaival. Mert hol élek én? Nem abban a közegben, ahol élek igazán: kirivok falusi mivoltomból már azzal is, hogy „szegényke nem iszik alkoholt”, „nem dohányzik”, „nem nőzik” – mondják a jótét lelkek, „hát akkor minek élsz?”. Ja, azt én sem tudom, de ők talán tudják?

Szóval, különködésemnek még vidéki villaszerű házunk is tárgya, mert szobám minden, csak nem átlagos: mondják a rossz nyelvek, hogy „ez egy könyvtár és néprajzi múzeum keveréke”; ha tudnák, micsoda dicséret ez! Hát, ami igaz, az igaz, szeretem a különféle népeket, és szobámban van buddha szobortól kezdve egyiptomi usbéti szobrocskáig sok minden, mint például afrikai törzsi maszk, maja szobrok, a New

York-i Szabadságszobor, és még mi minden! Valami különleges vágyat érzek a szobrok, maszkok iránt, és a nagy világtérkép a falon szükséges, hogy legyen: mindig tudatomban van, hogy milyen hatalmas a világ, és nemcsak olyan élet van, amelyet én élek és általában az emberek; oly sokszínű a világ, hogy egy emberélet nem elég arra, hogy egy tizedét is megismerje. Óserdők, sivatagok, felhőkarcolók, és mennyi-mennyi világnézet, szokás, faj, kultúra – miért kell hát, hogy egyfajta kultúrában éljek csak?! Az utazás számomra normatív kábítószer és egyfajta doppingoló eszköz, ami elhiteti velem azt, hogy élek a világban, hogy részese vagyok a földgolyónak, hiszen Párizst látni és Velencét meg a tengereket kozmikus érzéseket ad. Hát még a költészet, a napi élet apró örömei: egy-egy madár, egy lecsú faág, a fű zizegése, vagy a felhők vonulása, mind-mind annyi szépséget tud adni nap mint nap, hogy nem lehet nem szeretni és élvezni az életet. Az élet, benne a természet csodálatos dolog, és mégis, néha annyira elegem van ebből, hogy a legszívesebben kiszállnék. Nehéz elviselni azt a sokszínűséget, azt a hatalmas mennyiségű tudást és ismeretet, amit az X. osztályban élők tudnak, nem iskolázottságuk szerint, hanem életben maradásuk érdekében. A művészet az a valami, amivel túl lehet élni az életet, mondja egy író barátom, és igaza van; ha nem lennének művészetek, nem lenne irodalom, már rég halott lennék, és valóban céltalan lenne az életem. A művészetekben megtalálható mindaz a nagyság, világ-sokszínűség, ami a gyakorlati életben nem, mert más dimenziókban folyik annak medre. Az X. osztály medre mély és kavicsos, mindig kisodródok egy-egy partszakaszra, és újraindulva, újabb ismeretekkel igyekszem előre és megint előre a VALAMI felé. S ez a valami az ember emberré válása, a humanizmus és az egyetemes értékek megvalósításához és életben tartásához az alapvető dolog. A mi osztályunkat nem a pénz

érdekli, nem az anyagi élet, az anyagba zártság; ezek csak eszközök, nem célok, és az eszközök csak segítenek abban, hogy megtaláljuk az emberi embert, a szellemiséget.

Nehéz az X. osztályban élni, de a legszebb, mert tele van gyötrelmekkel, kínlódásokkal, tragédiákkal, de tele van örömmel és víg kacajokkal, emberbaráti szeretettel minden és mindenki iránt.

Hol élek? Hát itt, ebben az X. osztályban, mely annyira körül nem írható, annyira nem definiálható, mert oly sokszínű! Nem számít környezetem meg nem értése, a kiközösítés; osztályunk tudja, hogy melyik az igazi lét. Nem foglalkozunk semmibevivő dolgokkal, csak olyanokkal, amelyek értelmet adnak és szeretetet, mert ez, s csakis ez egyedül a fontos.

Szeretni kell az életet, az embert, örömet okozni mindenkinek, és megérteni, elviselni a másságot, mert annyira sokfélék vagyunk fajban, vallásban, kultúrában és szokásokban, hogy ez a sokszínűség eredményezi az X. osztály alapjait, mely nélkül nem is létezhetne ez a csodálatos osztály. Mit nekem Babilon, mit nekem Jeruzsálem, vagy New York; embert keresek, emberi szót, barátságot, szeretetet, mert minden más eltörpül és elsikkad a napi életben, csak ez az egy, ami megmarad.

Hol élek? Hát itt, ebben a világban, melyet nem is lehet elmagyarázni, melyet élni kell, és ha nem alkotok művet, maga az életem lesz a MŰ.

Hit és bizalom egy életen át

Talán a legnehezebb dolog egy ember életében a hit, a bizalom és mindaz, ami evvel kapcsolatos, ami hozzá és belőle szövődik-kötődik, s ez nem más, mint maga az élet a teljes egészében, mert a hit jelképe átszövi mindennapjainkat, hívőnek éppúgy, mint ateistának. Hiszen a hit, a hinni valamiben, valakiben, olyannyira lételeme az embernek, mint a táplálkozás, még akkor is, ha valaki azt mondja magáról, hogy ő hitetlen. Meglehet, ez szubjektív joga, de hitetlensége csak egy rész a hit fogalmának egészéből, mert a hit bár egy szó, mégis sokkal többet jelent és hordoz magában, mint maga a kimondott szó.

Hit nélkül mozdulni sem tudna az ember, mert bármit tesz, cselekszik, tervez, az mind a hit alappilléreiből indul ki, hogy aztán a maga bonyolultságában szétáradjon. Az ember csak úgy képes kimozdulni a világba, ha hiszi, hogy el is ér oda, ahová igyekszik. Hisz abban, hogy sikerül ez vagy ez, s ha nincs hit, nincs semmi, ami emberivé tenné életét. Hinni akar, és miért ne akarna abban, hogy szép lesz a tavasz, a nyár, az ősz és a tél, s hisz abban, hogy ő is boldog lesz, s gyermekkori vágyai beteljesülnek, legalábbis míg fel nem nő, és el nem kopik – de el sosem fogy! – a hit, hogy talán mégis, valamikor, valahol valósággá válik az, amit megálmodott.

S hogy ezt a vallástalan hitet valaki nem hitnek gondolja, mondja, az attól még hit, s ha vallásossággal fedjük be, annál nagyobb a „hit” szónak kisugárzása, mert nemcsak az anyagi világ, hanem a szellemi lét egy darabkáját is magában foglalja, függetlenül attól, hogy az egyén Jézusban, Buddhában, Allah-

ban vagy másvalakiben hisz. A hit átjárja egész lényünk, ahogy a bizalom is, mert hit és bizalom kéz a kézben jár, ahogy test és lélek, mert egyik sem lehet a másik nélkül.

Alain azt mondja, a könnyen hihetőt nem érdemes elhinni. Lehet, de néha jó, mert jó a mesékben hinni és akarni is, azt hinni, hogy a jók elnyerik jutalmuk, a gonoszak a büntetésük, hiszen erről szól minden alkotás, a hit ezernyiféle változatáról. Mert ahogy Waugh mondotta: nagy különbség hinni valakinek, vagy hinni valakiben. A kettő látszatra hasonlatos egymásra, de mégis külön különböző, mert hinni lehet csak úgy általánosságban is valakiben, mint hinni valamiben. Hinni istenekben szoktak, kik elvesznek a hit sugarában, de mégis ott vannak.

A hívők elvakultsága közismert a történelem lapjain, s elég szomorú, hogy önmaguk hitét másokra kényszerítve akartak valamiben hinni, miközben saját hitük alapjait gyalázták meg a „ne ölj” parancsal, s a hozzá társult képmutatások és hazugságok, csalások vérlázító tömkelege, mely nem ok nélkül keltett ellenérzést a modern kor emberében, ki inkább nem hisz úgy, de mégis hisz a maga hitében, meghagyva mások hitét is, mely lehet, hogy különböző, de mégiscsak egyfajta hit, mely egy forrásból táplálkozik, és a hinni valamiben széles skálájú hangszer, melybe beleférnek a legkülönbélebb kultúrák, szokások, hagyományok.

Élni és élni hagyni, miközben a hit alapján egymásba vetett bizalmunk megmarad, mert képtelenség lenne úgy élni, hogy mindenki a rosszat és gonoszt látjuk, mert mindaddig tart bizalmunk, míg meg nem tapasztaljuk – még ha keserű tapasztalások árán is –, hogy az a valaki nem méltó bizalmunkra, így hitünkre sem, mert ezért vagy azért, de eljátszotta saját hitének hitelét s így bizalmunkat, melyet nagyon nehéz újra megszerezni.

Nehéz dolog egész életünkben hinni és bízni, főleg akkor, ha valamilyen oknál fogva saját egyéniségünk szálka a normális, köznapi társadalomban. Hiszen akit nap mint nap arcul csapnak lelkiileg, az előbb-utóbb elveszti hitét és bizalmát az emberekben, s megcsömörlött, hitetlen, bizalmatlan egyénné válik, miközben, paradox módon, nagyönis akarna-szeretne hinni és bízni, mert tudja, érzi minden sejtjében, hogy természetellenes állapot az ő hitetlensége és bizalmatlansága, de saját életben maradása miatt kényszerült arra, hogy ilyenné váljon, miközben... valamiben is lehet hinni, de az a valami sokszor pótcselekvésnek számít, mert az anyagba zárt szellemet csak az anyag tudja boldoggá tenni, a valami csak időleges „valami”, mely notorikus erőltetett hitvallással szélsőségessé tehető, de ezáltal saját csapdájába esik, és szeretet helyett szeretetlenség árad belőle.

Paradox dolog a hit és bizalom, mely sokszor a „nem tudja a jobb kéz, mit csinál a bal” szlogenjét realizálja.

Hit és bizalom egy életen át a legnehezebb kihívás, mellyel szembe kell néznie egy halandónak.

Türelem

Nehéz a legegyszerűbb dolog, főleg kívülállónak, aki nem tudja, hisz honnan is tudhatná, mily sokféle az a végtelen folyam, mely lejátszódik benne hol gyorsfolyású patakként, hol csak csörgedezve, mint egy hegyi forrás.

Látszatra milyen klassz élete van, melyben a megélhetés napi szindrómája valami ködszerű kényszercselekedet, mint a táplálkozás, mely nélkül nincs meg az ember, de meglehetne, ha nem az anyagbasüllyedtség áldatlan állapotában lenne, hanem a tiszta szellemi létmódban, ami azonban ezen a földön sosem fog megvalósulni, mert az ember örök természete a gyűlölködés, a rosszmájúság...

Ahogy őbenne is: hiszen nem kivétel, miért lenne az, ugyanolyan lesüllyedt, mint bárki más. Kivételezettség nincsen etekintetben, még az egyházfiak is rangkórságban szenvednek meg hatalomvágyban, clég csak nagy körökben látni a történelmi folyamatokat.

Ez a látszatvilág, amelyben él, idegesítő, bár kellemes állapot, mégis...

Van hol laknia, megvan a saját szobája, mely olyanná lett, amilyenné szeretne volna kamaszkorától, van sok ezernyi könyv, képek, szobrok, limlomok, nem az az üresség és személytelenség, mely valaha volt. Bár az utóbbi időben radikális változásokat eszközölt, sok mindent kidobott, éveken át gyűjtött és félretett, de soha el nem olvasott, át nem nézett régi, őt érdeklő cikkek, rajzok, tanulmányok és a többi. Az a sok prospektus, szórólap s ki tudja még, mi minden, már a személtelenen aszalódik a négy évszagnak kitéve, mert megunta,

jobban mondva, fölöslegesnek érezte megtartásukat. Minek, miért, kiért... kérdőjelek, melyek úgy visszhangzottak benne, mint egy gyermekkori látomás felsejlett emlékkockája, hogy alapjaiban rombolja le azt a kevéske önbizalmát is, amit szülei nagy kegyesen meghagytak neki.

Régi idők régi dala, melyet sosem szeretett volna újraélni: Isten ments, hogy fiatal legyen, örül, hogy túlvan rajta, egy porcikája sem kívánja az „örök fiatalságot”, mint oly sokan, felelőtlenül, mert...

Türelem, ez az, ami hiányzott belőle, a türelem, mely nem rózsát termelt, az anélkül is nőtt a kertben, sőt, egyre pimaszabbul, mert mindig le kellett vágni belőle, benőtt a járdára, és az ember minduntalan beleakadt tövisébe, nem egyszer a legkedveltebb ingét, nadrágját szakította szét, olyankor majdnem baltával esett neki a rózsabokornak, de megelégedett annak az ágnak a levágásával. Rossz helyre ültették, nem gondolták, hogy ennyire meg fog nőni, akárcsak az ezüstfenyő, mely ma már a háztetővel egy magasságban van, mintha az lenne a célja, hogy árnyékba borítsa derűsnek ígérkező öregségét.

Türelem, türelem, türelem, szokta mondogatni magáhan, hiszen tudta, idegbeteg, mindig mindent azonnal és gyorsan akart, az átgondolás, a meggondolás lehűtötte kedélyét, ha valamit akart, azt itt és most, nem véve figyelembe a dolog későbbi, negatív hatásait. Türelmetlensége nem a durvaságot és az érzéshiányt hozta ki belőle, hanem a nyughatatlanság nehezen kifejezhető, de mégis, mindennél jobban és többet szimbolizáló „valamijét”, melyben a türelmetlenség erőt adó valami volt, még akkor is, ha negatívnak érezte.

Most is milyen türelmetlen: évei múlásával, avval, hogy csak az idő megy, és semmi sem úgy alakul, ahogyan szeretné, elgondolná, mert hiszi, érzi, az élet „odakint” van, mely nélküle forog – ami egyszerűen egetverő, tudta időnként, hogy

az élet akkor is ugyanúgy fog folyni, ha ő már nem lesz, hogy a nap felkel és jön a tavasz, az ősz, a szép leányok és srácok az utcán, hogy teliholdas éjszakák és tengerparti vad éjszakák lesznek, akkor is, mikor már... felfoghatatlan és dühítő, s egyfajta egoizmus részéről, hogy hát miért van, lesz, lehet a világ, ha ő már nem részese. Persze, az ilyen gondolatok olyankor jönnek elő többnyire, ha nagyon maga alatt van, mikor hiába ontja sugarát a nap, őbenne rideg november tombol nyár derekán is.

Mert fél, mert türelmetlen, és... saját élete sivárnak tűnik, másoké bezzeg... Ők, a többiek tudnak élni, bele a világba, család, kisebb-nagyobb gondok, örömök, néha tragédiák, de mégis, élnek a szó legteljesebb értelmében, s nem csak vegetálnak, mint ő, középkorúan kiselejtezve az élet vonatán.

Na, nem panaszkodhat, sőt... mindig is arra vágyott, hogy „járadékos” legyen, már gyerekkorában azt akarta, hogy munkahely nélkül élhessen, szabadon, a „se úr, se szolga ne legyél” elvet megvalósítva. És ez be is jött neki, ahogy minden más, és ez néha furcsa számára, hogy... igen, a fenébe is, semmit, de semmit nem róhat fel a sorsnak, mert amit akart, az mind „bejött”, és ez valahol megnyugtató, és talán ezért érzi néha úgy, nincs miért élnie, mert amire vágyott, beteljesült. Ennyi, kész, nincs tovább? Persze, vannak vágyai, de mindig a realitást vette figyelembe, hatalom, gazdagság – bizonyos fokon túl – nem izgatta, sokkalta inkább az élet megfigyelése, mások érzései, gondolatai, tettei, vágyai, melyekben némi szerepet ő is kap időnként, hogy aztán lelépjen, vagy őt hagyják el.

Ahogy el is hagyták: rokonok, ismerősök, barátok. Olyanok, akikért akkoriban kész lett volna meghalni: milyen dőreségnek tűnik, de vannak időszakok, amikor az ember képes elveiért feláldozni azt, ami csak egyszeri: az életet. S van, mikor ő maga akar véget vetni az életének, és ez sem sikerült.

Maradt, marad az élet: megélni, átélni, beleélni a türelmetlenség minden mozzanatát, azt, hogy lehet és lesz miért „élni”, még akkor is, ha úgy érzi, értelmetlen, de nem érzelemmentes e vándorút – mely ki tudja, hová, mikor, meddig, miért tart. Türelem, lassan fejlődik benne, de az évek rohannak, mint egy távfutó, aki versenyezni akar a valós és vágyott világ ellentmondásain, hogy az út porába vesszen mindaz, ami örökre elveszett, és a jövő, mely még előtte vibrál, bármivé változhat.

A látszatvilág biztonsága, amiben jelenleg él, fordulhat jóra, rosszra. Gyakran volt teljesen kilátástalan az élethelyzete, és talán most is úgy lesz, hogy valahogy majd csak megoldódnak a gondok. A megélhetés ridegsége, mikor már nem lesznek a szülők, akik eltartják őt és a házat, amit egyedül nem tudna fenntartani, a rezsire nem futja „járadéka”, mégis türelmesnek kell lennie, mert ha türelmetlenségében elszökött volna a minden elől a semmibe, akkor nem teljesültek volna be gyerekkori álmai, hogy utazhasson, publikálhasson és a többi. Még így, „rozoga” testben is, melyben a lélek egészséges és más milyenebb.

A negyedik X előtt

Tisztában volt éveinek számával: mégis, valahogy nem tudatosult a mindennapok egymásutánjainak lerakódásaiban, s mikor nagy néha eszébe jutott, elhessegette a gondolatokat, melyek kezdték megülni elfáradt testét-lelkét. Bár nem kellett senkinek és semminek számot adnia, ez a függetlenség mégsem volt maga a tökéletes boldogság, harmónia, mert mindig az motoszkált benne, hogy majd máskor, máshol, s így elblamáztta azokat a lehetőségeket, melyek adottak voltak, és amire később, szinte mindig utólag, fájó szívvel emlékezett, mert tudatában volt az elszalasztottság lelkiismeretfurdalásának, mely parázsként égett benne. Főleg, mikor később, máshol, más emberekkel látta azt a valakit, akivel ő is lehetett volna akkor és ott, amikor, de sutasága és gyávaságos tehetetlensége, mely ősi múltba nyúlik vissza, csak hiányérzetes szindrómát hagyott hátra, s nemcsak benne: nos, ilyenkor mindig avval vigasztalta magát, hogy majd az „utolsó évben” kitombolja magát. Persze, ez naivitás volt, túlságosan is leegyszerűsítve a dolgok problémáit, de hát ez „ő” volt.

Aztán elérkezett ama dátum vége, mikor még azt írhatta és mondhatta másoknak és persze önmagának, hogy harminckilenc éves. Harmincvalahány. Még hármassal kezdődik évszáma, még a harmincasok közé „tartozik”, aminek kijelentése teljesen más képzeteket ad az átlagemberekben, mintha azt mondaná: negyvenéves.

Egy, egyetlen évszám, mely hatásként húzódik, ami elválasztja azt a valamit, amit nagyon nehéz szavakba foglalni. Harminckilenc éves: elmúlt, ez igaz. Sőt, még jövőre is annyi

lesz, majdnem egész évben, hiszen október végén tölti be a negyvenedik évét – ha a sors is úgy akarja –, így aztán eljött ama felvonás utolsó lehetősége a korlátoltság zártságában. Mert mint minden ember, ő is korlátok közt élt, melyek anyagiak, szellemiek s egészségbeliek egyaránt, s hiába akart volna valami teljesen újat és másmilyenebbet az elkövetkezőkben, csak lehetőségeinek figyelembevételével gondolkodhatott és tervezhetett reálisan úgy, hogy mindazt, amit eddig elért, ne rombolja le. Annak semmi értelme nem lenne.

Úristen! Ahogy belegondol úgy istenigazából, bizony némi félsz járja át. Megmagyarázhatatlan, és talán majd mindenki átéli ezt a különös bizsergést, ami akkor jön az emberre, mikor háta mögött hagy egy évszámot. A tizest, a huszast, s végül a harmincast. Az sem volt könnyű dolog, mikor az első hármas „megérkezett”, de ez a mostani váltás sokkalta erőteljesebben és dinamikusabban érinti, hiszen már tudja, amit tudnia kell, és tapasztalatai, melyek szerteágazóak és nem hétköznapiak, minden bizonnyal egyfajta „belenyugvásos” állapotba kényszerítették.

Most, most aztán tényleg mindent bele!

Felfújni a léggömböt jó nagyra, hogy magasra és messze szálljon, fel a fellegek közé és azon túl is, honnan mindent át- és megláthat, hogy a megismerés, a megtapasztalás birtokában az utolsó stádiumban szétpukkadjon, és darabjaira hullva érkezzen vissza a földre, az anyagba, abba a miliőbe, mely szépséget és torzságot adatott egyaránt, mert a kettőt nem lehet elválasztani, csak valamelyik rovására. Abból pedig már nem kér! Nem, nem akar már lemondani a lemondhatatlanról, és nem akarja elszalasztani azokat a lehetőségeket, melyek útjába kerülnek.

Miért, kiért?

Azért, hogy vágyálomittas ábrándvilágban éljen, miközben a valóság elsuhan lóhalálban mellette, pedig megállíthat-

ná, és felszállhatna rá, ha akarná. Igen, már akarja! Akarja az élettel teli életet, azt, amit csak látott, de nem tapasztalt meg abban a valódiasságban, mely az ő világa. Az a világ, ami képmutatón ócsárolja, miközben ők maguk még nálánál is más milyenebb életet élnek ott, ahol nem ismerik azt a valakit, akit hátrahagytak egy időre, hogy új köntösben mutakozzanak meg.

Harminckilenc éves múlt. Elmúlt. Volt, nincs, és nem lesz ismét ennyi. Talán sok is ez – kicsit csalódott azért, mert azt hitte – mire föl? – hogy „fiatalon” fog meghalni, erre tessék, itt van a küszöbön a negyedik X, türelmesen várakozik, be-beles már az ablakon, hogy amint eljött az ideje, belépjen hívatlan vendégként, s átvegye a harmincas helyét hosszú-hosszú évekre, egy egész évtizedre. Új gazda érkezik hozzábelé, s ez a gazda kíméletlennek tűnik így, innen és most. Mint egy tanár, aki feleltetni akarja diákját, hadd lám, mit tudsz: mondd el, mi a jó, mi a rossz, s egyáltalán mi az, amit fel tudsz mutatni magadból s abból a részvilágból, ahol jelenleg élsz.

Örület, ezt nem lehet ép ésszel felfogni, hogy...

Hát lehetséges, hogy ő is immár a negyedik X felé ballag, lassan, de biztosan, ahogy az évszakok múlnak, fittyethányva az esendő ember időbeliségének?! Na, jól van, hát legyen; de most, most még és most aztán... durr bele: csakazért is!

Nem hagyja magát olyan könnyen, s nem lesz rest, most már nem lehet megengednie azt a luxust, hogy elblamázza az idejét. Az már véges: az egykor oly végtelennek hitt idő hirtelen beszűkült, határok közé szorult. Már tudja és felfogja, mit jelent öt, tíz, húsz év. Régmúlt időkben nem érezte és nem is értette annyira ezt a fogalmat, mely megfogalmazhatatlan mégis.

Főleg annak, aki magában van.

Egyedül.

Kívül és belül, miközben persze vannak barátai, ismerősei, de „ténylegesen” bizony mélységesen egyedül van. Még akkor is, ha...

Nem, nem szabad rosszra gondolni, most csak és kizárólag optimistának kell lenni, a szépet, a jót kell meglátni és megérinteni mind a négy évszakban. Nem totójázhatja el az idejét, mert az már megtette a maga dolgát, most rajta a sor, neki kell „helytállnia”.

Nehéz lesz, de muszáj. Egyszer az életben, csak egyetlenegyszer, úgy igazán és őszintén szerelmesnek lenni, vágyani és akarni, részesévé válni a nagybetűs életnek, mely mindig mást és máshogyan adott egy adott időben, ha nem figyel az ember, és hagyja magát becsapni.

Harminckilenc éves – most még a harmincasok lázával kell belevetnie magát az elkövetkező új évbe, hogy a tíz hónap alatt tíz évet „éljen”. Muszáj...

Magamra maradás

Ezredvégi változás, múltó évek az egyén sorsában, melyet nem is érzékel annyira, csak mikor már... nyomunkban jár a meghitt halál. Mások halála, mely egyben a mi halálunk is, mert minden ember, akit szerettünk, ismertünk, egy darabkát elvisz belőlünk is a sírba, és kiszakítva egy részt, lesoványítja személyiségünk, mindazt, amik voltunk, álmainkkal, emlékeinkkel, melyek nyúlnak egyre jobban, s minden egyes barát, ismerős eltávozása számunkra is egy darabka „meghalás”.

És akkor... bár tudtam, de nem fogtam fel, csak mikor egyik „apám helyett apám”-barátom meghalt, kitől annyi mindent tanultam, kaptam, ki oly sok mindenre ráirányította figyelmemet, kivel jóban, rosszban együtt voltam, ki ha kellett, megdorgált, máskor dicsért, s mindig velem örült vagy bánkódott, s jelenléte életemben biztos pont volt a változó világban, mikoris egy nap a gyászcedula érkezett, hogy immár visszatért a szellemi létmódba, s magamra hagyott, elveszve, mikor még annyi, de annyi mindent szerettem volna kérdezni, tanulni tőle, de meghalt, s csak írásai, levelei, tanai maradtak hátra, pár fénykép, és...

Mint villámfény, úgy ért a felismerés, hogy... magamra maradok törvényszerűen az évek múlásával. Hiszen az a pár ember, kit szeretek, tisztetek, kik ismernek és a barátaim, mind-mind idősebbek nálam, s nem is egy-két ével, hanem többel. Az egyik barátom 12, a másik 9, a harmadik 8, a negyedik 13 évvel idősebb nálam, s csak három olyan ember van, aki egyidős, illetve fiatalabb nálam. De a legjobb barát-

taim bizony idősebbek nálam! Nyolc, kilenc, tizenkettő és tizenhárom év bizony nagyon nagy idő! Megijedtem és elszomorodtam, mikor így feketén-fehéren leírtam egy papírra az évszámok különbözőzeit, és a „miért” úgy visszhangzott bennem, melybe majdnem megsüketültem. Hát magamra maradok idővel, s nem lesznek ők, kikről azt gondolom, mindig is lesznek, leszünk, együtt... az évek pedig mennek, egyre inkább rohannak valami felé, mintha hajtaná őket az ismeretlenség mítosza, hogy ne maradjon nyomában más, csak az emlékezés lángja, melyben elmélázhat az ember, mindazon, ami volt, és ami lehetett volna.

Nem elég, hogy szüleim magamra hagynak majd valamikor – remélem, nagyon távoli az az idő –, hanem még barátaim is itthagynak, magamra ebben az egyre inkább eldurvuló, intoleráns világban, hogy mint Robinson éljem életem. Miért, hogy idősebb barátaim vannak, hogy saját korosztályommal nem tudtam mit kezdeni, hogy zajosságuk, fiatalságuk nyomasztott, s idősebbek társaságát kerestem, s ők lettek barátaim, társaim az élet útján?

Szép kilátások, mondhatom, de ez van; mit is tehetnék, mint hogy elfogadom azt, ami van, s itt és most igyekszem kihasználni azokat az éveket, melyek még vannak, hogy ne érezzem majdan az elvesztegetett időt, amit nem tölthettünk együtt. Hiszen mikor velük, náluk vagyok, nem érzem sosem az évszámok különbségeit, szinte nem létező dolog az évszám, hogy a másik hány éves is, mert egyforma világnézetünk s szellemiségünk összeköt, s köznapi cselekedetünk semmivé foszlatja a korkülönbségeket. Csak néha, mikor úgy rám tör szobám csendjében a szomorúság, döbbenek rá, milyen kegyetlenek is az évek, a számok, melyek elválasztanak bennünket egymástól mégis, valamilyen szinten.

Magamra maradásomat el kell fogadnom már most; nem ámíthatom magam, annál nagyobb lesz majdan szomorúsá-

gom, de beleveszni sem kell, hanem kihasználni az időt, az övékét épp úgy, mint az enyémet, hogy a „mi” időnk legyen, s minél többet adjunk egymásnak, emlékeket gyűjtve, halmozva, hogy legyen mire emlékezni, legyen mit felidézni. Az évek múlásával tapasztaltabbak, bölcsőbbek vagyunk, s el kell fogadnunk a tények realitását, kíméletlenségét, de épp azért és csakis azért minél többet kell együtt lenni, hogy ne vesszen kárba az idő, és ne legyen hiányérzetünk örök űrként bennünk.

Az első haláleset nagyon megviselt, s elindította azt a „sort”, melyet nem akartam tudomásul venni. De egyfajta fejbekólintás is volt ez a haláleset, figyelmeztetve egyéni sorsunk kiszámíthatatlanságára és arra, hogy addig kell szeretnünk egymást, amíg itt vagyunk. Nem szabad már a „majd valamikor”-ra hagyatkozni, mert az idő becsap kíméletlenül, és tavasz, nyár, s máris ősz, s alig találkozunk néha – miért? Miközben szükségünk van egymásra; rá kell „akaszzkodni” az időre, s gyakrabban élvezni a társaságot, gazdagítva egymást szellemi síkon, amíg magamra nem maradok végleg.

Gondolatok május elsejére

A munkásosztály ünnepe depresszióba kerget. Hiszen eleve averroista dolog egy olyan osztályt ünnepelni, amelyik munkás. Hiszen a munkás szónak idegrángatózó jelentése van a szellemi élet felé orientáló embernél. S nem véletlenül! Ki az, aki szeret dolgozni, aki szívesen magára aggatja, mint valami nyakláncot, azt a bélyeget, hogy munkás?! A munkás-emberek élete szörnyű, és nem önhibájukból az, ami, hiszen a kor és körülmények hatalma is közrejátszott abban, hogy azzá alakuljon, amivé. Babits azt mondta: „nemes tétlenség nemesít meg engem”.

Hiszen a munkás hétköznapiak felőrlik az ember idegeit, és mindazokból a szép álmokból és reményekből, melyek kamaszkorban szivárványszínben tüntették fel az eljövendőt, mára csak hajsza és taposómalom láncá lett. Hová lettek a szép álmok, remények, a nagy szavak?! Eltűntek, mint a hajnali pára, és helyükre a kispolgári lét, vagy a ma divatos menedzser image jött e maga pénzimádó embertelenségével.

A munkás embereket könnyű kigúnyolni, Hócipőben és Szeszélyes évszakokban kifigurázni, hiszen valóban olyanok, amilyenek többségében.

De nem ok nélkül, hiszen munkától elfáradva kinek van – lenne – kedve a világ bajaival foglalkozni, minden anyagi haszon nélkül? Csak keveseknek adatott meg, hogy harmincéves koruk után is úgy éljenek, ahogy azt elgondolták, mint egy berendezve az életet, mint valami szobát. Baldwin mondja, hogy az életet úgy kell berendezni, mint egy szobát. De ezek a szobák nagyon sokszínűek, szinte kaotikus állapo-

túak. Az egyik szoba modern, a másik antik, a harmadik kispolgári és még ki tudja, mennyi, milyen. Hiszen mindenki szeretne szépen élni, de eleve nem élhet mindenki jó módban, mert akkor nem lenne munkásosztály.

Én nagyon sajnálom a munkásokat; úgy, ahogy vannak, mindennapi örömeikkel és bajaikkal. Hiszen köztük élek, kilógva a sorból, mely egyáltalán nem olyan illdomos állapot, mert hiszen a munkásosztályhoz sem tartotom, de az értelmiségi osztályhoz sem. Így a kettő közt lebegve a lét mámorában, hol ide tartozom, hol oda. Ahogy elnézem életüket, szívem sajdul; mennyit dolgoznak, és miért? Nap mint nap izzadnak, robotolnak, és képesek újratermelni önmagukat újra és újra, éveken keresztül. S mi a jutalmuk? Szerény ctitthon, szerény lehetőségek. Nincsenek nagy utazásaik, ha mennek valahová, sokáig emlegetik, és apró kis örömeik vannak, melyeken rágódnak, mint kutya a csonton. Nincs egy rendes ruhájuk, amiben igazán jól éreznék magukat, csak a munkásruha. Egy lagziban látni leginkább, hogy milyen szálnalmasan fájdalmas a munkásosztály léte.

Fehér ingükben, öltönyükben, nyakkendősen feszengenek; nem ehhez vannak szokva. S a fehér tiszta ruhák közt feltűnik a gyászos köröm, az évek óta bőrbe szívódott kosz, olaj, vas, s hiába tetszelegnek, úgy állnak, mint elefánt a porcelánboltban. Hazamenve, csak munkásruhában érzik jól magukat, és nincs szálnalmasabb dolog, mint egy munkásember nyugdíjazása. Egész életében dolgozott, és jó, ha van egy kis lakása, Trabantja, szerény lehetőségei. De elment az élete, és talán felteszi magának a kérdést: ez volt hát az értelme? A sok munka, szenvedés, hajnali kelés, éjjeli műszakok bénító láza, hát ennyit ért? Szegény munkások, nyugdíjasként is csak munkával tudják elfoglalni magukat, szőlőt, földet művelnek, s félévben egyszer, ha rendes ruhát vesznek fel. Nem olvasnak, nem sziesztáznak, nem járnak kiállításokra, kirándulá-

sokra. Életük nem az ilyen dolgokban telt el, és így nyugdíjas éveik sem, mert eleve nincs rá igényük, mert nem tudnak róla igazán.

Hát érdemes azért megöregedni, hogy 30-40 évi munka után is munkásruhában, nap mint nap dolgozgatva éljen az ember?? Szegény munkásosztály! A sátras cirkusz és bűcsük adnak némi színt életükben, mert beleszületve nem tudnak kimenekülni osztályuk nyomásából. Én nem szeretek dolgozni, sajnálom a dolgozó embereket, mert annyi, de annyi mindent nem vesznek észre, elmennek sok minden mellett, mert elvakítják őket, a hatalom, mely pár fillérrel elfedi szemüket, hogy ne lássák az élet igazi létét. Az élet megélése is lehet életcél, de nem a munkásosztálynak. Nyugaton és itthon ugyanolyan a munkásosztály élete; változás alig van e tekintetben, pedig ha valahol, akkor itt, ebben az osztályban kellene reformokat véghezvinni, mert ez az osztály szenvedett a legtöbbet az emberiség történetében.

Vallásosság, elvileg

Ismerve az általánosság szintjén a vallástörténetet s az öt világvallás isteneinek tanulmányait, melyekhez sok kétség fér eredetiségüket tekintve – bizony nehezen lehet bármiféle egyetemes, a mindennapokra beépíthető vallásosságot megvalósítani.

Egyszerűen nevetségesnek és „hazugságnak” tűnik a szememben többek közt az is, ahogyan egyesek az átkos szocializmusról beszélnek, miszerint üldözve voltak a keresztények, és a templombajárókat recenziók sújtották. Saját környezetemben mást tapasztaltam: a hetvenes években bizony eljártam, s szinte mindenki a helyi iskolásokkal templomba, hittanra: elsőáldozók, bérnalkozók voltunk, még ministránsok is, és semmiféle hátrányos megkülönböztetést nem tapasztaltam, és szüleim sem, akik, igaz, nem voltak párttagok.

Akkoriban szinte minden vasárnap eljártunk a templomba, és tele voltak a padok, ünnepnapokon szinte alig fértek be, a bejáratú ajtónál álltak az emberek sűrűn; aki ezt tagadja, nyíltan hazudik.

Szóval, hogy is volt akkor az, hogy nem lehetett templomba járni?

Mostanság pedig – a rendszerváltozás után – sokkalta kevesebben járnak templomba, mint akkor, mikor állítólag nem lehetett. Most egy sima vasárnapi misén is bőven találni ülőhelyet a padokban, de még nagy ünnepekkor is van hely. Ami már önmagában furcsa és ellentmondásos.

Hiszen az ember azt gondolná, ma sokkal többen járnak templomba; de nem, kevesebben vannak, pedig a lakosság létszáma is növekedett azóta, szép számmal.

Akkor hogy is van ez? Mikor jártak templomba az emberek? Most, a nagy vallásosságban – legalábbis egyesek azt szeretnék – kevesebb a templombajáró, mint régen. Valami nagyon nem jól működik akkor itt.

Persze, nem csoda, hiszen a pap gyakran politikai nagygyűlésnek képzei a misét, s sokan ezért is maradoztak el, mert nem aktuálpolitikai propaganda beszédet akartak hallani, hanem szentírásosakat. Ám ha egy pap a szószékről kirohanást intéz a liberálisok, a másként gondolkodók ellen, akkor ott biztos semmi keresnivalója az olyannak, aki a szeretetet mindennél fontosabbnak tartja. Akár vallástalanul is; mert a jóság és a vallásosság alapvetően két különböző dolog!

A templomiasság inkább már egyfajta „külsőség”, melyet az anyagiasságra orientált világ egy darabkájának gondolnak, mint az új autót, vagy valami mást. A templomi esküvők – tisztelet a kivételnek – egyszerűen nevetségessé s annyira képmutatóak, hogy az már szinte „szentségtörés”. Ugyanis ha komolyan vesszük – s mért ne vennénk, ha más témákban komolyan gondolják a szabályokat –, akkor miként lehetséges olyan templomi esküvőt rendezni, ahol a menyaszony szemmel láthatóan állapotos? De hogy szűzek nem, az biztos: s másrészt, sem előtte, sem utána nem koptatják cipőjüket a templom küszöbén, mert igazából lényegtelen maga a dolog, de azért megtartják, mert „olyan szép” a templomi esküvő. A hatásvadászat, a hamis illúzió és a szokásjog, mely tudjuk, sorsokat tehet tönkre. Hogy aztán milyen emberek is valójában, az már más lapra tartozik. Hamar elfeledik, hogy Isten szeme mindent lát, nem csak a ceremóniákat.

És a válások: amit Isten egybekötött, ember szét nem választhatja! Nevetséges! Hányan vannak, akik katolikus esküvő után elváltak és újra megházasodtak, s gyerekeik is vannak. Hogy a pokol tüzétől nem félnek, érthetetlen, hiszen Isten előtt az első asszonyuk az asszony, vagy férj, a második már „csak” szeretőféle. Hogy is van ez akkor? S a vegyes házasságok, az enyém, tied, miénk gyerek, és sorolni lehetne végtelenségig.

A templombajárók közt hányan vannak, akik tényleg hisznek, s hányan, akik csak megszokásból, vagy a látszat kedvéért, vagy uram bocsá, unalomból járnak misére? Sajnos, nehezen lehet hinni a hívőkben, s inkább bízom egy ateistában, mint egy kereszténynek mondott emberben, főleg, ha túlbuzgósága rátesz vallásosságára. Talán van benne valami, amikor azt mondják, csak azok járnak gyónni, akiknek van mit meggyónniuk. Nem zörög a haraszt, ha...

Környezetemben, ismerve azokat, akik templombajárók, alig akad olyan, aki valóban „keresztényi” lenne a szó teljes értelmében. Hisz a hétköznapiak malmaiban igencsak hamar elfeledik vallási hovatartozásukat, és nem restek minden adandó alkalmat megragadni arra, hogy csaljanak, hazudjanak ott, ahol lehet. Tisztesség, becsületesség, erényesség, humanizmus, jószándék mások iránt bizony hiányzó fogalmak, többnyire csak azokkal és csak addig vannak jóban, amíg van miért (!), utána már fel is út, le is út. Ha már megvolt az esküvő – pénzbeszedés –, ha már felépült a ház, nem kellene azok, akik addig jók voltak.

Minden szentnek maga felé hajlik a keze. S a pap ugyanolyan „munkás”, mint az ügyvéd, vagy a lakatos, ő a maga „szövegét” mondja, sokszor azonban másként cseleksedik, s nem áll antiszemita kijelentéseket tenni úton-útfélen.

Nem csoda, sőt, törvényszerű, hogy egyre kevesebb a templombajáró. Ismerve a papokat, tetteiket, melyeket az

egyház a történelem során elkövetett az emberiség ellen – hiszen a fél világot kiirtották Isten nevében – szerencsére a mostani pápa már „bocsánatot kért” ezekért a bűnökért a világtól, de hát eső után köpönyeg az ilyen, emberek milliói haltak meg – akik esetleg sokkal jobbak voltak, mint a „keresztények” minden tekintetben – egyszeri életüket veszítették, és ha van mennyország, ők, az ártatlan áldozatok, oda kerültek. Így lesznek az utolsókból az elsők, és fordítva.

A XXI. században a kereszténység válságban van: önmagának köszönheti, mert lehetőségei és adottságai megvoltak, megvannak arra, hogy az embereket maguk felé irányítsák. Ám egyre több a botrány, elég ha a pedofil papokra gondolunk. És mindarra, amit a józan ész ellen mégis megcselekszik az egyház: pedig bebizonyosodott már a történelem során, hogy nem tévedhetetlenek, mégis annak hiszik magukat, és olyan „butaságokat” prédikálnak, amelyek jogosan irritálják az egyszerű embereket. Gondoljunk csak az egyház véleményére az óvszerrel kapcsolatban, melytől a világ orvossai gutaütést kapnak. Egyszerűen nevetségessé teszik magukat, és nem egy témában ellenségessé is. Elég a melegekről alkotott véleményükre gondolni – pedig a Vatikán bővelkedik melegek által készített műalkotásokban –, és manapság a bulvársajtó is gyakran beszámol a papok „ferde” hajlamairól.

Vagyis minden visszaüt. Ne ítélj, hogy ne ítéltess... ők mégis ítéleznek, s emberek sorsát teszik tönkre, a maguk hitét tartva egyedül igaznak még most is, mikor pedig annyi mindent tud az emberiség róluk és a világról, annak létrejöttéről, alakulásáról.

Kereszténynek lenni a mindennapokban szinte lehetetlen. Átnéznek, átlépnek a koldus felett, nem adják át a helyet, irigykednek, pletykálkodnak, áskálódnak, földi javakat halmoznak lelki-szellemi kincsek helyett, s minden másra van idő, csak másokkal törődni, beszélgetni – igazán – nincs.

Karriert építenek, hajtják magukat, másokat, gyilkolják egymás idegeit, a szeretetet pedig alkalmakkor veszik elő, mint az ünneplő ruhát, amit aztán hamar vissza is tesznek a szekrénybe, mert nem a hétköznapi életre való. Oda más kell: keménység, ridegség, törtetés, valakivé, valamivé lenni, „földi javakat” halmozni és élvezni...

Persze, akadnak kivételek, de ritkák közt is ritkák. Hamvas Béla írta, hogy ha a kereszténység egy nap eltűnne a földről, a papok azok, akik a legkevésbé vennék észre. Ő csak tudta...

És az emberek tudják, amit tudnak: magukban, magukkal szembenézve. Hogy mi az, ami fontos, és hogy ebben a fontosságban a keresztényiesség hányadik helyen áll a rangsorban...

Mert messziről minden szép: a kereszténység mint eszme, de a valóságban, a napi életben át- és megélni még maguk a papok sem tudják. Halandó, bűnös emberek ők is egyéni világnézettel, előítéletekkel, gyarlóságokkal, melyben kéz kezet mos, hiszen másfajta gyászbeszédet kap az a hívő, aki templomba járt, mint az, aki nem, de mégis, talán keresztényibb életet élt, mint azok, kik vasárnaponként megmutatták magukat, külsőleg, miközben nem ülnek akárki mellé, csak akikhez illenek, szerintük.

Jézus, Buddha, Allah s ki tudja, még kik, vajon miként vélekednek rólunk, és miként azokról, akiknek hivatásuk a vallás?

Majd megtudják...

Hová lettek az igazi papok?

Világunk teljesen zavaros, és nem csoda, hogy az emberek idegesek, agresszívek. Zaklatott lett életünk, egyre kevesebb az idő nemcsak egymás, de önmagunk számára is. Mindez azonban nem mentség arra, hogy ne gondolkodjunk el rohanó mivoltunkon. Kellene beszélgetni a beszéd öröméért, s vigaszt kellene adni a vigasztalást igénylőnek!

Ha körülnézünk, látjuk, hogy mennyi szenvedő ember él körülöttünk. Látszólag elégedettek és kiegyensúlyozottak, egzisztenciálisan megállapodottak, de valójában üresnek, és céltalannak látják életüket. Mert hiányzik valami, ami értelmet ad nemcsak a létnek, de a mindennapoknak is. Vannak, akik kezet nyújtanak, segítség helyett azonban gúnyos pillantást kapnak.

Egyik ismerőšöm szomorú szívvel mondta, hogy kilátástalan helyzetében elment a helyi plébániára. Gondolta, a pap majd lelki támaszt ad neki, hiszen az egyház és benne Isten vigaszt ad a szenvedőknek. Miközben a plébánia felé igyekezett, lelkében már kezdett helyreállni az összhang. Ám milyen nagy kedvvel lépett a plébániára, annál nagyobb keserűséggel távozott onnan. Ugyanis a pap sietve, hadonászva leültette, majd kifizette a kertben dolgozó kisgyermekeket, és hevesen gesztikulálva, hangoskodva leült. Ezek után kérdezte: – Mi van?

Egész megjelenése, hanghordozása és viselkedése mindenre vallott, csak papra nem. Annyira megdöbbsent a fiatal ember, hogy hirtelen azt mondta, azért jött, hogy a templom történetéről érdeklődjön. De lelke közben messze járt – csak

el innen, minél messzebb! Ennek mondjам el, hogy mi a bánatom? Ettől várok lelki vigaszt?! Miközben a pap sietve arról beszélt, hogy meg kell csinálnia a csatornát, a verandát és egyéb dolgokat. Két perc alatt egy világ dőlt össze a fiatalemberben.

Tudom, hogy a papoknak nehéz a helyzetük. Sok evilági dologgal kell foglalkozniuk. De az nem igaz, hogy nincs arra idejük, hogy a plébániát felkereső embert meghallgassák és lelki vigaszt adjanak. Hol van az igazi evangéliumi szeretet, a papi hivatás tisztessége? Nem az lenne-e a megfelelő viselkedés, hogy félretéve az evilági dolgot, a nála vigaszt keresőt meghallgatja?

Természetesen a papok sem egyformák. Van Esztergomban egy pap barátom, igaz, református – s ez nagy bűnnek tetszett a katolikus pap szemében –, akihez bármikor elmehetek – és más is –, meghallgatja és segíti az embert. Mert ő igazi pap! Míg a katolikus pap Volga kombival jár, amit Istentől kapott – az ő szavai szerint –, addig az esztergomi református pap Trabanttal jár-hívei közé, hirdetni az evangéliumot.

Nem fog a katolikus egyház több hívet toborozni, ha a hozzájuk fordulókat elüldözi, evilági problémákra hivatkozva. Hogyan higgyen ezután barátom az egyházban?! Kihez forduljon? Nem tudom, mit feleljek neki, inkább megadtam egy pszichológus címét. Ő legalább foglalkozik vele, ha pénzért is.

Élni vagy meghalni

A Szent István Társulat könyvesboltjában megakadt a szemem az „Élni vagy meghalni” című könyvön; alcíme: „Levél azokhoz, akik hívják a halált”. Szerzője, Mácz István, huszonöt levelet ír benne azokhoz, akik az öngyilkosság gondolatával foglalkoznak. Sajnos, világviszonylatban is elsők vagyunk az öngyilkosságok tekintetében. Nem véletlenül, hiszen rengeteg társadalmi probléma feszül az emberekben, a beilleszkedési zavaroktól kezdve a rossz házasságig és így tovább... Ami talán a legrosszabb és legveszélyesebb: sok ember, aki látszólag elégedett és boldog lehetne, valójában céltalannak és értelmetlennek tartja saját életét, mindazt a látszateredményt és egzisztenciát, amit létrehozott.

Nem látván kiutat ebből a helyzetből, az öngyilkossághoz folyamodik. Remélhetőleg ez a könyv segít azoknak, akik idáig eljutottak. Nem lehet könnyen ítélni, hiszen más dolog csak elgondolni az öngyilkosságot, és teljesen más dolog azt ÁTÉLNI! Aki már egyszer is eljutott a gondolatig, méghozzá erősen, az tudja, hogy milyen hatalmas lelki erőt és intenzitást kíván az embertől az önuralom. Egy beteg, aki menthetetlen, s meghal, az természetes. De aki él, egészséges, és mégis öngyilkossághoz folyamodik ilyen vagy olyan problémák miatt, az elgondolkodtató és elszomorító. Hiszen a pszichológusok azt mondják, valós problémákra mindig van gyógyszer. Mégis, miért e sok elkeseredett ember? Többnyire mindegyiküknél alapvető probléma az egyedüllét. Lehet valaki családban, élhet sok ember között, akkor is magányos lehet. S ez a legfájdalmasabb tudat és szenvedés egy érző

embernek! Nincs nyomasztóbb érzés, mint a magány. Ez a könyv megpróbál segíteni, de tudom, hogy keveseknek jut a kezébe; főleg nem azokéba, akikébe kellene, és nem időben! Tudom saját tapasztalatból, hogy milyen mély depresszióba kerül az, aki el akarja dobni az életet magától. De ha ilyen könyv a kezébe jut, gondolkodóba csik. Jó lenne, ha valamilyen közelebb kerülne az emberekhez ez a könyv. Hiszen élni vagy meghalni – nem mindegy. Nem lehet közömbös, hogy embertársaink, akik szenvednek és gyötrődnek, kapnak-e vigasztalást, vagy sem?

John Lennon rajzai Budapesten

Vannak, akik haláluk után még nagyobbak, mint mikor éltek; John Lennon is ezek közé tartozik. Még akkor is, ha élete tele volt ellentmondással, és a társadalom élő ielkűsmeretéből, a forradalmak és lázadások szószólójából egy otthon ücsörgő milliomos lett, aki naphosszat a tévét bámulja, és nem csinál semmi különöset. Mert amit meg kellett tennie, azt már megtette. Művészete, zenéje és szövegei, politikai nyilatkozatai ma már közismertek.

Akárcsak rajzai. E rajzok közül láthattak az érdeklődők párat a budapesti Ludwig Múzeumban, melyet Anthony Fawcett és Yoko Ono rendezett kiállítási anyaggá. A rajzok első szempillantásra felismerhetők, annyira jellegzetesek, akárcsak egy Vincent Van Gogh festmény. Ezek a rajzok annyira naivak, gyerekesek, és mégis, a művészet adta látomások és dimenziók által sokkal dinamikusabbak és kifejezőbbek, mint az egyszerű rajzok. Mert nem csak rajzok; szó nélküli üzenetek, melyet a világ minden részén megértenek, melyhez nem kell nyelvvizsgákat letenni, melyek önmagukért beszélnek. Mindarról és mindazért, ami ő volt, John Lennon. S mindaz, amivé kialakult az, amit ma már lennonizmusnak hívnak.

Mert a hatvanas évek itt vannak, bennünk élnek a világ-megváltó álmok, hogy szebb és emberibb legyen a világ, és a béke ne csak szó, hanem természetes állapot legyen. De az álmok összedőlnek; nemcsak a hippimozgalmak és általában a lázadások tűntek el, hanem eltűnt erőszak által ő maga is, akkor, mikor a visszatérés gondolatával foglalkozott. 1980-

ban megölték Lennont, és gyilkosa, Mark David Chapman mondotta a sajtónak szörnyű tette után, hogy „Én voltam az utolgó szög a hatvanas évek koporsójában”. És akik megértették a lennoni Imagine-t, azok tudják, mennyire fontos dolgot mondott ezzel Chapman. Mindazt megölte, ami a szívek és lelkek mélyén valahol ott szunnyadt, hogy van még remény, lehetőség mindarra, amit egykor akartak azok a hatvanas évek. Immár végleg eltemetve az illúziók, az álmok, azok, melyek egykor szivárványként tűntek fel az égen. A rajzokat nézve elgondolkodhatunk, emlékezhethetünk, és rájöhetünk valami fontosra. Arra, hogy mégsem tűntek el az álmok. Hogy az a kor még mindig itt van valahol, láthatatlanul él köztünk, és egy-egy világosabb pillanatban újra előjön, hogy teljes erőbedobással vesse magát az élet ezerhúrúságába, és belevöltsön a tömegtájékoztatásba: Give Peace a Chance!

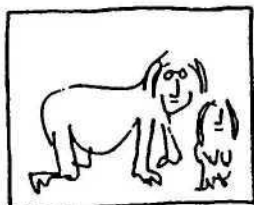
Valami újra van, valami újból él, amit mi már eltemettünk magunkban. Az a világ nem tűnt el, sőt, soha ennyire nem volt aktuális, mint ma, és soha ennyire nem volt időszerű a lennoni eszme; nézzünk körül: háborúk, éhezések, járványok, katasztrófák és milliónyi gond-baj, mely segítségért kiált, és mi nem halljuk meg, nem vesszük észre, nem tudatosítjuk magunkban.

Lennon itt él köztünk, szelleme kísért, és nekünk fel kellene ébrednünk. Miért nincs béke, miért vannak környezet-szennyeződések, öldöklések, értelmetlen halálok és pusztító betegségek, mikor pedig közös erővel javítani lehetne a dolgokon? Az idő bumerángot játszik velünk, és ugyanazok a problémák jönnek elő, melyek a hatvanas években az utcára vitték a fiatalok ezreit. Szerelem, béke, kultúra, környezet – mind-mind sugárzik a lennoni rajzokból. Visszanéznek ránk a képek, mintha tükörbe néznénk: megláthatjuk benne magunkat, belső gondolatainkat, melyek elkísérhetnek, és amik

megnyugvás mellett egy kis „lázasdást” is kihoznak belőlünk. Hogy igenis, mindenkinek szinte „emberjogi békeaktivistának” kellene lennie, mert mindenki felelős a másikért, hiszen egy Földön élünk. A lennioni eszme összekötheti az embereket; neve fogalom, védjegy, mely önmagában nem ér semmit, csak akkor, ha a bennünk meglevő gondolatokat szavakká formálja, és kihozza belőlünk a tenniakarás vágyát.

SO I WAS A VEGETARIAN

SO I WAS SLOW...

SO I READ THIS BOOK

SO I WENT TO GREG'S

SO I DID TEN DAYS RISE

SO I WAS FAST

Andy Warhol képei Budapesten

Nagy öröm, hogy a rendszerváltozás után a „tiltott” művészek egyre-másra bemutatkoznak hazánkban is, ha nem is személyesen, de műveikkel igen, melyek még az ottani szabad világban is megbotránkoztatták az egyszerű átlagembereket.

Ilyen volt a mostani Andy Warhol kiállítás a Ludwig Múzeumban, melyet talán jogosan, némi félsszel ment megnézni az ember. Mert felsejlett benne, hogy valami mégicsak hiányozni fog a képek közül, mert a társadalom tűrőképessége még várat magára.

S nem csalódtam: bár jó volt látni a ma már közhelyesnek ismert képeket, grafikákat, azonban igazából egy „valós” Warhol-kép sem volt látható, melynek híré, hírhedségét a művész köszönhette.

Warhol nem volt szívbajos, nyíltan vállalta melegségét – ami persze könnyű abban a egzsisztenciális és kulturális háttérben, amiben élt –, mégis tiszteletet érdemel, hiszen mint oly sokan, titkolhatta volna, de nem, ő szinte hirdette másságát, és fényképei, grafikái igen szókimondóan, de egyszerűsmind esztétikus homoerotikával mutatta be a férfiasság különféle ábrázolásait.

Ilyen képek közül egy sem volt látható a kiállítás anyagai közt. És ez nagy hiba. Egy kicsit a művész meghazudtolása, mert nem úgy mutatták be, amilyen volt valójában, és aki nem ismeri művészetét, félreismerheti a kiállítási anyag révén. Mert ha a „Sex Parts” című képet nem is állítják ki, ami elég sokkoló lehet a kispolgároknak, azért a „Torzó” című képei

helyet kaphattak volna. A prüdség, vagy valamilyen kultúrpolitikai irányelv, mely mindig elérhetetlen, most is megtette a magáét.

Mindenesetre még így, ilyen hiányosan és félrevezető módon is öröm volt látni végre az eredeti Warhol-képeket, és talán eljön majd az az idő, mikor a többi képeit is megnézhetjük itt, Budapesten.

Cyril Collard emlékére, avagy a „Vad éjszakák”

A francia Cyril Collard 1993-ban halt meg AIDS-ben; sajnos, korán, hiszen mindössze 35 évet élt, de ezen idő alatt sokat alkotott. Festő, író, zeneszerző, filmrendező-szereplő volt. A „Vad éjszakák” című filmje, mely nagy hatással volt a közéletre és a szociológusokra, halála után César-díjat kapott. Kár, hogy csak halála után; hiszen életének ellentmondásai a mai fiatal nemzedék koronázatlan királyává tették. Helye már Morrison, Kerouac, Ginsberg és mások mellett van, akik mertek szabadabb, nyíltabb életet élni, a konvencióktól függetlenül. Collard a margóra szorult életet ábrázolta filmjében –, hiszen meghalni lehet ágyhoz kötötten, és lehet még egyszer, semmivel nem törődve, a szabadság lángjában elégni. S ő ezt tette. Korunkhoz képest túlságosan lázadó volt, aki egyaránt szerette a férfiakat és a nőket.

Egy olyan ember története az övé, aki az életből megpróbál mindent kisajtolni, amit csak lehet, hogy érezze, lássa, zsigereibe raktározza az élet minden mocskát és szépségét, azt a fajta vitalizmust, mely csak a nagy művészeknek adatott meg...

Collard igazi nagyságát csak később fogják megérteni; idő kell ahhoz, hogy egy tegnap megvetett halálmódban elhunytból hős lehessen valaki. Mert a másság elviselése, felvállalása ma még a szabadság ellenére is mélyen tabutéma. Collard, aki szenvedett a magánytól, a ridegségtől, a közönytől, aki megalkotta filmjét – és a főhős szerepét is eljátszotta, mert senki nem vállalta –, olyan példát mutatott nekünk, melyet

igazából még fel sem tudunk fogni. Ő nem a Kerouac-i száguldást választotta, hanem az ember belső dolgainak szakadatlan száguldását jelképezi; nem fizikailag egyik helyről a másikra, hanem az érzelmek és a gondolatok vad rohanását, mely belül, magában az emberben létezik.

Az AIDS tudomásul vétele, a vele való élés a legnagyobb csapás, melyet elviselni és átélni ember csak képes. Mert más ez a kór, mint a rák. A rákhoz nem társul közmegvetettség, kirekesztés, a magányba való kicsapás.

Collard üzte-hajtotta magát, és valami belső kényszer mindig levitte a Szajna-parti áruraktárak felé, hogy férfiakat szeressen, és átérezze a homoerotikus szerelem minden ízét. Emellett örülten szerette a nőket is, de a mi anyagi világunkban a kettősség nem elfogadott státusz. Vagy-vagy. Választani kell. S aki nem tud választani, felőrlődik, és belehal a kettősség nyomasztó, de egyhen lángoló csodálatába.

Cyril Collard temetésén, Párizsban több mint ezer ember jelent meg, akik szinte szentté avatták. Sírja olyan zarándokhely lesz, mint Jim Morrisoné. A virágok sosem fognak elszáradni sírján, mert mindig vannak és lesznek, akik igazán megértik Collard művészetét, és magukénak érzik azt a fajta végzetes vonzerőt, amiben ő szenvedett.

– Nem tanultam meg nemet mondani – mondta egy interjújában Collard. És ez a „nem” tulajdonképpen „igen” arra az őszinte életre, amit kevesen mernek vállalni. Mert bátorság kell ahhoz, hogy az ember ne a hamisságban, kétszínűségben éljen, hanem abban a nyitottságban, ahol a szavak azt mondják, amit kifejeznek, és ahol nincsenek árnyalatai a kimondott szónak.

VIRÁG HELYETT

Cyril Collard emlékének

Mikor Párizsban jártam, még nem tudtam
létezésed, s ma már csak sírodat nézhetem.
Filmet rendeztél, könyveket írtál,
Lázárként felállva, szemben a világgal,
Te túlságosan lázadó voltál!
Ölelve férfit és nőt, vadul éltél,
haldokolva is Napba nézve égtél.
Harmincöt éved fényeit szórva szét,
egy megvetett halálmód hőse lettél.
Könyved ma polcomon, képed a falon,
s a megmagyarázhatatlan vonzerő
irántad mindig fogva tart.

Vad éjszakák

A Magyar Narancs Könyvek sorozatában, Bánföldi Tibor fordításában jelent meg Cyril Collard: „Vad éjszakák” című könyve, eredeti címe: „Les nuits fauves”, 1989-ben a Flammarion adta ki.

Collard neve immár fogalom, bár nálunk kevésbé ismerik; remélhető, hogy e könyv kapcsán sokan megismerik és kedvelik, hiszen a könyv írója egy olyan személyiség, aki a XX. század minden ellentmondását magában hordozza, keresve az igazi értékeket, s szenvedve századunk magányától.

A könyv egy élet útja, egy olyan férfié, aki harmincéves, és ismeri az AIDS-et. Csapong az életben, száguld egyik helyről a másikra, hol a Szajna-parti éjszakákba, hol bárók félhomályába, majd férfiak karjaiba, és vetetlen ágyak halmai közt ébred, belerészegülve abba a csodálatos dologba, hogy él. Él, és minden zsigerével végigszenvedi a létezés fájdalmát, hitvallása már annyira emberfeletti, hogy nem is tudja, mi az értelme ennek az egésznek. Szeretet, szerelem, barátság – nem szavak, hanem gyökerek, melyek a vérébe szívódnak, hogy elviselje a szeretetlenség kínzó fájdalmát. Mert Collard hiába űzi-hajtja a szerelmet, nem tud dönteni. Nem tudja, kit szeret igazán. Samyt, Laurát, Jamelt, vagy a többi névtelen testet, melyek olykor csak egy-egy testrész villanásai, egy mozdulat, egy mosoly, egy csók.

Collard szerette a fiúkat, feltűnően jóképű srác volt, és a lányok odavoltak érte. De sokan tudtak arról, hogy ő a fiúkat szereti. Párizs fényeit és mocskait járva, felvette kamerájával az élet mélységeit, és beleveszve, egyre inkább elmerült a

bohémvilág savanyodó álromantikájába. Hol vannak már a hatvanas évek lázadásai, a mozgalmak, a nagy nekibuzdulások? Mára csak magányos lelkek kóborlásai maradtak, véletlen egymásra találások, gyors és vad éjszakák szeretkezései kevés szóval, és az üresség testben és lélekben egyaránt. Barátsága, szerelme Samy iránt végtelenül melankolikus, egyben az ember ősi isteni sajátosságát hordozza, mikoris az ember magát az embert szereti még, nem pedig a másik nemet, vagy az azonos neműt. A szellemi szférában nincsenek nemek, mégis kielégülnek, mert sokkal nagyobb mélységben járnak, mintsem azt egy egyszerű halandó megértené.

A könyv izgalmasan szórakoztató, néha ugyan már-már pornográf jellegű, mikor leírja, mit és hogyan csinál a fiúkkal, lányokkal, hogy mennyire szereti a férfiakat, a testüket, és a lányokat, főleg Laurát, akit végül is az örületbe kerget anyyira, hogy idegosztályon végezte. Gyűlölet, féltékenység, harag, vágy, zsarolás, minden végigfut a könyvön, egy emberéletnyi szenvedés lángcsapásai.

Közben dolgozik, filmet rendez, nyilvános életet él, címlapokon szerepel, és a vad éjszakák emlékei tartják benne a lelket. Nem igazán töri le az, hogy halálos beteg. Kapcsolataiban ez nem sokat változtatott, s a végén kiderül, Laura nem is kapta meg a betegséget tőle, mégis ennek tudatában őráll meg; és a szerelemtől. Attól a végtelen szerelemtől, amit Collard iránt érzett.

18 éves volt a lány. Collard pedig harminc. És barátja, Samy játszik vele, szeretkeznek, együtt is élnek közös lakásban, majd elválnak, feltűnik Jam, és Collard végre tud érzelmekről beszélni, tud szembenézni és tud sírni. Magáért és Jamesért, s mindkettőjüket meglepi ez a fordulat. Laura pedig féltékeny, minduntalan szemébe vágja Collardnak, hogy őrá sosem néz úgy, mint Samyre, sosem gyengéd hozzá, és tudja, igazából sosem fogja szeretni őt. Pedig Collard szereti Laurát,

de szereti a férfiakat is, és a kettőt nem tudja, nem is akarja elválasztani.

Van a könyvben egy rész, ahol Collard Laura ágyában üvöltözik: – Pasit akarok! – Ott van mellette a nő, akit szeret, de lelke mélyén férfira vágyik, és rohan Samy után, hogy megkaphassa azt a hiányzó részt, ami lételem számára. Közben szenved, mintha lelkiismeretfurdalása is lenne, főleg amikor Laura öngyilkossági jelenetet rendez a lakásában, hogy kiugrik a 17. emeletről. Nincs menekvés, a halál egyre közelebb, az AIDS könyörtelen éppúgy, ahogyan könyörtelen Collard is önmagával szemben.

A könyv végén eljut Európa utolsó partjához, a portugáliai kikötőbe, a Szent Vincent világítótoronyhoz. Innen már csak a végtelen óccán látható. A semmi, a minden. A vég, a pusztulás, a megnyugvás a viharban, a hullámok közt, magányosan, tele emlékekkel, felvillanó testekkel, szavakkal. Már minden elúszott, csak a vad éjszakák illata maradt meg, és a pusztulás.

Ez a könyv a világ minden nagyobb nyelvén megjelent már; írója évek óta halott, de filmje, könyve itt maradt nekünk, akik még élünk; minden sorából az erős életigenlés sugárzik, még akkor is, ha időnként áthatja a pesszimizmus. Ő nem létezett, ő élt. Vad éjszakákon át, és meglegezte magát. Halálát, mely misztikussá vált. Bölcs már nem lehet soha, de klasszikus igen.

Ezt a könyvet csak azoknak ajánlhatjuk, akik képesek elfogadni a másságot, és van annyi nyitottság bennük, hogy képesek a durva szavak olvasására. Mert nem kertel, nem ámit, nevén nevezi a dolgokat, a tetteket. De nyerssége ellenére áthatja a humanizmus, a szeretet iránti vágy, az az ősi emberi tulajdonság, hogy visszavágyik az aranykorba, ahol még minden tiszta és őszinte volt, ahol nem voltak vad éjszakák.

Avagy egy másik élet

Most, mikor már valamelyest nagyobb a demokráciára való készségünk, és nyitottabbak vagyunk nemcsak a nagyvilág, hanem újfajta eszmék iránt is, talán elérkezettnek látszik az idő, hogy beszéljünk egy kényes dologról. Ami azonban, függetlenül attól, hogy beszélünk vagy nem beszélünk róla, még van és létezik, s nagyon sok embernek a boldogságot vagy a szenvedést okozza. Ez pedig nem más, mint a homoszexualitás.

Ma Magyarországon nyíltan felvállalni a homokos életet és világnézetet egyenlő az öngyilkossággal nemcsak erkölcsileg, eszmeileg, hanem emberileg is. Pedig Nyugaton ez bevett és elfogadott életmód, különösen San Franciscóban, de egész Nyugaton találhatók homoszexcenterek, amelyek nemcsak busásan jövedelmeznek, hanem valóban igény és szükség is van rá. Homoszexuális újságok, folyóiratok, videók kaphatók ezekben az üzletekben.

Mielőtt egy kézlegyintéssel lesöpörnénk ezt a dolgot, álljunk meg egy pillanatra: gondoljunk arra, hogy a világ nagy emberei között is hány ember volt, aki homokos volt; kezdve Michelangelótól E. M. Forsteren át W. S. Maughamig és magyarjaink között is jó páran, színészek és karmesterek, hogy neveket ne említsünk.

Már van Magyarországon is egyesület – de ez nem tölti be azt a szerepet, amelyet hivatva van képviselni. Több okból kifolyólag ide bárki beléphet, de kilépés esetén ki biztosítja, hogy valóban kilép? S a másik, talán legfőbb dolog pedig az, hogy az emberek nem szeretnek a nyilvánosság elé lépni ezzel

a dologgal. Mert legtöbbjük nem kalandokat keres, hanem valóban egy tartós és mély érzelmi állapotot, kapcsolatot, olyat, mint a szokásos férfi-nő viszonyban. Közös túrák, kirándulások, együttjárás, szórakozás, és természetesen az ágyban is együtt.

Nincs semmi sötét vagy érthetetlen dolog a homoszexualitásban. Az emberek keresnek egy társat, akivel megértik egymást, és akivel együtt szeretnének lenni, élni mindennapjaikat. Ehhez azonban a társadalom egyelőre nem nagyon fogékony. Pedig ha megnézzük a Kacska vagy más újságok szexhirdetéseit, láthatjuk, hogy mekkora valós igény és kereslet van erre! Hiszen máskülönben teljesen normális emberek, a megszokott élettel és gondokkal, csak épp azonos neműekkel szeretnék megélni életük napjait. A társadalom „buzi” jelzéssel megbélyegzi ezeket az embereket, pedig az ma már bebizonyított tény, hogy a meleg férfiak sokkal humánusabbak, kedvesebbek és segítőkészebbek nemcsak embertársaik, hanem az egész környezet iránt. Sokkal mélyebb és őszintébb a szeretetigényük és vágyódásuk egy másik lényhez, mert a homo szó – azonos – épp azt fejezi ki, hogy önmagára hasonlatos lényt szeret és kíván.

Nagyon sokan vannak közöttünk homokosok: van, aki nyíltan, van, aki kevésbé, és van, aki vágyat érez, de félelmetől küszködve visszariad. Pedig egy társadalomban sokféle ember él, és ez a sokféleség kifejezi a homoszexuális embereket is. Mert hisz ők is épp úgy élnek, mint mi, esznek és alszanak, s termelik napi munkájukkal a társadalom részecskéit. Beépültek és köztünk vannak azok az emberek, akik nem akarnak semmit ártani, csak egyszerűen azt szeretnék, ha hagynák őket élni úgy, ahogy szeretnének.

Most már Dániában is hivatalosan is elismerik és törvényesítik az azonos neműek házasságát, mert tudják, hogy az emberi jogokba ez is beletartozik. Hogy ki-ki megválassza és

élje saját életét, egyéni szempontjai szerint. Ha közben teljesíti a társadalom iránti törvények és igények teljesítését, mint munkavégzés és egyéb dolgok, akkor nincs joga egy társadalomnak sem beleszólni és megszólalni az egyén magánéletét!

Mi nagyon messze vagyunk még Európától; most lépünk rá arra az útra, amely elvezethet a teljes emberi jogokig, s ebbe beletartoznak a homoszexuálisok is. Mert emberek, mert érző-gondolkodó lények, s hasznos tagjai az össznépi világnak. Azt se felejtjük el, hogy elsősorban az értelmiségiek közt van a legtöbb homokos, és különösen mostanság nagyon megugrott a létszámuk. Mert szeretetet így is adhatnak-kaphatnak, s akik nem akarnak gyereket, jobb, ha így élnek, minthogy aggregények maradjanak, és alkoholban élvezkedjenek. A társadalomnak tudomásul kell vennie, hogy vannak ilyenek, de nem szabadna megszólalni őket!

Mikor lesz ez?

Bíborpalást és Szivárvány

A hazai meleg mozgalmak lassanként berobbannak a köztudatba is; minduntalan szerveződésük ma már nem okoz olyan problémákat, mint pár évvel ezelőtt, hiszen a demokráciába a másság is beletartozik. Két jelentősebb mozgalom alakult meg az utóbbi időkben. Az első a Bíborpalást, mely olyan keresztény közösség, ahová azok a melegek jelentkeznek, akik hisznek a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztusban mint Megváltóban, s őt a katolikus hitben találták meg vagy remélik megtalálni. Fő céljuk elsősorban az, hogy bizonyítsák önmaguk és a világ felé, hogy melegeként is lehet teljes értékű keresztény életet élni. Minden szombaton tartanak összejövetelt, ahol baráti beszélgetések, egyéni problémák és gondok, lelkiismereti aggályok megbeszélése és a találkozás öröme a beszélgetés öröméért, az együttlét fénye hozza és tartja egyben a Bíborpalást tagjait. Doktorok, teológusok és egyszerű emberek éppúgy soraik közt vannak, hiszen az Ember maga a lényeg.

A másik egység a Szivárvány Társulás, melyet a tévében is láthattak, amint a két szervező nyilatkozott (és minden elismerés nekik, hogy ki mertek állni a nagy nyilvánosság elé). Ennek az egyesületnek nem elsősorban egyéni problémák leküzdése a fő célja, hanem az, hogy az eddigi meleg csoportokkal együtt jogi és érdekképviselési „szervként” működjön és lépjen fel. Legfontosabb feladatuk, hogy a közvélemény valós képet kapjon a homo- és biszexualitás mibenlétéről és a melegek életmódjának sajátosságairól. Precedens értékű perekben szeretnének segíteni, és az államot, munka-

helyet, munkaadókat arra kényszeríteni, hogy ne diszkriminálják a melegeket.

Mindkét egyesület komoly előrelépés a hazai meleg mozgalomban; valószínű, hogy sok problémájuk lesz, de minden kezdet nehéz, és talán eljön az az idő, amikor a másság épp annyira elfogadott lesz, mint a nyugati demokráciákban. Nem kötelező, csak hogy ha egyszer van, akkor tudomást kell venni róla, és az elhallgatás nem credmény. Még akkor sem, ha II. János Pál pápa kirohanást intézett a homoszexuálisok ellen; akkor miért tűri meg a Vatikán falain belül Caravaggio, Michelangelo festményeit, hiszen ők is melegek voltak...?

Hosszú még az út

A Népszabadság 1995. március 25-i számában „Arról, ami megoszt” címmel megjelent írással teljes egészében egyet tudok érteni. Nemcsak azért, mert jómagam is a Szivárvány Társulás tagja vagyok – és régóta a Demokratikus Charta tagja is –, hanem elsődlegesen az ügy kényessége, nehézsége miatt. Ugyanis ma már szinte biztos, hogy ennek az egyesületnek, mely a meleg jogaiért harcol, helye lesz a magyar társadalomban, és ha küszködve is, de életben marad, nemcsak tagsága, hanem elvi hozzáállása miatt is. Hiszen a homoszexualitás egyenlő az emberiséggel; megvan a saját maga története, évszázadokra visszamenőleg. És irodalma, művészete az emberiség egyik alappillére is. Hiszen Platónról kezdve Caravaggióig, Freddie Mercurytól kezdve Eduard Albee-ig számtalan művész, aki alkotásával sokat tett az emberiség fejlődéséért, szintén homoszexuálisok, azaz melegek voltak.

A mai magyar társadalomban, sajnos, nincsen igazán tény-szerű összkép a meleg világáról, sajátos életükről, mely mindenestre semmiképpen nem olyan, amilyennek hiszik, gondolják az emberek. És ez az egyik legnagyobb hiba; épp olyan előítéletek és hamis felfogások vannak a melegekkel, mint a cigánysággal kapcsolatban. Már eleve a névhasználatnál kezdődik; azt mondják „buzi”, holott sokkal emberibb a „meleg” kifejezés, akár a „cigány” szó helyett a „roma” szóhasználat. A férfiszerelem olyan, mint bármilyen más szerelem; semmi különös nincs benne, semmi sötét, homályos dolog. Egyszerűen együtt él két ember, akik szeretik egymást, éppolyan normális életet élnek, mint a heteroszexu-

álisok. Járnak kirándulni, színházba, moziba, élük a mindennapok megszokott életét, csak épp nem nővel, hanem férfival, mert valamilyen oknál fogva az azonos neműeket szeretik. Itt is vannak éppolyan nagyfokú szerelmek, mint a férfi-nő kapcsolatban.

Sajnos, a társadalom előítélete nagyon sok bonyodalmat okoz; évente halálra ítél több fiatalt, akik nem képesek magukban feldolgozni „melegségüket”, és ezért öngyilkosok lesznek... Látszólag nagy humanizmusban élünk, de ebből a napi gyakorlatban alig valósítunk meg valamit.

A Szivárvány Társulás csak egy a bimbózó kezdeményezések közül; a Bíborpalást Keresztény Homoszexuális Közösség éppúgy azonos problémákkal küszködik, mint a Kersgay vagy más szervezetek, melyek igyekeznek a maguk életterét kialakítani egy olyan világban, ahol jelenleg gúnyos és megvető pillantás kíséri minden megnyilvánulásukat.

Nem „jó” dolog önmagában a homoszexualitás; de nem jó dolog az sem, hogy ma is háborúk vannak, hogy naponta éhenhalnak emberek, betegségekben pusztulnak el – ezek mind-mind olyan súlyos problémák, melyek az egész emberiséget felelőssé teszik ezekért a bűnökért. Vajon a homoszexualitás az egyetlen fontos dolog, amiről beszélni kell? Erről nem kell vitatkozni, hiszen nem jelent veszélyt a társadalomra, nem úgy, mint a skinheadek csoportosulása, vagy más szélsőséges megnyilvánulások. Miért nem olyan dolgokért emelik fel szavukat, amelyek valóban veszélyeztetik a társadalmat? A homoszexuálisok szerintem sokkal emberségesebbek, humánusabbak, mint a társadalom többi tagjai. Mert érzékenységük, sebezhetőségük átértézteti velük az elnyomás terhét, így sokkal élesebben fogják fel minden más kisebbség elnyomott helyzetét.

Hosszú út áll a hazai meleg-mozgalmak előtt; de beszélni kell róla, hogy pontos képet kapjon a magyar társadalom erről a világról.

„Másnak” lenni

Már megszokottá vált, hogy nyáron Meleg Büszkeség Napi felvonulás van a fővárosban, melyről a média nem mindig a megfelelő módon tájékoztatja a közönséget. S épp emiatt is sokan, akik elmennének a felvonulásra, nem mennek, mert elriasztja őket a szélsőségesesség, melyet egyesek öncélúan felhasználnak, s ezáltal rontják a melegekről kialakított összképet.

A közel egyhetes kulturális fesztiválnak sokszínű programja van, melyben előadások, vidéki és fővárosi meleg szervezetek, egyesületek mutatkoznak be, gondjaikról, örömeikről beszélgetnek, s kiállítások, irodalmi műhelymunkák és kerekasztal beszélgetések sora zajlik. Szerencsére ma már sok meleg egyesület, csoport létezik, a Vándor Másoktól kezdve az Öt Kenyér közösségig, s kosárlabda csapattól énekkarig számtalan társulás van és működik, melynek életképessége önmagát bizonyítja. A vidéki melegek is egyre inkább felzárkóznak, már sok vidéki nagyvárosban van saját meleg egyesület, szórakozóhely, és már nem szükséges minden melegnek a fővárosba utaznia, ha egy kicsit „mások” közt akar lenni. Minden pozitív eredmény ellenére is, melyeket elért a hazai meleg mozgalom és a társadalom, mely már megérett arra, hogy elfogadja és tolerálja a másságot, melybe a biszexek és leszbikusok is beletartoznak természetesen, de a pedofilok nem, s ma még sokan összetévesztik a fogalmakat e téren is, korántsem olyan idillikus a kép, mint elsőre látszik – tehát minden pozitív eredmény ellenére is azonban melegeknek, másnak lenni még ma is többnyire „titok”, melyet nehéz

felfedni saját környezetükben, főleg ha az többnyire intoleráns, irigykedő, anyagbasúllyedt rossz értelemben vett kispolgár, aki a maga hamis, képmutató keresztényiességében éldegél, lopva, csalva, ahol csak lehet, de első adandó alkalommal hátbaszúrja a másként gondolkodókat, érzőket, élőket. S ehhez meg is kapják a lelki támaszt az egyház felől, mely a mai napig „üldözi” a melegeket, elfeledve, hogy saját történetének nagyjai közt hány meleg ember volt – gondoljunk csak Michelangelóra, nem beszélve a mind gyakrabban felröppenő botrányokról, melyeknek szereplői papok, akik szexuálisan molesztálják fiú híveiket.

Szóval melegnek lenni még mindig titok, belső robinsonád, melyben a kitarulkozás épp annyira erős, mint a rejtőzködés kényszere. Mert az ember test és lélek, egyik sem lehet meg a másik nélkül, csak a másik rovására, és ha egy meleg ember nem tudja kiélni, megélni, átélni természetes vágyait lelkileg és szexuálisan egyaránt, akkor, akárcsak a heterók, lelki betegek lesznek általában, s a munkába menekülnek, vagy más, nem kívánatos pótcselekvéshez. Az azonban ma már szinte közhely, hogy a meleg ember sokkal toleránsabb, nyitottabb, őszintébb minden és mindenki iránt, mert saját „kisebbsége” révén sokkal jobban átérzi és felfogja mások kiszolgáltatottságát, fájdalmát, érzékenységét.

Rejtőzködő életet élni nem könnyű: tudva azt közben, hogy ott, ahol él, minimum 5 %-nyi hasonló ember küszködik ugyanilyen problémákkal, mégsem találják meg egymást, mert leplezik, takargatják igaz énjüket, s elmennek egymás mellett azok, akik segíthetnének egymásnak. Egy átlagos vidéki faluhelyen is, ahol pedig melegek mindig, minden korban és társadalmi osztályban voltak, vannak és lesznek. Ahogy általában az egész társadalom, úgy a melegek közössége is szerteágazó, nagymértékben egymástól eltérő stílusú. Hiszen más minőségbelibb a felső tízezerhez tartozó meleg,

és megint más egy „egyszerű” gyári munkás. És teljesen más az „átlagmeleg” életvitele attóol függően is, hogy hol él: a fővárosban, egy vidéki nagyvárosban, avagy faluhelyen. Ez a három különbözőség is nagymértékben befolyásolja az egyén mentális életét, mert nyilvánvaló, hogy az egyén saját sorsának elfogadottsága maga és mások számára alapvető abban a kérdésben, hogy „boldog”, avagy boldogtalan. A „coming out”-ot épp ezért ma még nagyon kevesen vállalják, főleg, akik a közszereplői státuszban vannak: hiszen tudja sok ember „nagy” emberekről is, hogy milyen beállítottságú, még akkor is, ha a külvilág felé van felesége, gyereke, s vezető politikusok, kormánypártiak és ellenzékiek közt is sokan vannak melegek, de nálunk még elképzelhetetlen az, hogy egy politikus nyíltan vállalja melegségét, sőt, hogy egy város főpolgármestere legyen, mint az Nyugat-Európa pár fővárosában már van. Egyik évben a meleg fesztiválon jómagam egy olyan transzparest választottam, melyre az volt írva, hogy: „Meleg politikusok, veletek vagyunk”. Ezért sokan nehezteltek, pedig nem lehet, lehetne homokba dugni a fejünket, mert bár az egyén dönti el, akarja-e vállalni másságát, az azonban tűrhetetlen, hogy úgy tesznek és cselekednek azok, akikről köztudott mégis eme dolog, mintha nem is létezne, mármint a melegség, és ezen belül saját melegségük.

S ugyanígy vannak más tekintetben is elválasztó vonalak meleg és meleg közt: klikkek, csoportok, melyek saját szűk körökben mozognak, s nem keverednének alantasabb rétegekhez. A „Mások” című, immár több mint egy évtizedes meleg kulturális és érdekvédelmi folyóirat, melybe még a kezdet kezdetén e sorok írója is publikált, szintén megfigyelhető az a tendencia, ami a melegek közti különbözőséget akaratlanul is, de felszínre hozza. És ez valahol természetes is, hiszen egy ilyen nagy, az egész társadalmat átfogó, érintő, ugyanakkor mégis „láthatatlan” tömeget megszólítani talán

az egyik legnehezebb dolog. De nagy szerencse, hogy van egy ilyen folyóirat, ami mégis „összeköti” az érintetteket, s hírt kaphatnak a melegséggel kapcsolatos filmekről, könyvekről, színházi és egyéb előadásokról, s az az információ-halmaz, ami benne olvasható még ezeken kívül, nagy mértékben ad segítő kezdet annak, aki nem akar az ürességben lógni.

Az már megint más kérdés, hogy a könyvtárak miért „selejtezik” ki ezeket a lapokat polcaikról; pedig ha minden könyvtár megkapná, és az olvasóknak módja lenne hozzájutni, nagyon sok embernek segítséget, támaszt jelenthetne, ugyanakkor az érdeklődők jobban megismerhetnék, ezáltal eloszlathatnák sokszor félreértelmezett nézeteiket a melegséggel kapcsolatban.

A legnehezebb helyzetben még ma is a falusi melegnek vannak; hiába adottak a városi körülmények, ma már a falvak sem falvak olyan értelemben, mint pár évtizeddel ezelőtt, ám a szemléletheli gondolatváltás nehezkesebb. Ahol mintegy 2500 ember él, legkevesebb száz ember van, aki kifejezetten meleg, s ez a tudat határozza be életét, mozgatja mindennapjait, mert nem tud kibújni természetéből, hiszen nem önmaga választotta, a sorsától kapta, ahogy a haja, szeme színét, s nem „bűn”, amit érez, a társadalom mégis rákényszeríti a bűn stigmáját, mintegy skarlátbetűként. S akik megégették magukat emiatt, azok tudják és fogják fel a szó legteljesebb értelmében, mit jelent másnak lenni egy kis közösségben, mely meghatározó életvitelének alakulásában, abban, miként fogadják, illetve nem fogadják el létét. Mert mihelyt kiderül valakiről konkrétan, hogy ő meleg, máris alapjaiban dől össze minden, ami körülötte volt, van. Egy perc alatt elfelejtenek mindent, hogy igazából milyen rendes, segítőkész, nyitott, becsületes ember – volt –, s máris a „rossz” fogalmához csapódik, minden korábbi cselekedete is máris más megvilá-

gításba kerül. Egyszerűen hihetetlen, hogy az emberek mennyire meg tudnak változni egy-egy ilyen hír hallatán, s ez az elsődleges oka annak, hogy még ma is rejtőzködő életet élnek a melegek. E sorok írója is átélte a kirekesztés negatívumát, mikor még az 1978–79-es években egyik osztálytársbarátja az egész környéken az ő mocskolását tartotta legfőbb céltnak, s az eredmény meg is lett: teljes magány, üldöztettség s mindaz, ami a kirekesztéssel jár.

Az idő s vele a fejlődés azonban, nemcsak anyagiakban, de „agyilag” is változik. Az első meleg felvonulás 1997. szeptember 6-án volt Budapesten; e sorok írója is részt vett akkor a pár tucatnyi felvonuló közt, kik szinte átrohantak a városon; el is nevezték „homokfutásnak” az első nyilvános közszereplést, s bizony akkor ez nagy számnak számított. A szervezők sem tudták, miként fog reagálni a média, a társadalom. Persze, minden kezdet nehéz, s a dolog eljutott odáig, hogy már a főpolgármester nyitotta meg a fesztivált, és nem egy tucatnyi, hanem több ezer ember vonul végig az utcákon, nyíltan, nem takargatva magát.

Ez nagy eredmény: pár év alatt eljutott oda a hazai meleg mozgalom, hogy elfogadottá tette a rendszeres Meleg Büszkeség Napi felvonulást s mindazt, ami vele együtt jár.

Így, egészében, magányos tömegként minden „szívárványszínű”. Arra a pár napra, de utána jönnek a hétköznapiak. Melyeket megélni, átélni kell, dolgozva, tevékenykedve ki-ki a maga helyén, emberek közt élve, jönni-menni, s elviselni a megjegyzéseket. „Láttunk a tévében a buzik közt, mit kerestél köztük?” s hasonlók, melyeket nehéz a pillanat tört része alatt „megmagyarázni”. Ahogy nehézkes azt is elviselni, ha az ember háta mögött megjegyzést tesznek, tudva róla, hogy „más”, s hogy ezt nem hogy titkolja, még reklámozza is, hát ez már mindennek a teteje, szerintük.

„Másnak” lenni ilyen körülmények közt, enyhén szólva, nehézkes. Elfogadottá tenni a normálistól eltérő dolgokat – a társadalom szempontjából – mindig is körülményes dolog volt, de ez a jövő. Hiszen nem lehet harmonikus egy társadalom, ha annak egyes polgárai sem azok, mert a társadalom „megbélyegzetté” avanzsálja csak azért, mert „más”. Másmi-lyenebb, de emberi, aki szeretni szeretne, élni a maga természeté szerint. Van mit „behoznunk” még.

A másság ünneplése

Csak dicsérni lehet a Képes Újságot, amiért egész oldalas írást szentelt a másság ünnepének, ezzel is bizonyítva nyitottságát, toleranciáját és nevelő hatását az emberekre. Ugyanis bármennyire javult a melegek helyzete – bár ezt ma még inkább csak kisbetűkkel lehetne írni – itthon és a nagyvilágban, mégiscsak előrelépések történtek a melegek megítélését illetően az átlagemberektől kezdve a szakemberekig. Még számtalan problémahalmaz adódik, és ezek sajnos sokszor emberi tragédiákba torkollanak, mely a butaságból és az előítéletekből táplálkozik gyakran mindkét félnél. Nem egy értelmes, sikeres életút szakad meg amiatt, hogy az illető meleg, és nem tudta feldolgozni és kezelni ebből származó konfliktusait sem önmagával, sem környezetével, s így öngyilkosságba menekült. Pedig ez nem betegség, mégis még értelmiségiek is gyakorta hangoztatják ezt a tudatlanságot. Amerikában és a világon már hivatalosan is törölték a betegségek listájáról, s nem tekintik semmiféle negatív dolognak. Olyan ez, mint a balkezesség vagy más dolog, ami az adott embernek épp természetes.

Szerencsére ma már egyre több ember, igaz, olyanok, akiknek nincsenek napi érintkezési pontjai más emberekkel, felvállalják másságukat és nyíltan beszélnek róla, nem érzik úgy, mintha szégyenfolt lenne. Egyre több irodalmi, színházi és egyéb művészi alkotás mutatja be ezeknek az embereknek a sajátos élethelyzeteit, örömeit, bánatait, s evvel erőt és egyfajta útmutatást adnak azoknak, akik még nem merték felvállalni önmaguk másságát. Ami nem csoda, mert egy

társadalomban, ahol a normatív többség elutasítja a másságot minden tekintetben, általában az élet hétköznapi rohanásaiban, nehéz másnak lenni olyan világban, ahol az irigység, képmutatás, a rosszmájúság alapfeltétel, mint a levegő, melyet belélegzünk.

Egy ilyen „ellenséges” világban kénytelen az életbenmaradás miatt a meleg ember rejtőzködő életet élni, pedig ezáltal önmaga természetét tiporja sárba, és ez nagyfokú személyiségfejlődési zavarokat okozhat a gyengébb jelleműekben. És sajnos, mikor már a világban úgy-ahogy realizálódott a meleg helyzet, berobbant az AIDS, mely nem válogat, sem földrészt, sem életkor, sem származás szerint, hiszen bárki, bárhol elkaphatja. Jött a „bnbak”-keresés, és újfent a meleg lettek célpontjai és áldozatai annak a társadalomnak, mely eladdig nagyban hirdette a maga humanizmusát. Hiába volt világszerte számtalan tudományos magyarázat, hogy az AIDS nemcsak a meleg betegség, hanem általában a szervezet immunhiányosságai miatt élők. Sok-sok évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy végre felfogják az emberek, lám, az AIDS nemcsak a meleg problémája.

Épp elég gond azoknak, akik elkapják és megtudják, hogy milyen kór áldozatai. Hiszen egy AIDS-es beteget valahogy elkerülnék, nem olyasfajta betegség ez, mint a rák, vagy más szervi baj, ez kínos a betegnek és a hozzátartozónak. Az AIDS-hez nem társul sajnálkozás, sokkal inkább a kirekesztettség, mely még inkább „beteggé” teszi őket. Szerencsére vannak szervezetek, kórházak, egyesületek, melyek az AIDS-es betegekkel foglalkoznak, emberi méltóságukat tiszteletben tartva, nem pedig mint valami „bűnösöket”. Egyre több könyv, film, színdarab születik szerte a világban, mely az AIDS-es ember helyzetét mutatja be egy-egy konkrét szituációban. Ilyen volt a nagysikerű „Philadelphia”, a „Vad éjszakák” és sorolni lehetne, melyek mind-mind pozitívan

hatottak az emberek véleménynyilvánítására. Az AIDS világ-napján sok ezer ember vonul fel a világ nagyvárosaiban, együttérezve velük, és további gyógyászati kísérleteket követelve a tudománytól.

Hazánkban már hosszú évek óta van saját kulturális és érdekvédelmi folyóiratuk a melegeknek „Mások” címmel, mely hírt ad a hazai és nemzetközi meleg világ eseményeiről, s egyfajta kapocs az ismeretlen emberek közt, kik egyazon gonddal küzdenek, de falak közt élve.

Merem remélni, hogy a másság előbb-utóbb már nem lesz olyan „nagy szám”, hanem elfogadott dolog mindaddig, míg tiszteletben tartják mások érzékenységét. Mert nem „akarat” kérdése a melegség, az vagy van az emberben, vagy nincs, s akiben ott van, ugyanolyan értékes ember, mint bárki más, sőt, érzékenységük és sebezhetőségük miatt még inkább át-érzik mások kiszolgáltatottságát, ezáltal toleránsabbak általában, mint az „átlagpolgár”, kinek nincsenek ilyesfajta problémái. Senkinek nincs joga megszólni, sérteni, bántani a meleg embereket, sem szóval, sem tettel, ám sajnos a napi életben sokszor és sokan megbántják őket, olyanok is, akik pedig azt gondolják magukról, hogy „keresztények”, mégis ítéleznek mások felett, önmaguk szeretetlenségét bizonyítva evvel.

Ezért jó, és kell is, hogy időnként a közfigyelem közép-pontjába kerüljön a melegség mint társadalmi és egyéni élet-helyzet, mely egysíkúságában is sokszínű képet takar.

Rejtőzködő melegek

Minden szakkönyv, külföldi és belföldi egyaránt azt írja, hogy a lakosság 5–10 százaléka homoszexuális. Ha a számok mögé nézünk, szembe kell néznünk azzal, amit nem akarunk tudomásul venni, mert ha az emberek nem akarnak tudni valamiről, akkor úgy tesznek, mintha nem tudnának róla. Persze, azért mégiscsak tudják, csak magukba rejtik.

Öt-tíz százalék nem tűnik soknak, de nézzük meg, mit jelent ez egy adott közegben. Vegyünk egy átlagos magyar falut, ahol 2500 serdült ember lakik. A ki- és beköltözés mára olyan méreteket öltött, hogy ebből az átlagos falusi is csak alig pár százat ismer. Még azok sem tudnak mindent, akik a „falú szájának” számítanak.

Ha a becslések felső értékét vesszük alapul, akkor az adott faluban 250 (!) meleg ember él! Kétszázötven meleg ember egy viszonylag kis közösségben. Ijesztő és elgondolkodtató. Az emberben önkéntelenül felmerül a kérdés, vajon hol vannak, miért nem látjuk, miért nem ismerjük őket. Pedig nyilván nap mint nap találkozunk velük az utcabeliek, a munkatársak, a jó ismerősök között, csak éppen nem tudjuk róluk, hogy ők azok, mert okkal titkolják. Legalább 125-en még a becslések alsó határai szerint is. Egy kis faluban minimum 125 ember, aki más, aki ismeretlen ismerős. Az esetek nagy részében bizony meglepődnénk, ha megtudnánk, hogy ez vagy az meleg. Nemcsak agglegényekről, egyedül élőkről, hanem házas, családos emberekről is. Lehet, hogy szépen, rendezett körülmények közt élnek, s mély titokbun, valahol a családtól távol találják meg a szexuális örömet. Sokkal kevesebb agg-

legényt, egyedül élő ismerünk, mint ahány melegnek kell a látókörünkben lennie. Nagyon sokan lehetnek tehát a latens, rejtőzködő, házasságban élő meleg.

Százvalahány ember, aki valóban és teljes mértékben a saját neméhez vonzódik, róluk álmodik, álmodozik, ábrándozik, s igazából velük szeretne élni, de nem mer, mert ellene fordulna a külvilág is és szűkebb környezete is.

Száz, kettős életet élő ember, akit rákényszerített a világ, hogy hazudjon, képmutató és megalkuvó legyen, s úgy éljen, ahogy neki nem „természetes”. Ki tudja, miféle belső lelki válságokon mennek keresztül ezek az emberek, akik amúgy nagyon sikeresek és népszerűek is lehetnek, sőt a melegek között talán többen is vannak ilyenek, mert sebezhetőségük érzékenyíti őket mások szenvedései iránt. De a siker és a népszerűség addig tart, amíg a rejtőzködésük sikeres. Amikor kiderül, hogy meleg, minden más megvilágításba kerül, elszürkülnek az érdemek s az erények, s már semmi más nem számít, csak az, hogy az illető meleg. Meleg! Úristen, és ezt szerettük, ebben bízunk! Egy ilyenben?! Elenyészik a tisztes múlt, sötétlik a jövő.

Bár ma már valamelyest könnyebb a meleg helyzet, de alapvetően nem változott semmi. Faluhelyen nyíltan felvállalni a melegséget ma is egyenlő az erkölcsi öngyilkossággal. Aki ezt teszi, gúny és megvetés tárgyává teszi magát mindörökre. Addig jó nekünk, amíg nem tudjuk legjobb barátunkról, szomszédunkról, hogy meleg. Mert lehet, hogy akkor összedőlne bennünk egy világ, megrendülnénk liberalizmusunkban, keresztényi szeretetünkben, esetleg kiderülne, hogy csak odáig tartott a szeretet, a megértés, a tolerancia. Könnyebb elvontan és általában elfogadni a melekséget, mint konkrétan szembesülni a ténnyel, hogy akit ismerünk és szeretünk, meleg. Bizony, nehéz ezt feldolgozni és elfogadni,

mert ilyenkor félelmeink és beidegződéseink beállnak a józan ész helyébe.

Azért vannak már kivételek, akik félig-meddig felvállalják másságukat, de ezek többnyire a társadalmi normáktól nagymértékben független emberek, akik másoknál kevésbé kiszolgáltatottak. Nem találkoznak nap mint nap olyan sok értetlen emberrel, nem dolgoznak olyan munkahelyeken, olyan főnökökkel, olyan elvárások között, ami az életüket pokollá tenné. Attól még messze vagyunk, hogy egy egyszerű „munkás” is büszkén felvállalja, felvállalhassa másságát. De akik megtehetik, hogy nyíltan melegek legyenek, azok tegyék meg. Nemcsak önmaguk miatt, hanem a többiek miatt is, hogy egyszer majd ők is megtehessék, hogy ők is kiszabaduljanak a rejtőzködés kényszeréből, a kiszolgáltatottságból.

Kis falu – száz–kétszáz meleg. Ismeretlen ismerősök. Közünk élnek, s nem tudjuk róluk, amit tudnunk kellene, s talán addig jó nekünk és nekik is. De mégsem jó, mert hamis, képmutató világ az ilyen, s mindaddig, amíg hamisság vesz körül bennünket, nem lehetünk nyugodtak és őszinték, mert mi magunk is megalkuvók vagyunk.

Melegek a haláltáborokban

Kertész Imre „Sorstalanság” című regényében és egész életművében az egyén kiszolgáltatottságának végtelenségéről ír. Az ő Nobel-díja után már talán „őszintébben” lehet beszélni a holokausztról, s a holokauszt történetének arról az elfeledett, elnyomott részéről is, amiről máig alig beszél, alig vesz tudomást a nagyvilág: a melegholokausztról.

Sokan talán nem is tudják, hogy a náci lágerekben a rózsaszín háromszög a meleg – homoszexuálisok – megkülönböztető jele volt, ahogy a zsidóké a sárga, a romáké a barna. A szakirodalom is kevésbé, a szépirodalom, a memoárirodalom még kevésbé tesz említést azokról az emberekről, akik szexuális másságuk miatt éppen úgy váltak a holokauszt áldozatává, mint sorstársaik, a zsidók, a romák, a betegek stb. Pedig nem lehetett nem észrevenni őket, mert ahogy tudták és sejtették egymásról az emberek, hogy ki a zsidó, ugyanúgy azt is tudták, kik a meleg. De az ő elhurcolásuk valahogy „elfelejtődött”. Pedig nem voltak kevesen. A francia Jean Boisson e témakörberő alaplőűnek számító „A rózsaszín háromszög” című könyvében azt állítja, hogy legkevesebb másfél millió (!) embert érintett a meleg üldözése – közvetlenül. Ha ehhez hozzávesszük a „közvetett” érintetteket, a családtagokat és egyebeket, akkor bizony igen nagy számot kapunk.

Elcinte csak átnevelni akarták a melegeket, majd „meggyógyítani”. Számtalan embertelen kísérletet végeztek rajtuk, végül kiirtották őket.

Nem a történészek tehetnek arról, hogy kevés az adat. Az a néhány meleg, aki túlélte a haláltáborokat, jobbnak látta, ha hallgat minden szenvedéséről. Mások szégyellik a nem kívánatos sors-közösséget, mert tudták, hogy „bűnük” még a háború után is bűnnek számított, és nem várhattak megértésre, szájalomra, segítségre. A meglegholokauszt elszenvedői bizony a vagonokban és a lágerekben a foglyok közt is az utolsók voltak, és őket még sorstársaik is gyakorta megalázták, megszégyenítették.

Sajnos sokan úgy vélik-vélték, a melegek deportálása „partikuláris” kérdés a náciizmus történetében. De vajon hogyan lehet partikuláris kérdés az, hogy Európa közepén a XX. században módszeresen és kíméletlenül kiirtanak több száz-ezer embert csak azért, mert más nemi normák szerint élnek? Miért van az, hogy a történelemkönyvekben egyetlen szó sem esik róluk?

A történelem elfeledett hősi halottai a melegek; márpedig a róluk való megemlékezés nélkül, az ő történetük tisztázása nélkül nem lehet teljes a történet. A mai napig kínos zavart vált ki, ha valahol valaki meg meri említeni, hogy voltak a holokausztnak meleg áldozatai is.

Nekik is kijár a megemlékezés, egy szál gyertya, virág, főhajtás, esetleg valamikor, valahol egy könyv is, ami az ő szemszögükből mutatja be a megtörtént embertelenségeket. Jó lenne, ha nem hagynánk, hogy értelmetlen pusztulásukat a feledés homálya takarja.

Nem tudni, hogy Magyarországról vittek-e valakit a melegsége miatt haláltáborba. Lehet, hogy ezt már soha nem fogjuk megtudni, lehet, hogy a túlélők, a szemtanúk már nem élnek, vagy ha igen, joggal-okkal hallgatnak, nem akarnak ebben a mai napig „kínos” ügyben nyilatkozni.

Pedig addig nem nézhetünk nyugodt lelkiismerettel szembe önmagunkkal, amíg a holokausztnak ezt az oldalát is fel

nem dolgozzák a maga teljességében, és helyére nem teszik a történészek. Számtalan film, regény készült már a háború borzalmairól, mindenféle van közöttük, de – tudomásom szerint – egy sincs, amelyik a melegek szemszögéből láttatja mindazt, ami a vészkorszakban megtörtént. Talán egyszer eljön majd az az idő is, amikor már nyíltabban lehet beszélni a „kényes” dolgokról.

Ami biztos és ami tény: volt meglegholokauszt is! És erről nem szabad elfeledkezni, és nem szabad tagadni. A maga módján ezt az ügyet is le kell tárgyalni az emberiség ítélőszéke előtt.

Átékelhető szabadság

Beszékelgetés Makovics János íróval

Makovics János 1963-ban született. 1992-től a Magyar Újságírók Országos Szövetségének, 1994-től az Írók Szakszervezetének, 1997-től a Magyar Írószövetségnek a tagja. 1995-től egészségi állapota miatt nyugdíjazták.

Számtalan folyóiratban, lapban és antológiában publikált, önálló kötetek 1996-ban „Merengés” címmel válogatott versek, 1997-ben „Kapcsolatok” címmel elbeszélés- és esszékötetek jelent meg az Uránusz Kiadónál. Most pedig itt az újabb kötet, szintén az Uránusz Kiadó gondozásában, mely 35 novellát tartalmaz 160 oldalon. A könyv ajánlását Szakonyi Károly és Bajor Nagy Ernő írták.

– „Átékelhető szabadság” a könyvének a címe; ez sokat sejtető, ugyanakkor kétértelmű. Miért ez a „furcsa” cím?

– M. J. Számomra nem furcsa, hanem az életem, melyet mindennek ellenére meg kell élnem, és pedig abban a fajta szabadságban, amire mindig is vágytam, de ami időnként nehezebben élhető át, mint a rabság. Ugyanis egyáltalán nem könnyű a szabadság mint a létezés egyik formájának köznapi megélése, különösen egy aktív, cselekvőképes, kozmopolita felfogású embernek, aki figyeli a társadalomban megmutatózó konfliktushelyzetek drámaiságát. Eléggé nehézkes a szabadságot átékelni, mert gyakran éppen az olyan negatív dolgok halmazát hozhatja felszínre az emberből, mint a rabság, melyet szellemi-erkölcsi értelemben értek. Aki nyitott szemmel jár, tapasztalhatja, mennyire eluralkodott a szabadság címszó alatt a szabadosság, amely méltán kelt ellenérzést

a jóérzésű emberekben. Ahhoz, hogy a szabadságot át tudjuk élni, előbb meg kellene tanulni azt, hogyan kellene élni és élni hagyni.

– Mintha pesszimista lenne...

– Inkább úgy mondanám, erőt adó pesszimizmus az, amit érzek néha; próbálok hinni a szeretetben vallásosság nélkül, de nap mint nap látom, hogy tiporják sárba a humanizmust, a megértést, a toleranciát csak azért, hogy bántsák egymást. Az álszenteskedés, mely a képmutatások sorát hozza magával, elgondolkodtatóvá teszi az embert, ugyanakkor az élet mégis szép, és csak azért is mosolyogni kell megbántódás nélkül, mert máskülönben elviselhetetlen lenne a létezés, főleg, amikor már szembesül saját sorsának kicsinyességével és avval, hogy mennyire ki van szolgáltatva a társadalmi-politikai változásoknak.

– Novelláiban a vidéki életről épp úgy olvashatunk, mint a városiról. Mennyire lehet „kétlaki” az ember?

– Nyilvánvaló, hogy aki mindenütt otthon van, az sehol sincs otthon. Ezért úgy vélem, ez a kétlakiság még mindig jobb állapot, mintha nem lenne módom átélni ezt a fajta ingázást, melyet nem kényszerít semmi külső körülmény, csak saját izgatottságom. Mindkét helyen otthon vagyok, s mindkét helynek megvannak a szépségei, ahogy a veszélyei is. Bár tudom, hogy ez a kétlakiság egyfajta kívülállóságot eredményez, de egész életemben kívülálló voltam, mert mindig kilógtam a sorból, és a hétköznapiság szintjén alig van kapcsolatom az emberekkel, ami részben az én hibám is.

– Ezek a kettősségek kiolvashatók írásaiból, ahogy Isten léte vagy nem léte. Igazából hisz egyáltalán valamiben?

– Irigylem azokat, akik mindig hisznek Isten létében! Jómagam bár római katolikus vagyok, voltam elsőáldozó, bér málköző, ministráns, az évek folyamán sajnos megtapasztaltam, hogy a kereszténység nem mindig azt képviseli, amit

kellene. Isten igen, egyház nem, tartottam sokáig, de rájöttem, az egyházakra szükség van, mint az iskolára, ahol mindenféle tudást adnak, hogy aztán valami egész álljon össze a sok kis részből. Hitem gyenge, mert örök kételkedő vagyok, ugyanakkor „valamiben” mégis hiszek, de nem abban és úgy, ahogy azt a katolikus egyház elvárja híveitől.

– A kötet mottójában ez nyilvánvalóvá válik, hiszen a Zen-tan idézete sokakat megérint: „Kételkedő vagyok, de nem azért, mert semmiben sem hiszek, hanem mert mindent lehetségesnek tartok”. Írásait olvasva eltűnődik az ember, vajon mennyi az átélt és mennyi a képzelet adta téma?

– Az írások a valóság és a képzelet ötvözetét adják, melyben ez is, az is benne van, akárcsak a vágyak, álmok, melyek meghatározóak. A kitárulkozás és a megmutatkozás sosem lehet tiszta, mert az árnyak elmosás a kontúrokat, hogy elviselhetővé tegyék a megismerés felismerését. Kiélhetem azokat a vágyakat, melyeket részben átéltem, és részese lehetek olyan dolgoknak, melyekről nem tudom magam se sokszor, megtörténtek, vagy csak álmodozásaim eredményei.

– Meglehetősen „magányos farkas”, nem nagyon láttatja magát az irodalmi életben.

– Nem is vágytam rá, egyrészt adottságaim miatt – beszédhibám és „csúnyaságom” nem a közszereplésre predesztinál –, másrészt kívülálló voltam és maradok is. Nem kedveltem az irodalmiságot mint látványosságot, és úgy vélem, az íráság nagyon is magányos dolog, és nem tudom-akarom menedzselni magamat. Író vagyok, de elsődleges cél maga az élet, melyet élni kell, s nem az íráság az életcélom, hanem hogy szeretetben, harmóniában éljek másokkal, megtapasztalva és átérezve mások érzékenységét, örömét, bánatát. Millió dolog van, ami sokkalta fontosabb, mint egy könyv megjelenése, ugyanakkor örülök neki, hogy megadatott a kötetem megjelenése.

- És a folytatás?
- Befejeztem regényemet, készen van egy újabb verseskötet is. Hogy lesz-e belőle könyv, a jövő titka; amit meg kell írnom, megírom, ha másnak nem, az asztalfióknak. Egészség, béke és nyugalom legyen, kívül épp úgy, mint belül, és feltétel nélküli szeretet, melyben „átélhető a szabadság”.

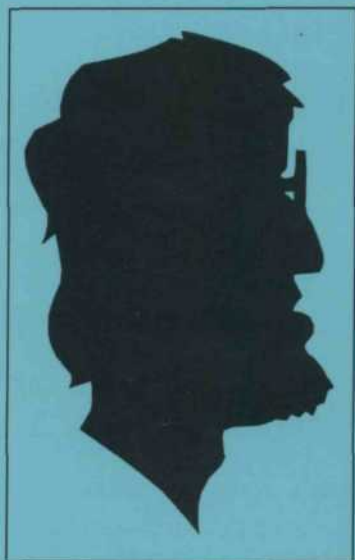
Wutka Tamás

(2002)

Tartalomjegyzék

Az írás „mívelése”	5
A Múza gyermekei	13
Az irodalmiság köznapisága	17
Az irodalom „peremén”	24
Írni, írni, írni!	28
Szégyen!	30
Minek, miért, csakazértis	34
Elhivatottság	38
A belső fék kényszere	42
Hűség másokhoz, önmagunkhoz	46
Bizalom	50
Boldogságkép	54
Evilágunk	57
A legnehezebb életcél a bölcsesség	61
Ezredforduló számokban	66
Fényképek	70
Az álmodozás nimbusza	73
Múló évek	77
Humánus, hol és mikor	83
Vágyakozás mint létforma	87
Utazás emberek közt	91
Küzdelem napról napra, önmagunkkal	94
Remény	98
Égetni és elégni	101
Hol élek?	105
Hit és bizalom egy életen át	110
Türelem	113
A negyedik X előtt	117
Magamra maradás	121
Gondolatok május elsejére	124

Vallásosság, elvileg	127
Hová lettek az igazi papok?.....	132
Élni vagy meghalni.....	134
John Lennon rajzai Budapesten.....	136
Andy Warhol képei Budapesten.....	139
Cyril Collard emlékére, avagy a „Vad éjszakák”	141
Vad éjszakák.....	144
Avagy egy másik élet	147
Bíborpalást és Szivárvány	150
Hosszú még az út.....	152
„Másnak” lenni	154
A másság ünneplése	160
Rejtőzködő melegek	163
Melegek a haláltáborokban.....	166
Átékelhető szabadság	169
Beszélgetés Makovics János íróval (Wutka Tamás)..	169

„És akkor mi van?” – kérdezi *Makovics János* könyvének címében. Már a kérdés is sokféleképpen értelmezhető, különösen, hogy éppen Szent Sebestyén képével párosítja...

Az e kötetbe felvett írások legnagyobb része a legkülönbözőbb lapokban jelent meg a kilencvenes évek elejétől 2003 tavaszáig. Így főként a *Kláris*, illetve a *Magyar Sajtó*, a *Jel*, a *Magyar Felsőoktatás*, a *Népszabadság*, a *Képes Újság* és más lapok egyes számaiban. Témái szertaágazóak, így igen-

csak érdekes képet tárnak eléink többek között az alkotás problémáiról, a vallásról-hitről, utazásról, küzdelemről, társadalmi környezetünkről, a kiszolgáltatottságról, egyes – külföldi – művészekről, írókról és a másságról, illetve mozgalmi alakulásáról hazánkban az utóbbi években. Makovics János itt közölt írásai éppúgy elgondolkodtatóak, mint korábban megjelent szépirodalmi és publicisztikai írásai, esszéi.

A Kiadó

Makovics János megjelent művei:

- Merengés. Válogatott versek, 1996
- Kapcsolatok. Elbeszélések és esszék, 1997
- Átéltető szabadság. Novellák, 2002